

**T.C.
Niğde Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı
Yakınçağ Bilim Dalı**

**TEMETTUAT KAYITLARINA GÖRE BEREKETLÜ
KAZASINDA SOSYAL VE İKTİSADİ YAPI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
Fatma TANRIVERDİ**

**Niğde
Ağustos, 2015**

**T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YAKINÇAĞ BİLİM DALI**

**TEMETTUAT KAYITLARINA GÖRE BEREKETLÜ
KAZASINDA SOSYAL VE İKTİSADİ YAPI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
Fatma TANRIVERDİ**

Danışman : Doç. Dr. Hamdi DOĞAN
Üye : Prof. Dr. Mustafa ÇOLAK
Üye : Doç. Dr. Nevzat TOPAL

Niğde

Ağustos, 2015

ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Hamdi DOĞAN danışmanlığında **Fatma Tanrıverdi** tarafından hazırlanan "**Temettuat Kayıtlarına Göre Bereketli Kazasında Sosyal ve İktisadi Yapı**" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih: 28/08/2015.

JÜRİ :

Danışman : Doç.Dr. Hamdi DOĞAN

Üye : Prof.Dr. Mustafa ÇOLAK

Üye : Doç.Dr. Neuzat TOPAL

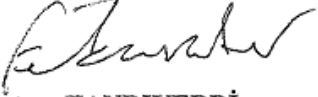
ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Ömer İSKENDEROĞLU
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**TEMETTUAT KAYITLARINA GÖRE BEREKETLÜ KAZASINDA SOSYAL ve İKTİSADİ YAPI**” Başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiği ve çalışmanın içinde kullandıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 28.09.2015

Fatma TANRIVERDİ

ÖNSÖZ

Osmanlı iktisadi ve sosyal tarihi, üzerinde fazla durulmayan bir alandır. Özellikle arşiv belgeleri ışığında bu anlamda yapılan çalışmalar geçmişte pek yaygın değilken günümüzde Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki tasnif faaliyetlerinin ilerlemesinin de sonucu olarak bu yöndeki araştırmaların sayısı artmıştır. Osmanlı sosyal ve iktisadi durumunu gözler önüne sermesi açısından Temettuat defterleri son derece önemli kaynaklardır.

XIX. Yüzyıl ortalarında Çamardı (Bereketlü) kazasının sosyal ve ekonomik durumunu değerlendirdiğimiz bu çalışmaya Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki Maliye Nezareti Temettuat Defterleri içinde bulunan Çamardı Kazası Temettuat Defteri kaynak olmuştur. Çamardı Temettuat Defteri küçük bir kazanın belli bir zaman dilimindeki iktisadi ve sosyal durumunu ortaya koyarken bize XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin genel durumu hakkında bilgi vermektedir.

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada sabırla çalışmalarımızı takip eden danışman hocam Doç. Dr. Hamdi DOĞAN'a, bu çalışmaya beni teşvik eden hocam Prof. Dr. Musa ŞAŞMAZ'a ve çalışmam boyunca ilgi ve yardımlarını eksik etmeyen Doç. Dr. Alpaslan DEMİR'e ve Doç. Dr. Nevzat Topal'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Fatma TANRIVERDİ

Ağustos, 2015

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEMETTUAT KAYITLARINA GÖRE BEREKETLÜ KAZASINDA SOSYAL VE İKTİSADİ YAPI

TANRIVERDİ, Fatma

Tarih Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hamdi DOĞAN

Ağustos 2015, 121 sayfa

Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile birlikte Osmanlı Devleti'nde öncelikle idari ve mali alanlarda bazı değişiklikler uygulamaya koyulmuştur. Mali alanda yapılan düzenlemeler toplumun sosyal ve ekonomik yapısı üzerinde doğrudan etkili olduğu için bu alanda yapılan araştırmalar bize yakın tarihimiz açısından kıymetli bilgiler sunmaktadır. Biz de bu yönde bir çalışma içine girerek 1840 yılı Niğde eyaletine bağlı Çamardı (Bereketlü) kazasının sosyal ve ekonomik yapısını araştırdık

Çalışmada ana kaynak olarak 16007-16008 numaralı Temettuat defterinden faydalandık. Osmanlı Devleti'nin vergi kaynaklarını ve mükelleflerini tespit etmek amacıyla uyguladığı temettuat sayımları 19. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nin sosyal ve ekonomik yapısı ile ilgili önemli bilgiler vermektedir. Elimizdeki defter dışında, zamanın iktisadi ve sosyal yapısı ile alakalı bilgiler edinmek amacıyla mevcut tetkik eserlerden faydalandık.

Dört bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde Çamardı kazasının bağlı olduğu Niğde ilinin tarihçesinden bahsedilerek Tanzimat öncesindeki Tahrir ve sonrasındaki Temettuat sayımları hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde Çamardı kazası ve köylerinin idari ve sosyal yapısı, nüfusu ve meslek grupları tablo ve grafiklerle ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Üçüncü bölümde bölgedeki tarım ve hayvancılık faaliyetlerine değinilmiştir.

Dördüncü ve son bölümde ise 1840 yılı Çamardı kazasının vergi dağılımı tablo ve grafiklerle gösterilerek yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çamardı, Temettuat, Hane, Gelir Kaynakları, Tarım, Vergi, Kıymet

ABSTRACT
MASTER THESIS
SOCIAL AND ECONOMIC STRUCTURE AT BEREKETLÜ (ÇAMARDI)
DİSTRİCT ACCORDİNG TO TEMETTU RECORDS

TANRIVERDİ, Fatma

Department of History

Supervisor: Assit. Prof. Hamdi DOĞAN

Agust 2015, Pages 121

In Ottoman State with declaration of Edict of Tanzimat firstly put in to practice some changes on administrative and financial fields. Regulations on the financial fields which is directly effective on the society's social end economic life gives to the researchers precious information about the near history. Therefore we investigated social and economic structure of Çamardı (Bereketlü) district in 1840.

In this work we used as a main source "Temettû" books numbered 16007-16008."Temettû" countings which is applied by Ottoman State for the purpose of to identify the tax sources and the amenable gives important informations social and economic life of Ottoman State in 19. century. Expect the this "Temettû" books we used available audit works to get information about that time's economic and social life.

The thesis which consist of four parts in the first section we mentioned history of Nigde than we have been give information about "Tahrir" books and "Temettû" countings.

In the second section of the thesis it is shown in detail with graphics and charts administrative and social structures, population and occupational groups of Çamardı district.

In the third section it is mentioned agricultural and stockfarming activities in the region.

In the last chapter tax distribution of Çamardı district at 1840 is commented by showing graphics and charts.

Keywords: Çamardı, Temettuat Households, Sources Of Income, Agriculture, Tax, Securities

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ	x
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR.....	xiv
GİRİŞ	1
I. NİĞDE ADININ ANLAMı.....	1
II. NİĞDE'NİN TARİHİ	1
III. OSMANLI DEVLETİ'NDE VERGİ DÜZENİ VE TAHRİRLER.....	4
III.1. Osmanlı Devleti'nde Vergi Sisteminin Alt Yapısını Oluşturan Tahrirler.....	4
III.2. Tanzimat Döneminde Yapılan Mali Düzenlemeler	8
III.3. Temettuat Uygulaması ve Temettuat Defterleri'nin Kapsamı.....	14
III.4. Sosyal Tarih Kaynağı Olarak Temettü Defterleri	15
III.5. İktisâdi Tarih Kaynağı Olarak Temettü Defterleri.....	17
III.6. Temettuat Defterinin Yazılışına Ait Düzenlemeler	19
III.7. 16007-16008 Numaralı Çamardı (Bereketlü) Kazasının Temettuat Defteri ...	23

BİRİNCİ BÖLÜM

XIX. YÜZYIL ORTALARINDA ÇAMARDI VE KÖYLERİNİN İDARİ VE SOSYAL YAPISI

1.1. İDARİ YAPI.....	26
1.1.1. Çamardı Kazası'nın İdari Yapısı	28
1.1.2. Köy İdaresi ve Çamardı Köyler	28
1.2. SOSYAL YAPI	30

1.2.1. Osmanlı Devleti'nde Nüfus Sayımları	30
1.2.2. Çamardı Kazasının Nüfusu.....	32
1.2.3. Çamardı ve Köylerinin Tipolojik Yapısı.....	37
1.2.4. Çamardı Kaza ve Köylerinde Geçen İsim, Unvan ve Lakaplar.....	40
1.2. MESLEKÎ YAPI.....	44
1.2.1. Çamardı Kazası'ndaki Meslek Grupları.....	44
1.2.2. Fonksiyonlarına Göre Meslek Grupları ve Dağılımı	45
1.2.3. Meslekler	48
1.2.3.1. Tarım ve Hayvancılıkla Uğraşanlar	49
1.2.3.2. Alım- Satımla Uğraşanlar	50
1.2.3.3. Hizmet Üretenler	50
1.2.3.4. İşçilik Yapanlar	50
1.2.3.5. Kamu Görevlileri.....	51
1.2.3.6. Mal Üretenler	51
1.2.3.7. Diğerleri.....	51

İKİNCİ BÖLÜM

ÇAMARDI'DA TARIM VE HAYVANCILIK

2.1. TARIM.....	52
2.1.1. Çamardı Kazası'nın Tarımsal Arazi Miktarı ve Dağılımı	53
2.1.2. Çamardı Köylerinde Tarım.....	54
2.1.2.1. Köylerin Tarla Dışı Toprak ve Kıymet Dağılımı	56
2.1.2.1.1. Bağ ve Bahçecilik.....	56
2.1.2.1.2. Çayırılık	57
2.1.2.2. Köylerdeki Ağaç Grupları ve Kıymetleri	59
2.1.3. Köylerdeki Gayrimenkuller	61
2.2. HAYVANCILIK	63

2.2.1. Çamardı Merkezde Hayvancılık	63
2.2.1.1. Yük ve Binek Hayvancılığı.....	64
2.2.1.2. Büyükbaş Hayvancılık.....	65
2.2.1.3. Küçükbaş Hayvancılık.....	66
2.2.1.4. Arıcılık.....	67
2.2.2. Çamardı Köylerinde Hayvancılık	68
2.2.2.1 Yük ve Binek Hayvancılığı.....	69
2.2.2.2. Büyükbaş Hayvancılık.....	74
2.2.2.3 Küçükbaş Hayvancılık.....	78
2.2.2.4 Arıcılık.....	82

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇAMARDI MERKEZ VE KÖYLERİNİN VERGİ DAĞILIMI

3.1. OSMANLI VERGİ DÜZENİ.....	85
3.1.1. Çamardı ve Köylerinin Vergi Dağılımı.....	88
3.1.2. Temettuat Vergisi (Vergi_i Mahsusa).....	92
3.1.3. Temettuat Vergisinin Çamardı Merkez ve Köylerindeki Dağılımı	94
SONUÇ.....	97
KAYNAKÇA	100
EKLER.....	104
ÖZGEÇMİŞ.....	108

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Temettuat Defterine Göre 1840 Çamardı Kazası'nın Tahmini Nüfusu	34
Tablo 2. Çamardı Köylerinin Tipolojik Yapısı	39
Tablo 3. 16007-16008 Numaralı Temettuat Defterinde Geçen Erkek İsimleri ve Sayıları	41
Tablo 4. 16007-16008 Numaralı Temettuat Defterinde Geçen Lakaplar	43
Tablo 5. 16008 Numaralı Temettuat Defterinde Geçen Gayrimüslim Erkek İsimleri	43
Tablo 6. 16007-16008 Numaralı Temettuat Defterlerinde Geçen Gayrimüslim Kadın İsimleri	44
Tablo 7. Fonksiyonlarına Göre Çamardı Müslüman Nüfusun Meslek Dağılımı Tablosu.....	46
Tablo 8. Fonksiyonlarına Göre Çamardı Gayrimüslim Köylerinin Meslek Dağılımı Tablosu.....	48
Tablo 9. Çamardı ve Köylerinin Foksiyonlarına Göre Meslek DağılımTablosu ...	49
Tablo 10. Çamardı Merkez Toprak ve Kıymetlerinin Dağılımı	54
Tablo 11. Köylerin Tarla ve Kıymetlerinin Dağılımı	55
Tablo 12. Köylerin Diğer Gayrimenkulleri.....	57
Tablo 13. Çamardı Köylerinin Ağaç Sayısı ve Kıymet Dağılımı	60
Tablo 14. Köylerin Yük- Binek Hayvan Sayıları ve Kıymetlerinin Dağılımı	71
Tablo 15: Çamardı Köylerinin Hayvan Sayısı ve Kıymetlerinin Yüzelik Dağılımı	72
Tablo 16. Köylerdeki Büyükbaş Hayvan Sayıları ve Kıymetleri.....	75
Tablo 17. Köylerdeki Büyükbaş Hayvan Sayısı ve Kıymetlerinin Yüzelik Dağılımı	76
Tablo 18. Köylerdeki Küçükbaş Hayvan Sayısı ve Kıymet Dağılımı	79
Tablo 19. Köylerdeki Küçükbaş Hayvan Sayısı ve Kıymetlerinin Yüzelik Dağılımı	80
Tablo 20. Köylerdeki Arı Kovan Sayısı ve Kıymetlerinin Dağılımı	82
Tablo 21. Çamardı ve Köylerinin Vergi Dağılım Tablosu.....	89

Tablo 22. Çamardı Merkez ve Köylerinin Hane Başına Düşen Vergisi (kuruş).....90

Tablo 23. Çamardı ve Köylerinin Temettu Dağılımı.....95

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Çamardı Merkez Müslüman ve Gayrimüslim Oranı	33
Grafik 2. Köylerdeki Müslüman ve gayrimüslim oranları	34
Grafik 3. Müslüman ve Gayrimüslimlerin Birlikte Yaşadığı Köylerde Nüfus Dağılımı	36
Grafik 4. Çamardı Kazası Köyleri.....	36
Grafik 5. Çamardı Kazası Merkezinde Yaşayan Nüfusun Fiziksel Özellikleri	37
Grafik 6. Çamardı Merkez Halkının Fiziksel Görünümü (ten).....	38
Grafik 7. Çamardı Kazası Köylerinde Yaşayan Nüfusun Fiziksel Özellikler	38
Grafik 8. Çamardı Merkez Tipolojik Yapı	39
Grafik 9. Çamardı Merkez Meslek Dağılımları	46
Grafik 10. Çamardı Merkez Toprak Türü Dağılımı	53
Grafik 11. Merkez Çamardı'nın Gayrimenkul Tablosu	54
Grafik 12. Köylerdeki Toprakların Kullanım Alanına Göre dağılımı.....	55
Grafik 13. Müslüman ve Gayrimüslimlerin Toprak Dağılımı	58
Grafik 14. Köylerdeki Toprakların Kıymet Dağılımı.....	59
Grafik 15. Köylerde Ağaç Gruplarının Dağılımı	61
Grafik 16. Çamardı Köylerindeki Taşınmazların Dağılımı	62
Grafik 17. Çamardı Köylerindeki Taşınmazların Kıymeti Dağılımı.....	62
Grafik 18. Çamardı Merkez Hayvan Türlerinin Dağılımı	64
Grafik 19. Yük ve Binek Hayvan Sayısı ve Kıymetleri	65
Grafik 20. Büyükbaş Hayvan Sayısı ve Kıymetleri	66
Grafik 21. Küçükbaş Hayvan Sayısı ve Kıymetleri	67
Grafik 22. Arı Kovan Sayısı ve Kıymeti	68
Grafik 23. Köylerdeki Hayvanların Dağılımı	68
Grafik 24. Köylerdeki Hayvanların Dağılımı	69

Grafik 25. Yük ve Binek Hayvan Dağılımı	73
Grafik 26. Yük ve Binek Hayvanlarını Kıymet Dağılımı.....	73
Grafik 27. Büyükbaş Hayvan Sayısı Dağılımı	77
Grafik 28. Büyükbaş Hayvan Sayısının Kıymet Dağılımı	78
Grafik 29. Küçükbaş Hayvan Sayısı Dağılımı.....	81
Grafik 30. Küçükbaş Kıymet Dağılımı.....	81
Grafik 31. Arı Kovan Sayısı Dağılımı.....	83
Grafik 32. Arı kovan Kıymet Dağılımı.....	84
Grafik 33. Çamardı Merkez ve Köylerinin Vergi Dağılımı.....	91
Grafik 34. Vergi Dağılımı.....	92
Grafik 35. Çamardı ve Köylerinin Temettu Dağılımı	96
Grafik 36. Çamardı Merkez ve Köylerinin Temettuat Dağılımı	96

KISALTMALAR

Bkz.	: bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Çev.	: Çeviren
H. :	Hicri
Haz. :	Hazırlayan
İ. A	: İslam Ansiklopedisi
İ.Ü.İ.F.	: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi
İ.Ü.E.F.	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
M. :	Miladi
ML. VRD. TMT.	: Maliye Varidât Muhasebesi Temettuat Defterleri
MÖ.	: Milattan Önce
MS.	: Milattan Sonra
Sad.	: Sadelestiren
TMT.	: Temettuat
TTK	: Türk Tarih Kurumu
YTY	: Yeni Türkiye Yayınları

GİRİŞ

I. NİĞDE ADININ ANLAMI

İnsanlar, yasadıkları çevreye oranın coğrafi özelliklerine ve kendi kültürlerine göre yer adları vermişlerdir. Bu coğrafyaya zamanla başka insanların gelmiş olması halinde bazı yer adları unutulmuş, bazıları (özellikle iskân yerlerinin adları) ise değişime uğrasa da devamlılık göstermiştir¹.

Niğde şehrinin adı ilk kez İbn-i Bibi'de “Nakida” veya “Nekida” şeklinde geçmektedir². Bu ismin nereden geldiği de kesin olarak bilinmemektedir. MC Donald Kinneir tarafından Niğde isminin Cadyna'dan geldiği ileri sürülmüşse de bu hiçbir esasa dayanmamaktadır.³Bundan başka Niğde adı ile Anamur yakınlarındaki basılmış sikkeleri bilinen Nagidos arasında bir münasebet kurularak; Nagidosluların iç Anadolu'da yerleştikleri, bu bölgeye ana şehrin adını vermeleri muhtemel görülmüştür. İbn-i Bibi'de şehrin adı "نكد" olarak yazılırken XVI. asırdan sonra “نكد” olarak yazılmıştır⁴. XVI. yy.' dan sonra yazılan şekilde ك harfi “k” veya “g” okunabilir. Türkiye'de Latin Alfabesinin kabulünden sonra şehrin ismi bu günkü okunuşuna uygun olarak Niğde yazılmıştır⁵.

II. NİĞDE'NİN TARİHİ

Niğde, İç Anadolu'nun Orta Kızılırmak Bölümü'nde, tarihi öneme sahip, anayolların kavşak noktası diyebileceğimiz bir noktada bulunmaktadır. Bu öneminin diğer bir sebebi de Niğde'nin ticari hayat ve ekonomik faaliyetin yoğun olduğu illere komşu olmasındandır.⁶

Şehrin adına eldeki kaynaklarda Yakın Ortaçağa kadar rastlanamamakla birlikte, Niğde'nin 28 km. güney batısında Tiyana (Tyana) şehrinin varlığı bilinmektedir. Tyana şehrinin tarihi Hititlere kadar dayanmaktadır.⁷ Tyana şehrinin ismi Arap kaynaklarında da “Tavana” olarak geçmekle birlikte, 707 senesinde şehir

¹Tuncer Baykara, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I**, Ankara 2000, s. 1

² Beşim Darkot, “Niğde”, **İA, C.9**, s.253-256

³ İbrahim Öztürk, **Niğde Sancağı**, Konya 2008, s. 17

⁴ Beşim Darkot, **a.g.e.**, s. 253-256

⁵ İbrahim Öztürk, **a.g.e.**, s. 17

⁶ İbrahim Öztürk, **a.g.e.**, s. 18

⁷ Avram Galanti, **Niğde ve Bor Tarihi**, çev. A. Akit Tütenk, Ankara 1962, s. 18

Müslümanların eline geçmiş, Halife Memun zamanında tamir edilmiş ise de daha sonra önemini yitirerek yerini Niğde'ye bırakmıştır.⁸

Şehir tarih boyunca çeşitli medeniyetlerin hâkimiyeti altına girmiş sırasıyla Kimenler'in, Persler'in ve Roma Krallığı'nın hâkimiyetinde kalmıştır. Romalılar döneminde Tuvana'ya "Tyana" daha sonra da "Osebya" denilmiştir. Romalılar zamanında Niğde bölgesi Roma Senatosu'na bağlanmıştır. Roma İmparatorluğu'nun parçalanması ile birlikte Niğde, Doğu Roma'nın (Bizans İmparatorluğu) hâkimiyeti altına girmiştir. Türklerin bölgeye hâkim olmasına kadar Bizans hâkimiyetinde olan bölge Sasani, Arap, Bizans istilalarına maruz kalmıştır.⁹ Malazgirt Meydan Muharebesi'ne kadar Türkler Anadolu'da birçok fetihler yapmışlar ve bölgeye yayılmışlardır. Erzurum, Malatya, Sivas, Konya, Kayseri (1057-1068) şehirleri fethedilmiştir.¹⁰

Selçuklu Türkleri'nin Niğde'ye ilk akınları Sultan Melikşah zamanında olmuştur. Danişmend Gazi ve oğlu Emir Gazi Niğde'yi fethetmiş ve iktâ olarak almıştır.¹¹ 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra kitleler halinde Anadolu'ya gelen Türkler kısa zamanda Anadolu'nun Türkleşme sürecini başlatmıştır.¹² II. Kılıç Arslan'ın Danişmendliler'le mücadelesi sonucunda Anadolu'daki siyasi birliği sağlamasıyla birlikte Niğde ve Aksaray şehirleri yeniden inşa edilmiştir. Niğde'nin Kılıç Arslan tarafından imarına dair bir mermer kitabe XIV. Yüzyılda şehrin Ereğli kapısında mevcut idi.¹³

Türk-İslam coğrafyasında bazı mühim şehirlere münasip unvan ve lakaplar verilmiştir. Anadolu Selçukluları zamanında da Niğde ili Dar'ül Pehlevanniye (Pehlivanlar Beldesi) olarak anılmıştır.¹⁴ Büyük Selçuklularda olduğu gibi Türkiye Selçukluları'nda da devlet hanedan ve hükümdar oğullarının müşterek malı

⁸Besim Darkot, **a.g.m.**, s. 253

⁹Faruk Yılmaz, **a.g.e.**, s.112-113

¹⁰Osman Turhan, **Selçuklular Zamanı'nda Türkiye**, İstanbul, 2004, Ötüken Yay., s. 50-52

¹¹Yusuf İyi, **Niğde Sancağı 1259 (M.1843) Senesi Cizye Defteri**, Yüksek Lisan Tezi, Niğde, 1999, s.3

¹²İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C.I, TTK Basımevi, Ankara, 2011, s.2-3.

¹³İbrahim Öztürk, **a.g.e.**, s. 18-19

¹⁴Osman Turhan, **a.g.e.**, s. 688

sayılıyordu. İşte Kılıç Arslan bu eski feodal devlet ananesine göre memleketi on bir oğlu arasında taksim etmiş Niğde iline oğlu Arslanşah'ı melik tayin etmiştir.¹⁵

Alaeddin Keykubat döneminde sosyal ve siyasi yapı olarak en parlak devrini yaşayan Niğde, Selçuklular zamanında da önemli bir merkez olduğu, şehirde bulunan eserlerden anlaşılmaktadır.¹⁶ Moğol istilasının dünyayı harap ettiği bir zamanda büyük işler başaran ve daha büyüklerini yapmaya hazırlanan Sultan Alaeddin Keykubat'ın ilim, kültür, iktisat ve sanat bakımından çok ileri ve müreffeh bir Türkiye kurduktan sonra henüz genç yaşta ölmesiyle memleketin tarihinde ani ve büyük bir kayıp olmuş yeni bir dönüm noktası başlamıştır.¹⁷ Alaeddin Keykubat'ın ölümüyle birlikte Anadolu Selçuklu Devleti zayıflamaya başlamış 1240 tarihinde Türkmen şeyhi olan Baba İshak'ın isyanı ile Manas, Sivas, Kayseri, Niğde vilayetleri istilaya uğramıştır.¹⁸ 1243 tarihinde Moğollarla Selçuklular arasında cereyan eden savaş Anadolu Selçuklu Devleti'nin yenilgisi ile sonuçlanmıştır. Anadolu ile birlikte Niğde'de Moğollara vergi veren onlara tabi bir şehir olmuştur.¹⁹ 1243 Köseadağ yenilgisinden sonra uzun süre Anadolu'da Moğol hâkimiyeti devam etmiş İlhanlı hükümdarı Abaka Han'ın gönderdiği Sungur Ağa, Niğde'de istiklalini ilan ederek şehri geniş ölçüde imar ettirmiştir. Fakat kısa bir süre sonra Niğde Eratnalıların yönetimine geçmiştir. Eratna hakimiyetine giren Niğde 1366 yılında Alaeddin Ali Bey'in Konya ve çevresini fethetmesi ile Karamanoğlu idaresine tabi olmuştur.²⁰ Şehir 1390-1397 yılları arasında Karamanoğlu-Osmanlı mücadelesinde Yıldırım Bayezit'in eline geçmesine rağmen, 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra tekrar Karamanoğlu idaresine verilmiştir. Fatih Sultan Mehmet zamanına kadar Karamanoğulları hâkimiyetinde kalan Niğde bu dönemde Osmanlı sınırlarına dâhil edilmiştir. Fakat Türkiye Selçukluları ve Beylikleri dönemindeki önemini Osmanlı Devleti zamanında koruyamamıştır.²¹

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Osman Turhan, s. 242

¹⁶ İbrahim Öztürk, **a.g.e.**, s.19-20

¹⁷ Osman Turhan, **a.g.e.**, s.410

¹⁸ M. Zeki Oral, "Niğde Tarihi", Akpınar, Halkevi yay., s.39

¹⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.27

²⁰ Kemal Göde, **Sultan Alâeddin Eratna**, Ankara, 1980, s. 46-49

²¹ İbrahim Öztürk, **a.g.e.**, s. 27

Niğde bazen Karaman bazen de Konya eyaletine bağlı sancak konumundadır. XVI. yüzyılda Niğde'nin Enduğu (Andoğu), Bor, Develi, İncesu, Karahisar, Yahyalı, Ürgüp ve Çamardı'ya tekabül ettiği bilinmektedir.²²

III. OSMANLI DEVLETİ'NDE VERGİ DÜZENİ VE TAHRİRLER

III.1. Osmanlı Devleti'nde Vergi Sisteminin Alt Yapısını Oluşturan Tahrirler

Tahrir kelime manası olarak yazı yazma, kayda geçirme anlamına gelmektedir.²³ Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren sürekli sınırlarını genişletmeye başlamış, siyasi sahadaki bu gelişmeler devleti sosyal, ekonomik ve idari alanlarda düzenlemeler yapma durumunda bırakmıştır. Fethedilen bölgenin idari taksimi sağlandıktan sonra bölgenin yapısına göre alınacak vergiler belirlenirdi. Ancak imparatorluğun tamamında aynı vergi düzeni uygulanmamıştır. Fethedilen her bölgenin coğrafi şartları, ırki, kültürel özellikleri, sosyal ve ekonomik yapısı dikkate alınarak ayrı ayrı düzenlemeler yapma yoluna gidilmiştir.²⁴ Bu sebeple idari taksimat yapılan her vilayet ve sancak için vergi sisteminin esaslarını içeren kanunnameler hazırlanmıştır. Hazırlanan kanunnamelerde vilayet ve sancakların farklılıkları dikkate alınmış ve ayrıntıları ile belirtilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde fethedilmesi tasarlanan topraklara ilişkin hazırlık raporları dikkatle incelendiğinde görülür ki hükümdar ve bürokrasinin birinci sorusu, söz konusu bölgeden ne kadar gelir elde edilebileceğiydi. Nitekim fetihden sonra yapılan ilk işte elde edilmesi mümkün bütün gelir kaynaklarının araştırılıp defterlere kaydedilmesi oluyordu. Aslında hanedanın itibarı ile maddi kazanç ihtiyacı, Osmanlı fütühatının sürekliliğini güdüleyen başlıca iki etmendi. Tabii, bu fetihler aynı zamanda İslami ideolojiden ve cihat yoluyla meşruluk anlayışından da güç almaktaydı.²⁵ Vergi tahsisi ve adil bir vergi uygulaması tarih boyunca bütün devletler için önemli bir mesele olmuştur. Nitekim vergide adil bir düzen tesis etmek ve sistemli bir vergi uygulaması temin etmek kolay değildir.

²² Ahmet Akşit, "Türkiye Selçukluları Devrinde Niğde Vilayetinin Alt Birimleri ve Sınırları", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, s.130

²³ Ferit Develioğlu, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Ankara, 2005, s.1021

²⁴ Mehmet Ali Ünal, **Osmanlı Müesseseler Tarihi**, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2007. s.139

²⁵ Halil İnalçık, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi**, C.I, Eren Yay., İstanbul, 2000, s. 175

Osmanlı Devleti, kuruluşundan itibaren önceki Türk-İslam Devletlerinde olduğu gibi vergi kaynaklarının tespiti için “tahrir” (sayım) usulünü benimsemiştir. Köken itibarıyla Anadolu Selçuklu Devleti’nin bir uç beyi olan Osmanlıların tahrir usulünü onlardan aldıklarına şüphe yoktur. Selçuklular tahrir defterlerini Farsça olarak tertip etmişlerdir. Fakat Osmanlılar Türkçe kullanmışlardır. Her fethedilen ülkede kaynakların tespiti için tahrirler yapılmış ve zaman içindeki değişme ve gelişmelere göre tahrirler yenilenmiştir. Tahrir sırasında vergi kaynaklarının gözden kaçmaması hususunda azami dikkat sarf edilmiş, muhtelif sebeplerle vergilendirilmeyen kaynaklar sık sık yapılan teftişlerle vergi sistemine alınmaya çalışılmıştır.²⁶

Tahrirlerin asıl amacı vergi ve asker toplama işlemlerini düzenlemektir. Osmanlı Devleti’ndeki tahrirler eski Türk-İslam hatta daha öncesinde Çin, Roma ve İran’da yapılmış olan tahrirlerin gelişmiş ve daha geniş alanlarda uygulanmış şeklidir.²⁷ Devletin idari ve mali teşkilatının temeli olan bu tahrirlerin ne zaman başladığı tam olarak bilinmemektedir. Ancak yapılan araştırmalar tahrir uygulamasının Osmanlı Devleti’nin kuruluşuna kadar uzandığını göstermektedir. Osmanlı Arşivi’nde Defter’i Hakaniler’ den bize kadar gelmiş en eskisi, 835-1432 tarihli Arvanit (Arnavut) sancağı icmal defteridir. Bir tımar icmal defteri olan bu defter Osmanlı bürokrasisinde bu tarihe doğru tahrir – istatistik yöntemlerinin kesin bir biçimde uygulanmakta olduğunu kanıtlamıştır. II. Murat ve Fatih Sultan Mehmet dönemlerine ait başka defterlerde tespit olunmuştur. Tahrir defterlerinin uygulanışı Yıldırım Bayezid devrine kadar inmektedir. Fatih devrine ait 30-40 kadar defter bulunmakla birlikte defterlerin yoğun olduğu asıl dönem Kanuni devrinden itibaren dir. Tahrirlerin hangi aralıklarla yapıldığına dair kesin bir bilgi olmamakla birlikte III. Murat dönemine kadar hemen her padişah zamanında birçok defa yapıldığını göstermiştir.²⁸

XVI. yüzyılın son yirmi yılına kadar muntazam fasıllarla sık sık yaptırılmış olan tahrirler, tımar sisteminin sıhhat ve selamete tatbikini sağlamıştır. Yapılan bu tahrir çalışmalarına göre dirlik (tımar) dağıtımı yapılmıştır.²⁹ Osmanlı Devleti bu tahrirleri elbette ki istatistik malzemesi toplamak veya ülkenin maddi imkânlarının

²⁶ Mehmet Ali Ünal, **a.g.e.**, s. 138-139

²⁷ Ömer Lütfü Barkan, “Tımar maddesi”, **İ.A, C. XII.** S.289

²⁸ Halil İnalçık, **Devlet-i Aliye(Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-1)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, s. 219-220

²⁹ Ömer Lütfü Barkan, **a.g.m.**, s. 289

mevcudu hakkında bir fikir edinmek gayesiyle yapmıyordu. İdari, mali ve askeri zaruretlar tahrirleri gerekli kılıyordu çünkü devrin ekonomik ve teknik şartları icabı, vergilerin para olarak toplanması ve nakli çok güçtü. Devlete ait masraflar asker ve memur maaşları ile diğer bazı harcamaların doğrudan doğruya merkezi devlet hazinesinde toplanacak paralarla ve nakden ödenmesi mümkün değildi. Askeri ve idari görevliler hizmetlerinin karşılığı olan bu maaşları buldukları yerlerdeki vergileri kendi nam ve hesaplarına toplamaları imkânını sağlayan dirlik beraatları ile temin ederlerdi. Bu sisteme tımar adı verilirdi.³⁰

Miri toprakların en önemli bölümü savaşlarda yararlılığı görülen kişilere verilen zeamet ve tımarlardı. Dirlik ismi verilen ve Osmanlı arazi teşkilatında umumi adıyla tımar olarak bilinen bu topraklar gelir yönünden çoktan aza doğru üç grup altında toplanmıştır.³¹ Senelik geliri 1000 akçeden başlayarak 19.999 akçeye kadar olan dirliğe tımar ismi verilmiştir. Bu ise; Büyük Selçuklu, Anadolu Selçukluları, İlhanlılar daha sonra kurulan Türk beyliklerinin ikta sisteminin bir devamı şeklindedir.³²

Osmanlı teşkilatında tımar sistemi, devletin kuruluşundan XVII. Yüzyıla kadar askeri, idari, teşkilat ve vergi düzeni ile iç içedir. Tımar devlete ait muayyen bir gelirin veya vergilerin belli mükellefiyetler karşılığında bir şahsa tahsis ve tevcih edilmesidir.³³ Osmanlı'da tahrir, tımar sisteminin yürürlükte olduğu sancaklarda uygulanırdı. Bir bölgenin tahririne karar verildiği zaman sultan tahrir işlemini yürütecek olan bir emin veya kâtipten oluşan bir komisyon göndererek o bölgeyi "tahrir" ederdi. Tahrir eminine padişah tarafından verilen yetki beraatında, tahririn nasıl yapılacağı ayrıntılı bir biçimde anlatılmıştır.³⁴ Tahrir işi bir vilayetin bütün toprak ve tasarrufu tımar sistemi ve vergi düzenini ilgilendirdiğinden devletin en mühim addettiği işler arasındaydı. Bu sebeple tahrir yapacak olan il yazıcılarının sorumlulukları da çok fazlaydı. Bundan dolayı tahrir emniğine geniş bir hukuk anlayışına ve kanun bilgilerine sahip, kadıaskerlik, kadılık, müderrislik, sancakbeyliği ve defterdarlık mevkilerindeki başarılı hizmetleriyle tanınmış ve o nispette faziletli,

³⁰ M. Ali Ünal, **a.g.e.**, s.139

³¹ Ömer Lütfü Barkan, **a.g.m.**,s. 288-289

³² Yusuf Haloçoğlu, **XIV- XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı**, TTK Yay., Ankara, 1996, s. 94

³³ M. Ali Ünal, **a.g.e.**, s. 140-141

³⁴ Halil İnalçık, **Devlet- i Aliye**, s. 220

yüksek şahsiyetler atanırdı.³⁵ Merkezden aldığı bir görevlendirme talimatıyla tahrir yapacağı sancağa giden yüksek görevli bir kişi olan emin (il yazıcı, muharrir vs.) öncelikle yanında eski defterin bir nüshasını bulundurarak köy, mezra gibi yerleşim merkezleri, tarım alanları, yaylak ve kışlakları belirleyerek hukuki statüleri tespit ederdi. Ayrıca köy ve mezrada yaşayan halkın durumunu da gözden geçirirdi.

Vergi mükellefi aile veya fertlerin tasarruf edecekleri toprakların miktarı ile bölgede mevcut tımar, vakıf, mülk sahipleri ile ve vergiden muaf olan kişiler tahrir heyetinin huzuruna gelip, durumlarını gösteren beraat ve suretleri vs. vesikaları heyete teslim ederlerdi.³⁶ Toplanan bu vesikalar merkezden getirdikleri eski mufassal defterlerle karşılaştırılıp her şeyi yerli yerinde teftiş eder ve meydana çıkan fazlalık ve farklılıkları yeni defterlere kaydederlerdi. Vergi nüfusu ile gelirlerin tamamının deftere geçmesine dikkat edilirdi. Emin, tahriri yapıp gerekli vesikaları topladıktan sonra hazırladığı defter müsveddesini merkeze getirirdi. Burada vergileri hesapladıktan sonra gelir kaynaklarını dirlik sahipleri arasında istihkaklarına göre taksim edilir ve onlara yeni tımarlarını gösteren tezkere verilirdi. Tımar sahipleri, tahrir eminden aldıkları tezkere ile Divan-ı Hümayun'a müracaat ederek beraat alırlardı. Merkezde hazırlanan müsveddeler iki nüsha halinde temize çekilerek icmal ve mufassal defterleri hazırlanırdı. Daha sonra padişahın tuğrasını taşıyan bir defter, ait olduğu bölgedeki beylerbeyliğine gönderilir diğeri ise defter-i hane'de saklanırdı.³⁷

Tahrir işlemlerinin kaydedildiği mufassal ve icmal defterlerinde ayrı ayrı şu bilgiler bulunurdu. Mufassal defterlerinde bir sancakta yer alan kasaba, köyler, mezralar, çiftlikler, değirmenler yerleşim birimlerinde yaşayan vergi mükellefi olanlar, vergilerden muaf olan kişiler ve bunlardan alınacak öşür miktarı ve diğeri vergi resimlerinin cinslerinin ve miktarının yazılı olduğu defterlerdir. İcmal defterlerinde ise her köyün ve mezranın adı ve toplam ödeyecekleri vergi yekünü ve dirlik sahiplerinin adı yer alırdı.³⁸ Osmanlı Devleti'nin sosyal, ekonomik ve askeri teşkilatlanmasında ve bu teşkilatın bir nizam içerisinde devam etmesinde, yapılan bu

³⁵ M. Ali Ünal, **a.g.e.**, s.141

³⁶ Mehmet Öz, "Tahrir Defterlerindeki Sayısal Veriler", **Osmanlı'da Bilgi ve İstatistik**, DİE yay., Ankara, s. 284.

³⁷ Erhan Afyoncu, "Osmanlı Devleti'nde Tahrir Sistemi", **Türkler Ansiklopedisi**, Ankara, 1999, C.6, s.313 Ayrıntılı bilgi için Bkz. "Mufassal" ve "İcmal" **Osmanlı Devleti'ne Tahrir Sistemi**.

³⁸ M. Ali Ünal, **a.g.e.**, s. 143

tahrirlerin önemi büyük olmakla birlikte Osmanlı Devleti'nin iktisadi ve demografik yapısı hakkında araştırma yapmada kullanılabilecek mühim kaynaklardır.

III.2. Tanzimat Döneminde Yapılan Mali Düzenlemeler

Tanzimat Dönemi'nin ilk evresinde ekonomik hayatta başlayan çöküş devam etmiştir. Uzun süren savaşlar devleti olağanüstü harcamalar yapmak zorunda bırakmış ayrıca savaşılan ülkelerle ticari ve ekonomik ilişkiler kesilmiştir. Yenik düşüldüğü için de savaş tazminatları ödemek zorunda kalınmıştır. Öte yandan iç isyanlar ekonomik hayatı olumsuz yönde etkilemekteydi. Devlet ardı arkası kesilmeyen ayaklanmaları bastırmak için büyük mâli fedakârlıklar yapıyordu. Savaşlar, ayaklanmalar ve ihtilaller karşısında ancak savunma politikası izleyerek varlığını korumaya ve sürdürmeye çalışan Osmanlı yönetimi, bunun için Avrupa'da meydana gelen gelişmelere uygun düzenlemeler yapmak zorunda kalmıştı.³⁹

Osmanlı maliye tarihi açısından Tanzimat, önceki dönemlerde farklı özellikler taşıyan bir yenileşme, yeniden düzenleme dönemidir. Tanzimat'la birlikte maliyede yeni bir dönemin başladığı çeşitli araştırmacıların ortak yaklaşımı niteliğini kazanmıştır. Bunun da ötesinde maliyede ıslahat, Tanzimat'ın temeli olarak görülmüş, idari ıslahatında daha çok mali merkezîyetçiliği uygulamak için bir vasıta olduğu belirtilmiştir.⁴⁰ Maliyede merkezileşme, vergi hukuku ve bütçe anlayışında gelişmeler, örfi vergilerin son bulması, vergi tasnif biçimlerinde aynı yükümlülüklerde ve vergi muafiyetlerinde gözlenen değişimler, yeni vergi konuları ve tahsil biçimleri oluşturma çabaları ve özellikle iltizam usulüne son verme girişimleri, Tanzimat Dönemi mali reformlarının hedefi haline gelmiştir. Bu görüntüsüyle Tanzimat gerçekten geleneksel Osmanlı vergi sisteminin değişime uğradığı önemli bir aşama olarak değerlendirilmelidir. Osmanlı maliyesinde yenileşme çabalarına II. Mahmut'un son zamanlarında başlamış olduğunu da belirtmek gerekir. Nitekim Tanzimat sonrası uygulanacak olan yeni vergi için gerekli tahrir çalışmaları Hüdavendigâr ve Gelibolu sancaklarında II. Mahmut zamanında başlamış ve bu çalışmaların "Tanzimat-ı Hayriye'ye numune olmak üzere" yapıldığı ifade edilmiştir. Böylece, Tanzimat öncesi başlayan mali reformları da Tanzimat'ın bir ön hazırlığı olarak kabul etmek yerinde

³⁹Musa Çadırcı, **Tanzimat Dönemi'nde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, TTK yay., Ankara 1997, s. 179

⁴⁰Abdüllatif Şener, **Sona Doğru Osmanlı**, Birleşik Kitabevi, Ankara, 2007, s. 69

olacaktır. Ancak Tanzimat bu yeni politikayı kararlı bir şekilde ilan ettiği ve uyguladığı için başlangıç noktası olarak ele alınacaktır.

Tanzimat Dönemi'nde yapılan düzenlemelerin esasını, mali sorunlara çözüm getirme oluşturuyordu. Mal ve can güvenliğinin sağlanarak ülkenin bayındır kılınması ile vergi ödeyenlerin güçleri artacak, hükümet istediği vergileri kolaylıkla alabilecekti. Bunun için bütün ülkede öncelikle mal-mülk sayımı yapılarak herkesin gelirine göre yılda belirli oranda (%10) bir tek vergi vermesi ilke olarak benimsendi. Bununla birlikte yüzyıllardan beri sürmekte olan iltizam usulü kaldırılacak, çeşitli adlar altında alınan vergiler bire indirilecek, hem ödeyici hem de hazine için kolaylık sağlanacaktı. Bu dönemde devletin gelir ve giderlerinin kontrol altına alınması için maliyenin merkezileştirilmesine yönelik düzenlemeler yapıldı. Merkezi bir hazine oluşturulması, her türlü hazinenin merkezde toplanması ve her türlü giderlerin hazineden karşılanması, vergi yükümlülükleri, vergi muafiyetleri, yeni vergi konuları ve tahsil şekillerinin oluşturulması, iltizam usulüne son verilmesi bu dönemde yapılan mali reformların başlıcalarıdır.

Tanzimat sonrasında örfi vergiler kaldırılarak yerine mükelleflerin emlak, arazi ve hayvan varlığı ile kazancına göre tevzi edilecek tek bir vergi getirilmiştir. Bu yeni vergiye esas olmak üzere yapılan tahrir çalışmalarında verginin tevziinde ve tahsilinde meclislere önemli görevler verilmiştir. Muhasıllara ellerindeki talimatta olduğu gibi çıkarılan bir ilmühaberde de devlet gelirlerinin tahsili ile ilgili görevler verildi. İltizamın kaldırılmasıyla devlet gelirlerinin tahsil işlemleri muhasılların sorumluluğuna devredildi. Ancak bu işi yalnız değil meclislerle birlikte yapacaklardı. Muhasılların bir diğer görevi yeni vergiye esas olmak üzere nüfus, servet ve kazançla yönelik tahririn yapılmasıydı. Tahsil işleri nedeniyle tahrir zaman ayıramamaları durumunda, meclislerin halktan ileri gelen birini kazaların her birinde tahrir için seçeceğini anılan talimat hükme bağlamıştı. Görülüyor ki muhasıllara, hem Tanzimat'ın tanıtılması hem de yeni kurumların oluşturulması ve reformların gerçekleştirilmesi gibi önemli görevler yüklemişti.⁴¹

Tanzimat Fermanı ile öngörülen ancak başarılı bir netice elde edilemeyen bir reform da "Muhasıllık Meclisleri" nin kurulmasıdır. Bu konu Meclis-i Vala'da ele

⁴¹ Abdüllatif Şener, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi**, İşaret Yay., İstanbul, s. 78-79

alınmış, vergilerden halkın yıllardan beri şikâyetçi olduğu, yürürlükteki sistemin devlete de yarar sağlamadığı göz önünde bulundurularak, hazine gelirlerinin iltizamla mültezimlere verilmesinden vazgeçilmesi kararı alınmıştır.⁴²

Vergi reformunun uygulanmasına merkeze yakın eyaletlerden başlandı. “Muhassıl-ı Emval” adı ile sancaklara doğrudan hükümetçe atanan kişiler gönderilmeye başlandı. Bunların yanlarına bir mal, bir nüfus ve emlak kâtibi verildiği gibi her sancak merkezinde vergilerin saptanıp dağıtımı ve diğer işlerin görüşülüp kararlaştırılması amacı ile “Muhassıllık Meclisleri” oluşturuldu.⁴³

Meclis-i Vala tarafından 25 Ocak 1840’da hazırlanan bir nizamname ile muhassılların atanma ve çalışma şartları belirlendi. 23 Ocak 1840 tarihinde “Muhassılın Yedlerine-ta Olunan Talimat-ı Seniyye” adıyla 20 maddelik bir talimatname yayınlanmış⁴⁴ ve muhassıllara dağıtılmıştı. Bu talimatnamenin önce ilk sekiz maddesi hazırlanmış, ardından yedi maddelik bir ek düzenlenmiş, sonradan bir ilave daha yapılarak beş maddelik bir metin muhassıllara gönderilmiştir. Dokuz maddelik bir nizamname de meclislerin çalışma düzeni ve usulleriyle ilgili olarak yapılmıştır. Buna göre üyeler haksızlık yapmamak ve devletin çıkarlarını korumak üzere yemin edecekler, konuşmalar dikkatle dinlenecek, ilkelere aykırı davranışlar ceza yasasına göre cezalandırılacaklardır.

Şer’i ve örfi vergi ayrımı, bu dönem bütçelerinde “Doğrudan Doğruya Alınan Tekâlif”, “Bilvasıta Alınan Tekâlif ve Rüsumat” sekline dönüşmüş vergi konuları önemli değişimler geçirerek; gelir ve emlak vergileri, damga resmi ve içki, tütün, tuz gibi mallar üzerine konulan özel tüketim vergileri ortaya çıkmıştır. Fetihlerin durması ile de sürekli olmayan bazı örfi vergiler de ortaya çıkmıştır. İhtiyaç duyulan para, memleketin erkek nüfusuna göre taksim edilerek “Tevzi Defterleri” düzenlenmiştir. Kaza meclisleri ile işbirliği halinde yapılan çalışmalar sonucu ise kazalardan istenen vergi miktarı de belirlenip vergi düzeni işlevsel hale getirilmiştir. Ancak belirlenen vergilerin tahsil edilebilmesi için tahrir yapılması gerekmektedir. Bunun için de

⁴² İltizam sistemi; asar, ağnam, gümrük gibi devlet gelirlerinin, bedelleri devlete taksitler halinde ödenmek üzere ve kefil gösterilerek “mültezim” adı verilen kişiler tarafından toplanmasıdır. Ancak sistemdeki aksamalar ve mültezimlerin görevlerini şahsi çıkarları adına kullanmaya başlamaları vergi tahsilinde düzensizliklere yol açmış ve Tanzimat Dönemi ile birlikte söz verildiği üzere 1840 Nisan’ında iltizam sistemi kaldırılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Coşkun Çakır, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi**, Küre Yay., İstanbul, 2001, s.42

⁴³ Musa Çadırcı, **a.g.e.**, s. 209

⁴⁴ Talimatnamenin tam metni için bkz. Coşkun Çakır, **a.g.e.**, s.42-45

“Tahrir-i Emlak Nezareti” kurulmuş ve ilk tahrirlere Bursa’da başlanmıştır. Ancak tahrir çalışmalarından netice alınamadığından, tahrir işi ertelenmiştir.⁴⁵

Osmanlı Devleti’nin pek çok iç ve dış meselelerle uğraştığı bu dönemde, mali kaynakların yetersiz olması en önemli problemdi. Tanzimat yönetimi, bu problemi ülke içi kaynakları geliştirerek ve idarenin mali etkinliğini artırarak çözmeye uğraşıyordu.⁴⁶

Çıkarılan Talimat-ı Seniyye’nin 4. bendinde muhassıllar nezaretinde olmak üzere verilen bu emir gereğince, muhassılların diğer işlerinin yanında bunları bizzat yapmalarının mümkün olmayacağı düşünülerek her kazaya oranın ileri gelenlerinden, meclisçe seçilecek birinin başkanlığında olmak üzere bir kâtip tayiniyle sayımların yapılması; ancak hazırlanacak defterlerin muhassıl tarafından kontrolü ile kimsenin mal ve mülkü ile kazancının eksik gösterilmemesine dikkat edilmesi, emir ve suiistimalde bulunanların ceza kanunu hükümlerine göre cezalandırılacağı bildirilmişti.⁴⁷

Muhassıllar ellerine verilen talimatı gittikleri yerlerde bütün memleket ileri gelenleri önünde okuyup, anlamını açıklayacak ve bundan sonra her yerde kurulan Muhassıllık Meclisi üyeleri ile birlikte; memleketin durumuna göre verginin tespit, tevzi ve peşin tahsilini yapacak, gerekli masraflar bu meblağdan yapılacak, artanı hazineye gönderilecekti.⁴⁸ Muhassıllar, yönetmelik gereğince yanlarına verilen kâtiplerle birlikte mal ve emlak sayımına 1840 yılı başlarından itibaren başladılar. Muhassıllara yardımcı olmak amacıyla sancak merkezlerinde “Meclis-i Muhassılın” veya Memleket Meclisleri kurulmuştur. Ancak, bilgisizlik, ulaşım sorunları, yıllardır hazineye vergi ödememiş olanların çıkardığı huzursuzluklar yüzünden istenilen olumlu sonuç alınamamıştır.⁴⁹ Başarılı olan muhassılların ödül, rütbe ve unvanlarla taltif edilmelerine ve başarılı olmaları için büyük gayretlere rağmen pek çok muhassıldan memnun kalınmamıştır. Onların denetiminde emlak ve temettü tahriri

⁴⁵ Ahmet Akgündüz- Said Öztürk, **Yozgat Temettuat Defteri**, C.1, İstanbul 2000, s. 23

⁴⁶ Tefvik Güran, “Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi”, **İÜİF Mecmuası 60. Yıl Özel Sayısı**, C. 49, İstanbul 1998, s.79

⁴⁷ Vahide Mihmat, **Temettuat Defterlerine Göre Süleymanlı Kazası’nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2013, s. 23-24

⁴⁸ İlber Ortaylı, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri(1840–1880)**, Ankara 2000, s.33

⁴⁹ Musa Çadırcı, **a.g.e.**, s. 209

yapılmakla birlikte hakkaniyet gözetilmemiş, vergi tayininde adalet sağlanamamıştır.⁵⁰

1840–1841 yıllarına ait hazine gelirlerinde çok büyük bir azalma görüldü. Bütün çabalara karşın kâr ve zarar şöyle dursun, kaç kuruş hâsılat olduğunun bile ortaya çıkarılması mümkün olmadı. Muhassıllar birbirinden bağımsız olarak çalıştıkları için, toplanan vergilerin bir arada merkeze gönderilmesi de çok zaman alıyordu. Başarısızlığın bir nedeni de muhassıllık görevine atanan kimselerin, eski mültezimlerle yakın ilişkileri olanlar arasından seçilmiş olmaları idi. Çıkarlarının zedeleneyeceğini anlayan derebeyi ailelerle, vergi uygulamasını anlamayan bazı kimselerin direnmeleri ve vergi vermek istememeleri uygulamayı zedeledi. Ayrıca uygulamaya son verilmesinde öşür gelirlerinin düşmeye başlaması da etkili olmuştur.⁵¹

Diğer taraftan geleneksel olarak vergi toplamada görevlilerin sık sık yaptıkları yolsuzluklar muhassıllar arasında da görülmekteydi. Bu tür davranışları gösterenler görevden alınsa da durumda herhangi bir iyileşme gözlenmedi. Bu sebeplerle vergi tahsil işinde muhassıllık denemesi kısa sürecek ve bir süre sonra 1842 yılı başlarında bu uygulamaya son verilecektir. Ancak tahrirle ilgili meclislerin, maliye ve mülkiye memurlarının görevleri devam edecektir. Bundan sonra Meclis-i Muhassıl'ın adı “Memleket Meclisi” olarak değiştirildi. Eyaletlerde yeni bir düzenleme ile “Müşirlik Nizami” getirildi. Bu düzenlemede valilerin bağlı oldukları sancaklara hükmetmesi sağlanarak eski usule dönüldü. Valilerin maiyetlerinde bir defterdar⁵² her sancağa birer kaymakam ve kazalara halkın içinden seçilen yetenekli ve namuslu birer müdür tayin edildi. İltizam usulüne tekrar dönüldü.⁵³Tanzimat Dönemi'nin eyalet meclisleri, merkeziyetçilik ve yerel halkın yönetime katılması gibi zıt nitelikleri taşıyan ikilemler bir deneyimdi. Kuşkusuz bu deneyimin başarı ile başladığını söylemek güçtür. Bu düzenleme ile getirilen en önemli yenilik, vergilendirmede herkesin eşit tutulması kimseye özel ayrıcalık tanınmaması idi.

⁵⁰ Ahmet Akgündüz- Said Öztürk, **a.g.e.**, s. 26

⁵¹ Mesut Küçükcalay-Ali Çetinkaya, “Osmanlı Vergi Sistemi ve Bir Vergi Tahsil Yöntemi Olarak İltizam”, **Türkler**, C.10, Ankara 2002, s.887

⁵² Muhassıllık Meclisleri'nin ilga edilmesiyle valilere güvenlik görevlerine ek olarak mali yönetim sorumluluğu da verildi. Ayrıntılı bilgi için bkz. İlber Ortaylı, **a.g.e.**, s.43

⁵³ Ahmet Akgündüz- Said Öztürk, **a.g.e.**, s. 27

Vergiler, kişisel değil, topluluklara (ancemaaten) göre belirlenerek alınması yolu tercih edildi. Uygulama 1859 yılına kadar devam etti. 1860'dan sonra başlatılmış olan mal-mülk sayımı devam eder, sayımı tamamlanan yerlerde yeni usule göre vergilendirme ve alma yöntemi uygulanırken, diğer yörelerde eski kurallar yürürlükte bulunuyordu. Bu karışıklığa son vermek amacıyla 1864 yılında yeni bir yönerge (talimatname) kaleme alındı. Livalar, kazalara, kazalar mahalle ve köylere birer “vergi mazbatası” gönderecekler, yıllık verginin miktarına Mart ayından başlamak üzere on eşit taksitle ödemeleri için kendilerine çizelge verilecekti. Mahalle ve köy ihtiyar heyetleri vergi ödeme yükümlülüğü olanları bir yerde toplayıp, herkesin payını belirleyerek aralarında bölüşeceklerdi. Bu talimatnamenin hemen arkasında 1865 yılında vergi ve diğer gelirlerin toplanmasına ilişkin “Umur-ı Maliye Nizamnamesi” ile “Tahsildarlar Hakkında Nizamname” yayınlanarak yürürlüğe konuldu. Bundan böyle vergi ve gelirlerin toplanması için tahsildarlar görevlendirildi. Sayımlar sonucu saptanan gelirlerden belirli oranlarda vergi alınması denendi. Örneğin, mesken ve gelir getiren kiralık yapılardan kıymetinin binde dördü oranında “Emlak Vergisi” alınacaktı. Tüccar ve esnaf yıllık kazancının yüzde üçünü “Temettü Vergisi” olarak verecekti.⁵⁴ 1275 (1859-1860) yılından itibaren ancemaatin vergisi tedricen kaldırılarak, yerine emlak ve temettü vergileri getirilmiştir. Bu yeni vergiler yapılacak yeni tahrir dayanılarak tarh edilecektir. Tahririn tamamlanmadığı yerlerde ancemaatin vergisinin uygulanmasına devam edilecektir.

Günümüzde emlak ve gelir vergilerinin ilk nüvelerini oluşturan bu yeni vergiler tevzii değil, nispi oranlıdır. Yapılacak yeni tahrir gereğince alınan vergilerden birincisi emlak vergisidir. Buna göre bina ve arazilerin tahrir olunan değerleri üzerinden binde dört; ayrıca akarı olanların, yani kira geliri sağlayan emlakın yıllık gelirinden ek olarak yüzde dört vergi alınacaktır.

Tahrir gereğince alınan ikinci vergi temettü vergisidir. Bu, tüccar ve esnafın tahrir sonucu belirlenen yıllık geliri üzerinden yüzde üç olarak alınan bir vergidir.⁵⁵ Böylece her eyaletin nüfusu, taşınmaz malları ve vergi matrahı teşkil eden gelir kaynakları tespit edildi. Herkese mükellef olduğu vergiyi belirten belgeler verilmesi,

⁵⁴ Musa Çadırcı, Tanzimat Sürecinde Türkiye Ülke Yönetimi, İmge Kitabevi, İstanbul 2007, s.88-89

⁵⁵ Abdüllatif Şener, **Sona Doğru Osmanlı**, Birleşik Kitabevi, Ankara 2007, s.118

vergilerin yılda iki taksit olarak alınması ve mali yılbaşının Mart ayı olması kabul edildi.⁵⁶

Temettü vergisi aslında 1839’da ihdas edilmiş fakat tahsili mümkün olmamıştı. Bu ancak 1859-1860 yılında yapılan kadastro çalışmalarından sonra gerçekleşebildi. Buna göre şehir ve kasabalarda bulunan esnaf, tüccar ve zanaatkârların yıllık gelirleri üzerinden yüzde üç oranında vergi alınması kararlaştırıldı. 1860’da yüzde üç olan bu oran, 1876’da yüzde dörde çıkarıldı.⁵⁷

Fermanda yer alan hususların gerçekleştirilmesi ciddi bir mali politika değişikliğini de beraberinde getirmiştir. Dönemin ağırlıklı mâli meselelerinden olan borçlanma politikası, zaman içerisinde yeni mâli politikanın değişen yanına beklide en iyi örneği teşkil etmiştir. Bu politikanın bir aracı olan para ve banka uygulamaları değişen maliye politikası bir başka ayağını oluşturmuştur.⁵⁸

III.3. Temettuat Uygulaması ve Temettuat Defterleri’nin Kapsamı

Temettu, kâr etme kazanma anlamına gelir.⁵⁹“Temettu vergisi” ise herkesin kazancına uygun olarak devlete verdiği vergi anlamına gelmektedir.⁶⁰Osmanlı mali tarihi açısından Tanzimat, önceki dönemlerden farklı özellikler taşıyan bir yenileşme, yeniden düzenleme dönemidir. Bunun da ötesinde maliyede ıslahat Tanzimat’ın temeli olarak görülmüş, idari ıslahatın da daha çok mali merkezîyetçiliği uygulamak için bir vasıta olduğu belirtilmiştir.

Osmanlı maliyesinde yenileşme çabalarına II. Mahmud’un son dönemlerinde başlanmış olduğunu belirtmek gerekir.Tanzimat sonrası uygulanabilecek olan yeni bir vergi için gerekli tahrir çalışmaları, Hüdavendigâr ve Gelibolu sancaklarında II. Mahmut zamanında (1808-1839) başlamış ve bu çalışmaları “ Tanzimat-ı Hayriye’ye numune olmak üzere” yapıldığı ifade edilmiştir. Tanzimat-ı Hayriye adıyla yeni bir ıslahat hareketinin Sultan Abdülmecid’in tahta çıkışından önce düşünüldüğü bu ifadelerden anlaşılmaktadır.⁶¹ Tanzimat Fermanı’nın ilanından sonra ele alınan

⁵⁶ Ahmet Tabakoğlu, **Türk İktisat Tarihi**, Dergah Yay., İstanbul 1997, s.165

⁵⁷ Coşkun Çakır, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi**, Küre Yay., İstanbul, 2001, s. 50-51.

⁵⁸ Coşkun Çakır, **a.g.e**, s. 24-25

⁵⁹ Ferit Develioğlu, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara, 2005, s.1073

⁶⁰ Ayşe Özdemir Kızıllan, “Osmanlı Vergi Düzeninde Temettuat Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 20, s.60

⁶¹ Abdüllatif Şener, **a.g.e** , s.69-70

konulardan biri de vergi reformu idi. Bu suretle devlet gelirlerinin kontrol altında tutulması, vergi konusundaki aksaklıkların giderilmesi, vergi mükelleflerinin tespit edilmesi ve bütçe dengesinin oluşturulması amacıyla ülke kapsamında sayımlar yapılmıştır. Bunun için 19 Zilkade 1255 (12 Ocak 1840) tarihinde Muhasıllar Nezaretine bir talimatname gönderilmiş, her yerde ahalinin ismi, şöhreti, arazileri, hayvanları, tüccar ve esnafın ise yıllık gelirleri vs. bilgilerinin kaydedildiği defterler tutulması emredilmiştir.⁶²

XIX. Yüzyıl, Osmanlı imparatorluğu için reformlar dönemidir. Bu çerçevede maliyede de önemli değişiklikler yapılmıştır. Vergi sistemi büyük ölçüde değiştirilmiştir.⁶³ Önceleri değişik adlarla anılan vergilerin yerine tek bir verginin ikamesi için hane reislerinin gelirlerinin tespiti maksadıyla yapılan temettu sayımları XIX. Yüzyıl ortaları Osmanlı sosyal ve iktisadi tarihi için fevkalade kıymetli bilgiler ihtiva etmektedir. XV. ve XVI. yy. için tahrir defterlerinden çıkarılan bilgilerden çok daha fazlasını bu defterlerde bulmak mümkündür. Hemen aynı tarihlerde İmparatorlukta nüfus sayımları da yapıldığından nüfus tespiti bakımından nüfus defterleri derecesinde mühim değilseler de hüviyetleri itibariyle bu defterler, çok daha teferruatlı bilgi ihtiva ettiklerinden daha mükemmel sonuçlar çıkarmak mümkün olmaktadır.⁶⁴

III.4. Sosyal Tarih Kaynağı Olarak Temettü Defterleri

Temettuat defterleri iktisadi tarihin olduğu kadar sosyal tarihin aydınlanmasında da önemli kaynaklardır. XIX. yüzyılın ikinci çeyreğine tarihlenen bu yazımlar, yüzyılın ilk yarısı için vazgeçilmez veriler sunmaktadır. İstatistik verilerin yanı sıra toplumsal yaşama dair bilgiler içermesi açısından da oldukça büyük önem arz etmektedir.⁶⁵ Kayıtlarda; şehir, kaza, kasaba; nahiye, köy, mezra ve çiftlik gibi bütün yerleşim birimlerinde yaşayan tebaanın emlak, arazi ve hayvanlarının yazılmasından başka, hane reislerinin isim ve şöhretleri, ünvanları, lakapları, meslekleri, resmi görevleri ve etnik yapıları gibi bütün ayrıntıların verilmiş olması

⁶² Mustafa Serin, “ Osmanlı Arşivi’nde Bulunan Temettuat Defterleri”, **Başbakanlık I. Milli Arşiv Şurası 20-21 Nisan 1998**, Ankara 1998, s. 718.

⁶³ Nuri Adıyeke, Temettuat Sayımları ve Bu Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri, **OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)** S. 11, Ankara 2000, s. 769

⁶⁴ Mübahat S. Kütükoğlu, “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri”, **Bulleten**, LIX/225, Ankara, s. 411-412

⁶⁵ Nuri Adıyeke, **a.g.m.**, s.780

sosyal tarih açısından da önemli bir kaynak olarak değerlendirilmelidir.⁶⁶ Bu defterlerde tahrir yapılırken vergi vermekle yükümlü olan hane reislerinin isimleri ile başlanmıştır. Defterlerde hane esaslı yazım sistemi kullanılmakla birlikte sadece hane reisleri yazılmıştır. Öyle ki hiç vergi vermeyen hane reislerinin de yazıma dâhil edilmesi bize ilgili bölgenin nüfus yoğunluğu ve durumu hakkında bir değerlendirme yapma olanağı sunmaktadır.

Aile reislerinin isimleri tahrir defterlerine “Ahmet Veled-i Hamza” gibi bir önceki şahsın oğlu veya kardeşi olması halinde de “Süleyman Veled-i O” yahut “İbrahim biraderi o” şeklinde yazılan temettu defterlerinin yanında “Feyzullah oğlu Salih” örneğinde olduğu gibi çoğu kez “oğlu” kelimesi tercih edilmiştir.⁶⁷ Tez konumuzu oluşturan defterde gördüğümüz üzere gayri Müslimler için oğul kelimesi yerine “Musail Veled-i Sava” örneğinde olduğu gibi “veled-i” kullanılırken, Müslümanlarda ise “bin” kelimesi kullanılmıştır. Örneğin; “Ali oğlu Ahmet “ gibi.⁶⁸ Buradan yola çıkarak temettuat defterlerinin bölgelerin etnik yapısı hakkında bilgi verdiği görülmektedir.

Temettü defterleri sadece aile adlarının değil, yörede kullanılan şahıs adlarının tespiti bakımından da mühim kaynak vazifesi görmektedir.⁶⁹ Temettü defterlerinde kullanılan isimler daha çok yöre halkının gerek dini gerekse milli duygularında yer alan şahıslardan seçilmiştir. Mehmet, Ali, Hasan, Hüseyin, Mustafa, Süleyman, Selahattin gibi isimler bilhassa İç Anadolu insanının en çok kullandığı isimlerdir. Sosyal ve kültürel bakımdan sıfatlarda da benzeri özellikleri bulmak mümkündür. Kara, Sarı, uzun, Şeyh, Hacı, Seyit, Molla gibi sıfatlar belirli bir mana ifade etmektedir.⁷⁰ Mesela Şeyh ve Hacı sıfatlarına sahip olanların dini farizalarını yerine getirmeleri yanında, bu farizayı yerine getirebilecek mali güçlerinin bulunduğu anlaşılmaktadır.⁷¹

⁶⁶ Emrah Solmaz, **Osmanlı Tarihi Çalışmaları Açısından Temettu Defterlerinin Önemi Üzerine Bir İnceleme Örneği İncir Karyesi Temettuat Defteri**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2009, s.17

⁶⁷ İsmet Demir, “Temettu Defterlerinin Önemi ve Hazırlanış Sebepleri”, **Osmanlı, C.6**, Yeni Türkiye Yay., 1999, Ankara, s. 318

⁶⁸ BOA. ML. VRD. TMT.Çamardı Temettuat Defteri, nu. 16008 H.1256.

⁶⁹ Mübahat Kütükoğlu, **a.g.m.**, s. 401

⁷⁰ İsmet Demir, **a.g.m.**, s. 318-319

⁷¹ Mübahat Kütükoğlu, **a.g.m.**, s. 402

Temettü defterlerinin sosyal tarih açısından mühim olan hususlarından biri de hane reislerinin mesleklerinin kaydedilmiş olmasıdır. Mesleki bilgilerine göre incelenmiş temettuat defterleri göstermektedir ki küçük yerleşim birimlerinde ziraat ve hayvancılık yaygınken daha büyük yerlerde küçük sanayi kolları ve esnafılık yaygındır. Mesleklerin yazılmış olması bir köyde yada mahallede hangi meslek yada zanaatın tercih edildiğini ve bu mesleklerin ne ölçüde geliştiğini tespit etmemize imkan sağladığı gibi meslekler arası dağılımı da ortaya koymaktadır. Ayrıca vergiden muaf olanların yada sağlık durumu nedeniyle çalışamaz durumda olanları da kayıtlardan anlayabilme imkânı vardır. Sosyal tarih kapsamında ele alınabilecek diğer husus, yer adlarıdır. Yer adları, zirai faaliyetler yada yerleşim biriminin coğrafi özellikleri ile ilgili bilgi vermektedir. Bu yönüyle temettuat defterleri coğrafya özellikle de beşeri coğrafya için önemlidir.⁷²

Sonuç olarak temettü defterleri, XV ve XVI. yüzyıllarda olan tahrir defterlerinden çok daha mükemmel ve teferruatlı bilgi veren defterlerdir ve XIX. Yüzyıl sosyal ve iktisadi kaynağı olarak pek kıymetli bilgiler ihtiva ederler.⁷³

III.5. İktisâdi Tarih Kaynağı Olarak Temettü Defterleri

XIX. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu için reformlar dönemidir. Her alanda olduğu gibi maliye alanında da önemli değişikliklere gidilmiştir. Vergi sistemi büyük ölçüde değiştirilmiştir. Yapılan tahrir ve temettü sayımları bu dönemi aydınlatan önemli iktisâdi kaynaktır.

Temettuat defterleri Tanzimat Dönemi'nde tüm bölgelerde halkın mal-mülk, arazi, hayvan ve tüm şahsi mal varlıklarının kaydedildiği resmi belgelerdir. Bu defterler XIX. Yüzyıl ortalarında Osmanlı Devleti'nin iktisadi ve ticari hayatı hakkında mühim bilgiler vermektedir.⁷⁴

Temettü Defterlerinde; şehir, kaza, kasaba, nahiye, köy, mezra ve çiftlik gibi bütün yerleşim birimlerinde yaşayan Müslim ve gayrimüslim ahalinin emlak, arazi ve gayrimenkulleriyle bütün cins ve evsftaki hayvanları ve yetiştirmiş oldukları ürünler teker teker yazılmıştır. Buna göre ekilen tarlaların yüzölçümü, sulu veya kurak oluşu,

⁷²Ahmet Akgündüz – Said Öztürk, **Darende Temettuat Defterleri**, İstanbul, 2002, s. 30

⁷³Mübahat Kütükoğlu, **a.g.m.**,s.412

⁷⁴Hilmi Bayraktar, “XIX. Yüzyılda Halep Eyaleti'nin İktisadi Vaziyeti”, **Ortadoğu Araştırmaları Merkezi Yay.**, No:8, Fırat Üniversitesi, Elazığ, 2004, s.242-245

bir senede kaç mahsul alındığı, mezru olup olmadığı, bağ ve bahçelerinde hangi meyve ve sebzelere ağırlık verdikleri gözlenmektedir.⁷⁵ Diğer taraftan sahip olunan gayr-ı menkuller de temettuat kayıtlarına alınmıştır. Ancak bu tahrirlerde şahsın oturduğu ev, nakit parası, ev eşyaları, vb. sayım dışı tutulmuştur. Hiçbir malı mülkü olmayanlar yazılırken “ emlaki yok” , sadece evi olanlar için ise “evinden başka emlaki yok” tabirleri kullanılmıştır.⁷⁶

Temettü defterlerinde başlangıçta mezru tarlalara daha sonra bağ, bahçe, bostan, korulara, dükkan, kahvehane, değirmen gibi gayrimenkullere yer verildikten sonra hayvanlar yazılmıştır. Reayanın elinde bulunan manda, inek ve bölgeden bölgeye değişmek üzere koyun, keçi ve bunlardan kaç tane olduğu ve ne kadar gelir elde edildiği tek tek belirtilmiştir. Bütün bunlar tek tek yazıldıktan sonra hane sahibinin yıllık toplam kazancı gösterilmiştir. Eğer şahsın tek bir işten geliri varsa o yazılmış, fakat hem ziraat hem zanaat hem de ticaret geliri varsa her biri ayrı ayrı yazılıp her rakamın hangi fasla ait olduğu belirtildikten sonra toplamı verilmiştir. Temettü defterlerinde vergiler her hane reisinin isminin üst tarafına ve dikine olarak yazılmıştır. Verginin cinsi belirtilmiş olup reaya sahip olduğu kazanca göre vergisini ödeyebilmiştir. Fakat bazen de kazancı az olan daha çok; kazancı çok olan daha az vergi ödeyebilmiştir.⁷⁷

Osmanlı Devleti'nin yapmış olduğu vergi yazımlarında ekonomik potansiyelin tam olarak tespit edilmesi gibi bir amaç güdüldüğü için vergi dışı potansiyeller de deftere kaydedilmiştir. Örneğin vergi dışı potansiyellerden ilk akla gelecek olan hayvanlardır ki, mesela oduncuların katırları, eşekleri vergi dışıdır, fakat bunlarda şerh edilerek defterlere yazılmışlardır. Binek hayvanı olarak kullanılan eşek, katır, at gibi hayvanlar ve köylünün öküzü ile sığırı da vergi dışı oldukları halde defterlere yazılmışlardır. Bunu sebebi de muhtemelen eşek ve katırın nakliyatçılıkta kullanılıp kar getirmesidir ki, tahmini kar, vergiye dahil edilerek defterlere kaydedilmiştir. Benzer şekilde, öküz çift sürmek üzere başkasına kiraya verilmişse, onun kiraya verdiği öküzden vergi alınmıştır. Vergi dışı ikinci tür potansiyel olarak ise kira ve sürülmeyen tarlalar akla gelmektedir ki, bunlarda dönümleri ile birlikte yazılmıştır.

⁷⁵İsmet Demir, “Temettü Defterlerinin Önemi ve Hazırlanış Sebepleri”, **Türkler Ansiklopedisi**, s.319

⁷⁶Mübahat S. Kütükoğlu, **a.g.m.**, s. 407-408

⁷⁷Mübahat S. Kütükoğlu, **a.g.m.**, s.405-412

Yine bir başka vergi dışı potansiyelin yalnız baş olarak yazılan kısır inekler olduğu görülmektedir.⁷⁸

Temettü tahririnden maksat herkesin kazancına ve mal varlığına göre vergi vermesi esas tutulduğu için tahrir esnasında uyulacak kurallarda açık bir şekilde belirlenmiştir. Mesela, hâne ve emlâkı olanların birbirine kıyasla değerlendirilmesi, hane reisinin ek gelirleri, arazinin kurak veya sulanabilir olması, yılda bir veya birkaç mahsul alınabilir verimlilikte bulunması gibi emlâkın özelliklerinin tespiti yanında hasılat vaktinin belirlenmesi de istenmiştir. Bu şekilde bütün yazımlar bittikten sonra buradan alınacak vergi ve toplam temettü miktarı yazılmıştır. Eğer bir şahsın tek bir işten geliri varsa o yazılmış, hem ticaret hem de başka gelirleri varsa “ticareti saire temettuatı” olarak yazılmıştır. Ya da şahsın mesleğine göre temettü isimleri kaydedilmiştir.⁷⁹ Kayıtlarda, şahısların gelirleri ayrıntılarıyla verilmiştir. Dolayısıyla bu defterler, şahısların ekonomik faaliyetleri, gelirleri, servetleri ve sosyal statüleri hakkında yapılacak araştırmalar için zengin veriler sunmaktadır.⁸⁰

Sonuç olarak: XIX. yüzyılda temettü tahrirleri bölgesel farklılıkların açıklanmasının yanında hane düzeyinde yapılacak tetkiklerde geniş bir alan araştırmasına imkân sağlamıştır. Temettuat defterleri Osmanlı sosyal ve iktisadi tarihi bakımından ait olduğu bölgeye ilişkin sosyal ve ekonomik bilgileri yansıtacak bir kapasite ve muhteva zenginliğine sahip özgün kaynaklardır.

III.6. Temettuat Defterinin Yazılışına Ait Düzenlemeler

Gülhane Fermanı'nın ilanından sonra Osmanlı Devleti'nin idari yapısında değişikliklere ve yeniliklere gidilmesi, devletin gelirlerinin kontrol altında tutulması, vergi konusunda ahali arasındaki dengesizliğin ve haksızlıkların önüne geçilmesi ve vergi verecek ahalinin tespit edilmesi, ağır vergi yükünün hafifletilip halkın refaha kavuşturulması böylece devletin bozulan gelir-gider dengesini yeniden tesis edilmesi için köklü değişiklikler yapılması yolunda çalışılmaya başlanmıştır. Sonrasında nüfus tahrirleri ve temettuat tahrirleri olmak üzere iki ayrı sayım uygulanmıştır. Tapu tahrir geleneğinin devamı olan temettuat defterleri aynı zamanda nüfus defterleri gibi de

⁷⁸ Ayşe Özdemir Kızılkın, “Osmanlı Vergi Düzeninde Temettuat Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.20, Kütahya 2008, s.63

⁷⁹ İsmet Demir, **a.g.m.**, s. 316

⁸⁰ Mübahat S. Kütükoglu, **a.g.m.**, s. 407-408

düzenlenmiştir. Tanzimat'a kadar değişik adlarla anılan vergilerin kaydedildiği defterlere "Temettuat Defterleri" adı verilmiştir.⁸¹ XIX. yüzyılda iki ayrı tür yazım planlanmış ve her ikisi de uygulanmıştır. Bunlardan ilki nüfus tahriri olup 1830-1831 tarihinden itibaren başlanan bu yazımlara sadece erkek nüfusu yazılmıştır. Bu sayım Tanzimat Dönemi'nde de devam etmiştir. İkinci tür yazımlar ise temettuat yazımlarıdır. Tapu tahririn devamı olarak bu geleneğin etkileri aynı zamanda birer nüfus defteri gibi de düşünülmüştür.⁸² Maliye varidat kalemi defterlerinden olan Temettü Defterleri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunmaktadır. 1988'e kadar bu seride çok az deftere Maliyeden Müdevver ve Kepeci tasnifleri arasında rastlanmaktaydı. 1988'de katalog araştırmalarına sunulan Temettü defterleri serisi dokuz katalog içinde 17.474 defteri ihtiva etmektedir. Bu defterlerin çok büyük bir bölümü 1261 (1845) tarihinde yapılan sayımlara aittir. Çok az sayıda olmak üzere 1256 (1840) da yapılan ilk tahrirlere ait defterlere de rastlanmaktadır.⁸³

Muhassılların denetiminde 1256 tarihinde başlayan ve devam eden sayımlar ile verginin adil ölçüler içerisinde tarh ve tahsili mümkün olmamıştır. Sayımlarda yolsuzluk ve uygunsuzluklar görülmüş bu sebeple tahrirlerin yeniden yapılması kararlaştırılmıştır. 1261 (1845) tarihli sayımı öncekinden ayıran en önemli fark kişinin sahip olduğu menkul ve gayr-i menkul malların 1260 yılı gerçek yılı ile 1261 yılı tahmini gelirinin verilmesidir. Daha önceki sayımlar da sahip olunan menkul ve gayr-i menkul malların kıymetleri veriliyordu. Temettuat defterlerinde vergi mükellefinin defterlere kaydediliş biçimine göre iki farklı metot görülür. Tarihlerin ilk dönemini kapsayan 1256 tarihli temettuat defterinin bir kısmında kişinin sahip olduğu mal varlıkları bazen öbek öbek yazılmakta gayr-i menkuller içerisinde özellikle hane hakkında ayrıntılı bilgilere girilmemektedir. 1256 tarihli defterin bir kısmında vergi mükellefinin yapı vasıfları yani "aksakallı, siyah sakallı" gibi özellikleri verilirken 1261 tarihli defterlerde umumiyetle bunlara yer verilmemiştir. 1256 sayımlarında hayvanlarında kıymeti verilmişken 1261 sayımında sadece yıllık gelirleri verilmiştir. 1256 tarihli sayımlarda muhassılların sorumlu olması itibariyle defterin sonunda muhassıllık, müftü, mal ve emlak kâtipleri, meclis azaları ve naib'in mührü

⁸¹ Mustafa Serin, **a.g.m.**, s.717-718

⁸² Nuri Adıyeke, **a.g.m.**, s.771

⁸³ Mübahat S. Kütükoğlu, **a.g.m.**, s. 395-396

bulunurdu. 1261 tarihli defterlerde ise Müslüman kesim için imam muhtar-ı evvel ve sani, gayr-i müslim kesimleri için kocabaşı ve papazların mührü bulunurdu.⁸⁴

Osmanlı Arşivi'nde bulunan temettuat defterlerinin tasnif ve kataloglanması o tarihteki idari taksimatı dikkate alınarak yapılmıştır. Her eyalet kendi içinde alfabetik olarak kazalara ayrılmış, tasnifi yapılan defterlere sıra numarası verilmiş ve defterlerin özetleri kataloglara işlenmiştir. Aynı mahalle ve köye ait defterlerin asıl ve suretleri tek numarada toplanarak “a,b,c” harfleri ile gösterilmiştir. Osmanlı Arşivi'nde bulunan temettuat defterleri dokuz adet katalogda toplanmıştır. Her katalogun başında katalogda geçen kazaların bir listesi verilmiştir.⁸⁵ Osmanlı Arşivi'nde araştırmacılara açılan dokuz katalog içerisinde Ankara, Aydın, Bolu, Cezayir, Bahr-i Sefid, Edirne, Erzurum, Hüdavendigar, Konya, Niş, Rumeli, Selanik, Silistre, Sivas, Üsküp, Vidin eyalet ve kazalarına ait defterler bulunmaktadır. Her kazaya ait köy ve mahalle defterleri Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Temettuat Defterleri kataloglarında gösterilmiştir.⁸⁶ Temettuat defterlerinin Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki kodu “ML.VRD.TMT” dir.

Ülkemizde ve bilim aleminde bu defterleri ilk defa Prof. Dr. Tevfik Güran kullanmıştır. Güran, daha temettuat katalogları açılmadan önce Kepeci tasnifinde bulunan sınırlı sayıda defterlerden istifade ederek kaleme aldığı makalelerle bu zengin bilgi kaynağını tanıtmış, daha sonra yayınladığı makalelerle de temettuat araştırmacılarını uyarmış ve yol haritasını çizmiştir.⁸⁷

Temettuat defterlerinde: şehir, kaza, kasaba, nahiye, köy, mezra ve çiftlik gibi bütün yerleşim birimlerinde yaşayan Müslim ve gayri Müslim ahalinin emlak, arazi ve gayrimenkulleri ile bütün cins ve evsafaftaki hayvanları ve yetiştirmiş oldukları ürünler teker teker yazılmıştır. Defterlerde yerleşim birimleri ayrı ayrı belirtilmiş büyük yerler ile birden fazla mahalleden oluşan köyler ayrı ayrı defterlere kaydedilmiştir. Defterlerin ilk sahifesinde sırasıyla eyalet, sancak, kaza adları kaydedildikten sonra tahriri yapılan köy, kasaba, mahalle veya çiftliğin adı yazılmıştır. Köy veya mahallelerde yazıma genellikle imam, muhtar vs. görevlerden başlanmış ve gelir

⁸⁴Sait Öztürk, “Türkiye’de Temettuat Çalışmaları”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi Türk İktisat Tarihi**”,C.I, S.1, İstanbul 2003, s.2-3

⁸⁵ Mustafa Serin, **a.g.m**, s.721

⁸⁶ Sait Öztürk, **a.g.e**, s. 4-5

⁸⁷ Sait Öztürk, **a.g.e**, s. 8

getiren malların sayımı yapılmıştır. Defterlerin büyük bir kısmında hane reisleri kaydedilmeden önce, hane numaraları da yazılmıştır.⁸⁸ Genelde buna uymakla birlikte bazen hiç hane ve sıra numarası verilmeden yazım yapılmıştır. Hane numaraları yazılırken bazen bir ya da daha fazla hane birden atlandığı da olmuştur. Gelir yazımında gerek hanenin gerekse ünitenin gelirlerinin toplamının yazılması gerekiyordu. Hane gelirlerinin toplamları bazen yazılmamıştır. Bunun ötesinde kimi kez köy ve mahallenin toplam gelirinin yazılmadığı da görülmektedir. Birçok kez gelirlerin toplamında hatalar yapılmıştır. Hanelerin tek tek gelirlerinin toplamı, birimin toplamından farklılıklar göstermektedir.⁸⁹

Sayım yapılırken ehl-i İslam ve ehl-i zimmi reaya ayrı ayrı yazılmıştır. Defterler vergi tutulmaya yönelik olduğu için yalnızca vergiye tabi mal ve mülkleri olan aile reisleri esas alınmıştır. Bunlar genellikle erkek nüfus olduğu gibi, yer yer eşleri ölmüş kadınlar ve babasından mal mülk kalan yetim çocukların yetim oldukları belirtilerek, geliri yazılmaktadır.⁹⁰

Defterlerin yazımında birinci dereceden sorumlu olan muhassıllar kendilerine verilen nizamnameler usulünce köy köy ardından büyük yerler mahalle mahalle yazılmıştır. Her bir köyün ve mahallenin ayrı bir deftere yazılması esas olmakla birlikte bir kaç beyaz kağıt boş bırakılarak bir başka birim aynı deftere yazılabiliyordu. Nitekim aynı deftere bazen iki yakın mahalle veya iki yakın köy yazılmıştır. Yazımı biten defterler birinci muhtar, ikinci muhtar ve imam (gayrimüslim topluluklarda cemaat önderi) tarafından tasdik edilmek zorundaydı. Tahrir işi tamamlanınca defterler bağlı oldukları kazanın torbasına konulup kaza meclislerinde kontrol edilerek bir üst idari birime gönderiliyordu. Sancak merkezine gelen defterler burada tekrar gözden geçirilip, temize çekilerek ciltleniyordu.⁹¹

Bu defterler sadece Müslüman toplum için değil gayrimüslim cemaatler için de aynı bilgileri vermektedir. Sonuç olarak her türlü hatalarına ve eksiklerine rağmen bu temettuat defterleri hem coğrafi açıdan hem de içerik açısından sadece ekonomik veriler sunmanın ötesinde toplumsal hayatla ilgili de geniş bilgiler vermektedir.

⁸⁸ Mustafa Serin, “Osmanlı Arşivi’nde Bulunan Temettuat Defterleri”, s.724-725

⁸⁹ Nuri Adiyeye, **a.g.e.**, s.782-783

⁹⁰ Mustafa Serin, **a.g.e.**, s. 725

⁹¹ İsmet Demir, “Temettuat Defterlerinin Önemi Ve Hazırlanış Sebepleri”, **Osmanlı**, C.6, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999, s.318-319

III.7. 16007-16008 Numaralı Çamardı (Bereketlü) Kazasının Temettuat Defteri

Temettuat defterleri yukarda bahsettiğimiz gibi XIX. ve XX. Yüzyıl ortalarında Osmanlı Devleti'nin sosyal ve iktisadi durumu hakkında çok açık ve önemli bilgiler vermektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde maliye varidat kalemi defterlerinde olan temettü defterlerine maliyeden müdevver kepeci tasnifleri arasında rastlanılmaktadır. 1988'de katologlanarak araştırmalara sunulan temettü defterleri serisi dokuz katolog içinde 17.747 defter ihtiva etmekte olup defterlerin büyük bir kısmı 1261(1845) tarihinde yapılan sayımlara aittir. Çok az sayıda olmak üzere 1256 (1840)'da yapılan tarihlere ait defterlerde rastlanmaktadır.⁹²

Tanzimat'la birlikte 1840 senesinde Konya eyaleti Niğde sancağına bağlı olan Çamardı (Bereketlü) kazası'nın temettuat defterleri Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde "ML. VRD. TMT. d" koduyla 16007- 16008 numarada kayıtlıdır. Çamardı Kazası'nın temettuat tarihi H.1256 yılıdır.⁹³ Konya Eyaleti Niğde Sancağı'na bağlı olan Çamardı Kazası Temettuat Defteri iki defterden oluşup 16007 numaralı defterimiz 80 sayfadan 16008 numaralı defterimiz ise 64 sayfadır. 1. Defterde Çamardı (Bereketlü), Fertek, Kayrı, Dilmasun, Kordonos, Aravan, Deneki, Vilmasun, Misli, Burç, Yarhisar, Ağçaşar, Dünderli, Sendel, Aşlama adlarında on beş köy bulunmaktadır. Defterin ikinci bölümünde ise; Ferhenk, Karaatlı, Şeyhler, Lafsan, Aytamas, Zamzama, Eskiğümüş, Bastana, Uluğağaç, Kıçağaç, Semendire, Andaval, Asun, Eynelli, Gölcük, Divrin, Germiyan, Valisa, Anderlos, Suvermez, Celaller, Bekçili, Tırhan karyeleri bulunmaktadır.⁹⁴

İncelediğimiz defter satır satır yazılmış olup sağ üst köşede hane numara sayısı ve onun hemen altında vergi mükellefine ait bilgiler "Kır Sakallı Çiftçi Mehmet bin Mustafa'nın emlaki" ya da "Sarı Bıyıklı Tezgâhtar Zanba Veled-i Nikoli'nin emlaki" şeklinde verilmiştir. Müslümanlar için oğul kelimesi anlamına gelen "bin" kelimesi kullanılırken gayri Müslim tebaa için oğul kelimesinin yerine "veled-i" kelimesi kullanılmıştır. Babası vefat etmiş ayrıca vergi mükellefi için "Yetim Ali Oğlu Ali"⁹⁵

⁹²Mübahat S. Kütükoglu, "Osmanlı Sosyal ve İktisadi Kaynaklarından Temettuat Defterleri", **12. Türk Tarih Kongresi**, Ankara 1994, s.395

⁹³ Hilmi Bayraktar, "Tanzimat Dönemi Niğde Sancağı Mali Verileri Ve Bunların Değerlendirilmesi", **Niğde Tarihi Üzerine**, Kitabevi, İstanbul, 2005 s.82

⁹⁴ BOA. ML. VRD. TMT.Çamardı Temettuat Defteri, nu. 16008 H.1256

⁹⁵ Ayrıntılı Bilgi İçin bkz. Sıra no 603

ayrıca eşi vefat etmiş hanımlar için (hane no 281) “Dul Karı Mariye Veled-i Sarafya’nın emlakı” tabirleri kullanılmıştır. Bunun yanında defterde özürlü olan vergi mükellefinin durumu da belirtilmiştir. “Yetim- i Sağır Müsail Veled-i Ağnat” gibi. Vergi mükellefinin ismi ve mesleği belirtildikten sonra sırasıyla sahip olduğu mal varlığı verilmiştir. İlk önce tarlaları, bağı, bahçesi, dükkâmı, değirmen gibi gayr-i menkul niteliğindeki mal varlıkları yazılıp ardından hayvanlarının türü, adeti, değeri verilmiştir. Daha sonra alt kısmında üçgene benzer biçimde yekün miktarı emlak, hayvanat ve temettuat miktarları bulunmaktadır. Yekün miktarı emlak, hayvanat ve temettuat toplamı olup çoğu hane miktarlarda tutarsızlık olduğu görülmüştür. Çamardı merkez ve köylerinin son sayfalarında genel yekünleri bulunmayıp herhangi bir mühre rastlanmamıştır. Ancak her iki defterinde en son sayfasında ise Çamardı Kazası’nın ve köylerinin toplam yekün vergi, yekün temettuatı ve bir önceki seneye ait vergi miktarı yazılmıştır.

Çamardı Kazası’nın Temettuat Defteri’nde mahalle isimlerine rastlanmamakla birlikte köylerin isimleri yazılmıştır. Defterde köylerin tahririne başlandığında ayrı bir başlık altında Fertek Karyesi’nin emlakı şeklinde belirtilmiştir. Müslümanların oturduğu köyler için “Ehl-i İslam”, gayri Müslimlerin oturduğu köyler için ise “reaya” denilmiştir.

Araştırmamızın konusu olan Çamardı (Bereketlü) Temettuat Defteri yukarda bahsettiğimiz 1256 sayım kurallarına uygun olarak yazılmıştır. 1256 tarihli defterde hane numarası sağ üst köşeye yazıldıktan sonra vergi mükellefinin şahıs ismiyle birlikte “kara bıyıklı”, “ter bıyıklı” gibi şahsın eşkaline yer verilmiştir. 1256 tarihli defterlerin bazılarında imam, muhtar gibi vazifelerin dışında sadece eşkalleri verilip mal varlıkları yazılmıştır.⁹⁶

Bizim defterimizde şahsın eşkaline, mesleklerine de yer verilmiştir. Defterler genel olarak incelendiğinde tahriri yapan muhassıl ve diğer görevlilerin ilgili talimatnameye uygun davrandıkları görülmektedir. Ancak tahrir esnasında yanlış gelir hesaplamalarının ve defterde silinmiş yerlerin olduğu da görülmüştür. Yıllık vergi

⁹⁶Mübahat S. Kütükoğlu, a.g.e, s.402.

toplamlarının hatası verildiği ya da yakın sayılarla yuvarlandığı saptanmıştır. Tespit edilen hatalar çok yaygın olmamakla birlikte bu çalışmada düzeltilerek verilmiştir.⁹⁷

⁹⁷ Arıntılı bilgi için bkz. BOA. ML. VRD. TMT.Çamardı Temettuat Defteri, nu. 16008 H.1256.

BİRİNCİ BÖLÜM

XIX. YÜZYIL ORTALARINDA ÇAMARDI VE KÖYLERİNİN İDARİ VE SOSYAL YAPISI

1.1. İDARİ YAPI

Merkez yönetiminde olduğu gibi taşra yönetiminde de Osmanlı Devleti, Türk ve İslam geleneğinin başarılı bir sentezi olarak ortaya çıkmıştır. Taşra yönetiminin genel yapısı merkezdeki yönetim kademelerinin alt derecelerinin teşkil edilmesiyle şekillenmiştir. Osmanlı sisteminde esas itibariyle taşra teşkilatı büyükten küçüğe doğru eyaletler, sancaklar, kazalar ve köyler biçiminde sıralanmaktaydı.

Osmanlı Devleti'nde en büyük idari birim olan eyaletin başında beylerbeyi diye anılan üst düzey bir yönetici bulunmaktaydı. İlk Osmanlı eyaleti, Rumeli' deki fetihlerin artması sonucunda takriben 1362 yılında Lala Şahin Paşa'nın beylerbeyi tayin edilmesiyle oluşturulmuştur. Osmanlı devlet teşkilatında esas idari birimi eyaletin alt birimi olan sancaklar oluşturmaktaydı. Divan- ı Hümayun'dan çıkan hükümler esas itibariyle sancak beylerine hitaben yazılmış olması ve şehzadelerin devlet idaresini öğrenmek için sancaklarda bir nevi staj görmeleri tahrirlerde ve kanunnamelerin hazırlanışında sancakların temel alınması bunu göstermektedir.⁹⁸ Sancaklar sancak beyi tarafından yönetilmekte olup sancak beyleri tayin, terfi ve sefere çağırılma gibi hususlarda Divan-ı hümayun'a bağlıdırlar. Yalnız askeri konularda ilgili beylerbeyliğine tabi olurlardı.⁹⁹

Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer bir idari birimi olan kaza adı ile anılan, başlangıçta idari ve adli bir statüde olan kazalar kadı tarafından yönetilmekteydi. Her kaza dairesi, 40-50 bazen 300 kaza köyü toplamaktaydı. Bu köylerde çıkan hukuki sorunlar kazanın kadısına getirilirdi. Ayrıca kadılar buralarda hem idari amir hem de belediye hizmetlerinin sorumlusu olarak görev yapmaktaydılar.

Kazanın bir alt idari birimi olan köyler ise Osmanlı Devleti'nde her din ve etnik grupta halkın en kalabalık bölümünün yaşadığı en küçük idari birimlerdi. XIX.

⁹⁸ Abdullah Saydam, **Osmanlı Medeni Tarihi**, Derya Kitabevi, Trabzon, 1999, s.125-127

⁹⁹ İlber Ortaylı, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)**, TTK, Ankara, 2000, s.61

Yüzyıldan önceki dönemlerde köyleri kadı naibi idare ediyordu. Gayrimüslim köyleri ise cemaatin kocabaşı denilen ileri gelen kişisi veya bir din adamı aracılığıyla yönetiliyordu.¹⁰⁰

Osmanlı İmparatorluğu'nun duraklama, gerileme ve dağılma süreçlerinde girişilen reform çabaları merkezi bürokratik bir devlet yapılanmasını sağlamayı amaçlamıştır. Muhassıllık meclisleri ve vilayet idare meclisleri parlamenter yönetime doğru giden ilk adımlar olarak merkezi-vilayet yakınlaşmasında önemli işleve sahiptir. Tanzimat reformları ile birlikte eyaletler vilayet haline gelirken sınırları da daraltılarak vilayet örgütleri kurulmuş ve beylerbeyinin yerine vali tayin olmuştur.¹⁰¹ Vilayet yönetimindeki değişikliklere paralel olarak sancaklarda "liva" adını alarak vilayetin alt birimi haline getirilmiştir. Livalar hukuksal, idari ve iktisadi yönden örgütlenen vilayetlere bağlanmıştır. Nizamnameler vilayeti sancaklara, sancakları kazalara, kazaları da karyelere (köy) ayırıyordu.¹⁰²

Tanzimat öncesi Türkiye'sinde eski niteliğini tamamen yitirmiş olan Tanzimat'tan sonra yeniden idari birim olarak ortaya çıkan kazanın önceki ile ancak isim benzerliği bulunmaktadır. Muhassıllığın vergi toplamasındaki istenilen başarıyı gösterememesi üzerine muhassıllığın kaldırılıp yerine kaza müdürleri atanmıştır.

1840 yılı Mart ayından itibaren uygulanmaya başlayan yeni yönetim biçimi Tanzimat'ın uygulandığı bütün eyaletlerde yürürlüğe konulmuştur. Meclis-i Vâlâ kararı doğrultusunda adli bir ünite olarak her kaza ileri gelenleri toplanarak aralarından birisini müdür seçmişlerdir. Kaza müdürünün en önce gelen görevleri, kazalara bağlı köylerden vergilerin zamanında toplanmasını sağlamaktır. Bunun yanı sıra halkın güvenlik içinde geçimlerini sağlamalarına yardımcı olup Tanzimat'ın öngördüğü yeniliklerin uygulanmasını kolaylaştırmakta onun sorumluluğundaydı. Müdürler, kazalarda oluşturacakları meclisler vasıtasıyla köyleri denetleyecek ve vergi düzenini sağlayacaklardı. Bunlar, onlara yönetmelikle verilmiş görevlerdir.¹⁰³

Tanzimat'la birlikte Osmanlı idari biriminde başlayan bu değişim zaman zaman çıkan nizamnamelerle çeşitli değişiklikler yapılarak devam etmiştir. Ancak

¹⁰⁰ Abdullah Saydam, **a.g.e.**, s.133-134

¹⁰¹ İlber Ortaylı, **a.g.e.**, s.61

¹⁰² Abdullah Saydam, **a.g.e.**, s.127-128

¹⁰³ Musa Çadircı, **Tanzimat Dönemi'nde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, TTK, Ankara, 1997, s.241

Osmanlı yönetim düzeni ile ilgili kavramların açık ve kesin olmayışı, daha doğrusu terimlerin sık sık birbirinin yerine kullanılması yüzünden bu değişimleri tam olarak ortaya koymanın güçlüğü açıkça görülmektedir.

1.1.1. Çamardı Kazası'nın İdari Yapısı

Osmanlı taşra yönetimi içinde yer alan Niğde sancağı Tanzimat öncesi Karaman eyaletine bağlı bir sancak iken XIX. Yüzyılda yapılan değişiklikle Konya eyaletine bağlı bir sancak durumuna gelmiştir. Tanzimat'la birlikte 1840 senesinde ise Niğde Livası, Bor, Kırşehir, Aksaray, Nevşehir kazaları ile birlikte Konya eyaletine bağlı beş sancaktan biridir. Çalışmamızın esasını oluşturan Çamardı Kazası ise 1845-1846 senesinde Niğde Livası; Nevşehir, Yahyalı, Bor, Kayı, Sücaeddin (Ulukışla), Anduğu, Aksaray, Arapsun, Ürgüp, Kırşehir, Boynuinceli, Şerefli ve Çamardı kazalarından meydana gelmektedir.¹⁰⁴ Çamardı Kazası Hicri 1256-1840 sayımına göre şu köylerden meydana gelmektedir: Fertek, Kayrı, Dilmasun, Vilmasun, Kordonos, Aravan, Deneki, Asun, Misli, Burç, Yarhisar, Ağçaşar, Dünderli, Sendel, Aşlama, Ferhenk, Karaatlı, Tırhan, Şeyhler, Lafsan, Aytamas, Zamzama, Eskiğümüş, Bastana, Uluğağaç, Kiçağaç, Semendire, Andaval, Eynelli, Gölcük, Divrin, Germiyan, Valisa, Anderlos, Suvermez, Celaller, Bekçili.¹⁰⁵ Günümüzde de Çamardı Kazası Niğde İli'ne bağlı bir ilçe durumundadır.

1.1.2. Köy İdaresi ve Çamardı Köyler

Osmanlı yönetiminin en küçük idari birimini köyler (karye) oluşturmaktaydı. XIX. Yüzyıldan önceki dönemlerde köyleri kadı naibi idare ediyordu. Köyler dirlik olarak bir sipahinin veya zâimin de idaresinde olabilmekteydi. Gayrimüslim köyleri ise cemaatin kocabaşı denilen ileri gelen kişisi veya din adamı aracılığıyla yönetiliyordu.

Osmanlı Devleti'nin muhtelif bölgelerinde çeşitli köy tipleri vardı. Fizik ve etnik şartlar, yerleşim şartları, kültür, politik-askeri faktörler köylerin büyüklüklerini, nüfusunu, yerleşim modelini ve ekonomik faaliyetini belirlemekteydi. Bütün ülke çapında geçerli belirli bir köy tipinden bahsetmek elbette imkânsızdır. Bununla

¹⁰⁴ Hilmi Bayraktar, "Tanzimat Dönemi Niğde Sancağı Mali Verileri ve Bunların Değerlendirilmesi", **Niğde Tarihi Üzeine**, Kitabevi, İstanbul, 2005, s.82

¹⁰⁵ BOA. ML. VRD. TMT.Çamardı Temettuat Defteri, nu. 16008 H.1256

beraber hiç olmazsa imparatorluğun çekirdek bölgesinde, yani Anadolu ve Rumeli’de Osmanlı toprak ve vergi kanunlarının etkisi altında, köy yerleşmelerinin özel bir karakter kazanmış olmasında ve böylece bu bölgelerde Osmanlı Devleti’ne özgü belirli bir köy tipinden bahsedilebilir. Köy ve mahallelerde bugün ki anlamda muhtarlıkların kurulmasına ise Tanzimat’tan hemen önce başlanmıştı. Burada muhtar devletin resmi gücünün köydeki temsilcisiydi. Bu sırada mahalleli arasından ve güvenilir kimseden birinci ve ikinci olmak üzere iki muhtar seçilirdi. Muhtarlık teşkilatı gittikçe mahallelinin mutlak sorumluluğunu üstlenen bir organ haline geldi.¹⁰⁶

1864-1871 Vilayet Nizamnameleri ile köy idarelerine yeni bir statü verilmiştir. Yeni statü her köyde, her sınıf halk için seçimle gelen iki muhtarın bulunmasını öngörüyordu. Seçimden sonra muhtarlar kazaya bildirilerek kaymakam emriyle tayin olurlardı. Nizamname bundan başka yeni bir organ olarak “İhtiyar Meclisleri’ni” kuruyordu. İhtiyar Meclisleri ise kendi ve cemaatlerinin hissesine düşen vergiyi belirleyip paylaşmak ve toplanmasını gözetmekle yükümlüydüler. Meclisler, cemaat üyeleri arasındaki davaları sulhen çözmeye yetkilidiler. Yine korucu, bekçi gibi köy görevlilerini de onlar seçecek okul inşası vb. gibi konulardaki kararları onlar alacak ve meclis muhtarı denetleyecekti. Muhtarın yolsuzluk ve uygunsuzluğu görülürse muhtarı kaza kaymakamına şikayet ve azlını isteme hakkına sahiptiler. Görüldüğü gibi Osmanlı yönetimi köyleri cemaat esasına ayrılarak örgütlenmişti. Aynı köyde yaşayan ayrı dinden iki cemaatin bile, köy yönetimleri ayrı oluyordu. Bundan başka en alt birimi bile seçme ve seçilme şartı olarak; belirli bir servete sahip olma şartının aranması Osmanlı yönetiminin yerel kurumlardaki yetkili temsilcilerin tayininde şaşmadan uygulandığı bir prensipti. Bu iki kural sayesinde devlet en alt yerleşme birimlerinde bile kontrolü elinde tutmayı amaçlıyordu.¹⁰⁷

Bu bilgiler doğrultusunda Çamardı köy idaresine ve yapısına bakacak olursak Tanzimat’la birlikte Niğde Livası’na bağlı olan Çamardı Kazası’nın köyleri şunlardır; Fertek, Kayrı, Dilmasun, Vimasun, Kordonos, Aravan, Deneki, Asun, Misli, Burç, Yarhisar, Ağçaşar, Dünderli, Sendel, Aşlama, Ferhenk, Karaatlı, Tırhan, Şeyhler, Lafsan, Aytamas, Zamzama, Eskiğümüş, Bastana, Uluğağaç, Kıçağaç, Semendire,

¹⁰⁶ Abdullah Saydam, **a.g.e.**, s. 133-134

¹⁰⁷ İlber Ortaylı, **a.g.e.**, s.112-113

Andaval, Eynelli, Gölcük, Divrin, Germiyan, Valisa, Anderlos, Suvermez, Celaller, Bekçili.¹⁰⁸

Çamardı Temettuat Defterlerinde köyler “karye” olarak yazılmıştır. Bunun yanında Müslüman ve gayrimüslim köyleri ayrı ayrı “Kaza-i mezburiye-ye tâbi Fertek Karyesi’nde ehl-i islamın emlakinin miktarı ve kıymeti” ya da “kaza-i mezburiye-ye tâbi Fertek reayasının emlakinin miktarı ve kıymeti” şeklinde yazılmıştır. Bunun yanında köy yönetiminde sorumlu olan muhtarlar, muhtar-ı evvel ve muhtar-ı sani olarak belirtilmiştir. 1256 temettuat defterlerinde genel olarak köyler yazılmaya başlandığında ilk önce köyün yönetiminden sorumlu olan muhtar-ı evvel ve muhtar-ı sani yazılmış ardından varsa köyün imamı ve daha sonra haneler yazılmıştır. Ancak İhtiyar Meclisleri ile ilgili bilgiye rastlanılmamıştır.

1.2. SOSYAL YAPI

1.2.1. Osmanlı Devleti’nde Nüfus Sayımları

Nüfus hareketleri tarih boyunca toplumların değişmesinde dinamik bir rol oynamıştır. Gerçektende dünyanın hiçbir yerinde tarihin herhangi bir evresinde düşük ya da yüksek doğum ve ölüm oranlarının, göç ve yerleşim hareketliliğinin sosyal, kültürel, ekonomik ve politik etkilerinin hissedilmediği tek bir an bile yoktur.¹⁰⁹

Nüfus sayımları, arazi sayımları ve zaman içinde oluşturulan kalıcı nüfus kayıt sistemi Osmanlı Devleti için hayati önem taşımıştı. Merkezileşme ve imparatorluğun insani ve mali kaynakları konusunda doğru bilgilere dayandırılması gereken yeni idari sorumluluklar üstlenmelerini gerektirmiştir. Gerçektende modern bir ordu oluşturulması ve bu ordunun aktif ve yedek birimler halinde yapılandırılması erkek nüfusun sayısı ve yaşı konusunda doğru bilgi sahibi olmayı gerektirmekteydi.

Osmanlı Devleti’nde ilk dönemlerden itibaren çeşitli sayımlar ve yazımlar yapılmıştır. Toprak yazımı ve vergi mükelleflerinin tespiti için hazırlanan tapu tahrir defterleri bunların en önemlisidir. Ancak tahrir defterlerinde kişi yerine vergi yükümlüsü olan hane yani geniş aile birimi esas alınmıştır. On beşinci, on altıncı ve on yedinci yüzyıllara ait nüfus verileri öncelikle Osmanlı yönetiminin fethedilen

¹⁰⁸ BOA. ML. VRD. TMT.Çamardı Temettuat Defteri, nu. 16008 H.1256

¹⁰⁹ Kemal H. Karpat, **Osmanlı Modernleşmesi (Toplum, Kurumsal Değişim ve Nüfus)**, çev. Akile Zorlu, Kaan Durukan, İmge Kitabevi, 2002, s. 393

topraklarda dönem dönem yaptığı tahrirlere, sayım ve yazımlara dayanır. Bu sayım ve yazımların toplandığı tapu tahrir defterleri bu dönemler için esas demografik malzemeyi oluşturur. Osmanlı'nın fütühat devri kapandıktan sonra tımar sistemi bozulup vergilerin toplanması için farklı sistemlere geçilince bu tahrir defterleri düzenli bir biçimde tutulmaz olup ihmale uğramıştır. Dolayısıyla bu kaynaklarda on yedinci ve on sekizinci yüzyıllara ait çok büyük boşluklar vardır.¹¹⁰ On beşinci ve on altıncı yüzyıldaki Osmanlı nüfusu, on yedinci yüzyılda bu uygulamadan tamamıyla vazgeçilene kadar önce her on yılda bir, sonraları da her otuz yılda yapılan tahrirlerden alınan rakamlara dayanır. Bu sayımlarda elde edilen veri tabanları bir kasaba ya da köyün yaklaşık nüfusunu belirlemede kullanılabilir. 1500 ve 1700 yıllarını kapsayan Osmanlı'nın yerleşik nüfusuna dair ham, tahmini rakamlar 1550 (12.000.000) , 1560 (11.000.000) 1774 yılında ise (9.000.000) olduğu bilinmektedir.¹¹¹ Ayrıca bu on beşinci ve on yedinci yüzyıl tahrirleri öncelikli olarak bir nüfus sayımı değil birer arazi (tapu), nefer ve tarımsal dökümü olarak düşünülmüşlerdir. Yani esas itibariyle bugün anladığımız anlamda demografik amaç taşımıyorlardı. Bu tahrirlerde sayım birimi tek tek kişilerin kendileri değildir. Vergiye tabi tutulacak hanelerdir. Bu tahrirler bireyler hakkında da pek az bilgi verirler. Dolayısıyla bu veriler salt nüfus miktarını öğrenmek için dolaylı tahmin yöntemleri kullanmak ve her halükarda doğrulukları bugün sınamamayacak kadar bazı varsayımlar yapmak gerekmektedir.

Tanzimat Dönemi ve sonrasında Osmanlı İmparatorluğu'nda nüfus sayımlarına ve nüfus verilerine daha modern bir bakış açısı yerleşmeye başlamıştır. Bu dönemde nüfus sayımları artık vergi almak, arazi dökümü yapmak ya da asker almak için değil nüfusun miktarına, sosyal ve ekonomik niteliklerine ilişkin bilgi almak için yapılmaya başlanır.¹¹²

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde yapılan ilk önemli nüfus sayımı II.Mahmut dönemindedir. II. Mahmut, 1831 yılında yapılan nüfus sayımı ile yeni kuracağı ordu için gerekli vergi kaynakları ve askerlik yapabilecek yaştaki halkın sayısını tespit etmek istemiştir. Bu amaçla nüfus işleriyle uğraşmak üzere Ceride

¹¹⁰ Cem Behar, **Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin Nüfusu (1500-1927)**, Tarihi İstatistikler Dizisi C.2, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2011, s. 18

¹¹¹ Kemal H. Karpat, **a.g.e.**, s. 40-42

¹¹² Enver Ziya Karal, **Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk Nüfus Sayımı (1831)**, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, 1997, s.10-11

Nezareti kurulmuştur. Eyalet ve sancak merkezlerinde ise buna paralel olarak nüfus işlerine bakmak üzere Defter Nazırlığı oluşturulmaya başlandı.¹¹³1831’de yapılan ve sadece erkek nüfusu kapsayan bu sayıma göre sadece Anadolu’da 7-7,5 milyon kişinin yaşadığı tahmin edilmektedir.¹¹⁴Bundan sonra XIX. yüzyılda nüfusla ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır.Ancak kaynakların nüfusla ilgili nitelik ve nicelik hususunda kısıtlı bilgiler içermesi kesin sonuçlara ulaşılmasını mümkün kılmamaktadır. XIX.yüzyılın sonlarına doğru yayınlanan salnameler de verilen nüfus bilgilerinde nitelik ve nicelik olarak farklılık vardır. Temettuat tahrirlerinin büyük bir bölümünün yapıldığı yıl olan 1844’te, Abdulmecid döneminde (1839–1861) yapılan bir sayımda ülkenin tamamının nüfusunun 36,5 milyon civarında olduğu ve bunun 10,5–12milyonunun Anadolu’da yaşadığı anlaşılmıştır.¹¹⁵ Belirttiğimiz gibi, Osmanlı İmparatorluğu’nun nüfusunun bütünsel ve kapsayıcı bir tarihini yazabilmek, bugünkü bilgilerimizle henüz mümkün değildir.

1.2.2. Çamardı Kazasının Nüfusu

Osmanlı Devleti’nde nüfus ile ilgili birinci elden kaynaklar, klasik dönem için: tahrir, avarız ve cizye defterleri, son yüzyıl için ise cizye, nüfus, temettuat defterleri ve salnamelerdir.¹¹⁶

Osmanlı Devleti’nde ilk yapılan ve sadece erkeklerin sayıldığı 1831 nüfus sayımında Niğde sancağının toplam nüfusu 59138’dir.¹¹⁷ 1868 (h.1285) tarihli salnamede Niğde sancağının toplam nüfusu 59976’dır. Bunun 45273 kadarı yani yaklaşık olarak %75,5 ‘i Müslüman, 14703 kadarı yani %24,5 ‘i Hıristiyanlardan oluşmaktadır.¹¹⁸ 1865 Tarihli salnamelerde Niğde Kazasına bağlı Çamardı Nahiyesi köy adedi 42, nüfusu ise 11616 olarak verilmiştir. XVI. yüzyılda ise Niğde Sancağı’nın yaklaşık nüfusu 10.000-12.000 arasındadır.¹¹⁹ 16007-16008 numaralı Çamardı Temettuat Defteri’nde edindiğimiz bilgilere göre Çamardı kazasına bağlı 37 köy bulunmakta olup mahalle ismine rastlanılmamıştır. Bu köylerden 24’ünün

¹¹³ Musa Çadircı, **a.g.e**, s.44

¹¹⁴ Ahmet Tabakoğlu, “Klasik Dönemde Osmanlı Ekonomisi”, **Türkler**, C.10, Ankara 2002, s. 664

¹¹⁵ Ahmet Tabakoğlu, Türk İktisat Tarihi, İstanbul, 1994, s. 135-137.

¹¹⁶ Ahmet Akgündüz, Sait Öztürk, **a.g.e**, s.123.

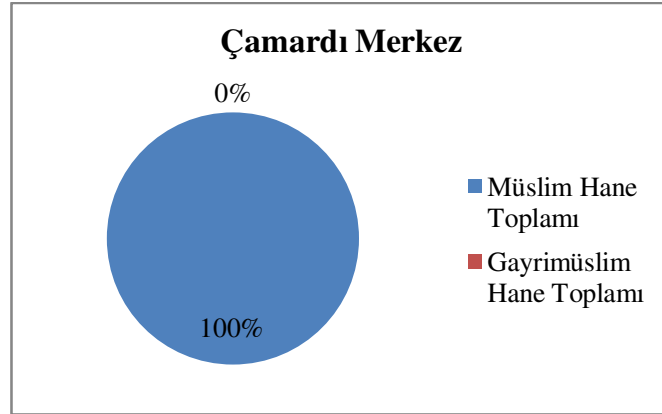
¹¹⁷ Cem Behan, **a.g.e**, s23.

¹¹⁸ Hilmi Bayraktar, Niğde Tarihi Üzerine (Tanzimat Dönemi’nde Niğde Sancağı),s.85

¹¹⁹ İbrahim Öztürk, Niğde Sancağı (İdari ve Demografik yapı 1868-1923), Kömen yay., Konya, 2008, s. 114,

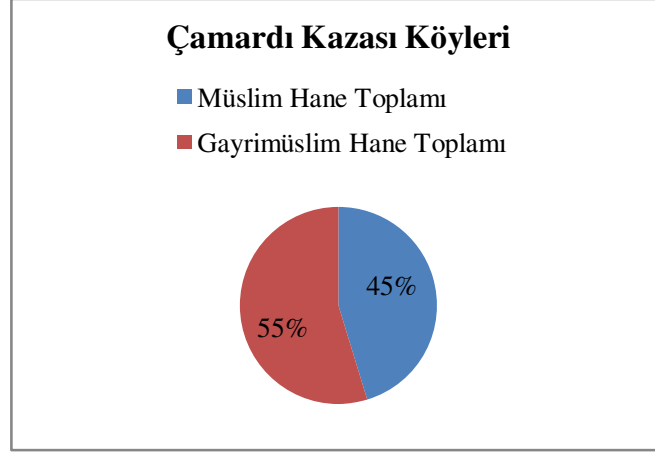
tamamını Müslüman nüfus oluşturup 7'sinin tamamını Gayrimüslim, 6 köyde ise hem müslüman hem gayrimüslim nüfus tespit edilmiştir.

Temettuat defterlerinde hane (numara) esasına göre sayım yapılmış, her aile bir vergi mükellefi olarak kabul edilmiştir. Vergi kayıtlarında genel nüfus rakamlarına ulaşmak için Barkan tarafından öne sürülen her vergi mükellefinin bir hane kabul edilmesi ve bir hane de ortalama 5 kişi olduğu varsayımına göre Çamardı ve köylerindeki kayıtlı hane sayısı ve gerçek hane sayılarını tespit ederek tahmini nüfus hesaplanmaya çalışılmıştır. 1840 yılında Çamardı merkez kazasının nüfusu 165 köylerinin toplamı ise 3466 olmak üzere toplam nüfusu 3631 olduğu tespit edilmiştir. nüfusun %95 köylerde %5'i ise Çamardı mekezde yaşamaktadır. Çamardı merkez nüfusunun tamamını Müslüman halktan oluşturmaktadır.

Grafik 1. Çamardı Merkez Müslüman ve Gayrimüslim Oranı

Köylerdeki Müslüman ve gayrimüslim oranları grafik 2'de gösterilmiştir.

Grafik 2. Köylerdeki Müslüman ve gayrimüslim oranları

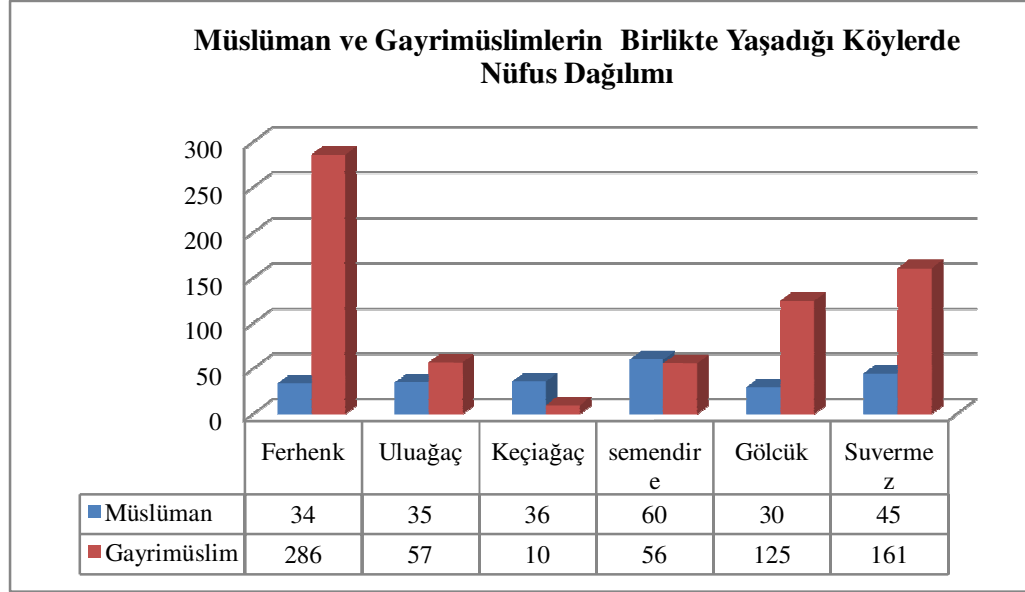
Tablo 1. Temettuat Defterine Göre 1840 Çamardı Kazası'nın Tahmini Nüfusu

Çamardı Kaza ve Köylerinin Nüfus Tablosu					
Yer isimleri	Müslüman	Gayrimüslim	Toplam Hane sayısı	Tahmini Nüfus	Nüfusun % Dağılımı
Çamardı	165	0	165	825	4,54
Fertek	136	0	136	680	3,75
Kayrı	47	0	47	235	1,29
Dilmasun	246	0	246	1230	6,77
Vilmasun	16	0	16	80	0,44
Burç	44	0	44	220	1,21
Yarhisar	4	0	4	20	0,11
Ağçaşar	26	0	26	130	0,72
Dündarlı	85	0	85	425	2,34
Sendel	28	0	28	140	0,77
Aşlama	40	0	40	200	1,10
Ferhenk	34	286	320	1600	8,81
Karaatlı	39	0	39	195	1,07
Şeyhler	50	0	50	250	1,38
Lafsan	39	0	39	195	1,07
Aytamas	45	0	45	225	1,24
Zamzama	23	0	23	115	0,63
Eski Gümüş	38	0	38	190	1,05
Bastana	27	0	27	135	0,74
Uluağaç	35	57	92	460	2,53
Kıçağaç	36	10	46	230	1,27
Semendire	60	56	116	580	3,19
Eyneli	32	0	32	160	0,88
Gölcük	30	125	155	775	4,27
Divrin	75	0	75	375	2,07
Germiyan	57	0	57	285	1,57
Valisa	60	0	60	300	1,65
Anderlos	96	0	96	480	2,64
Suvermez	45	161	206	1030	5,67
Celaller	44	0	44	220	1,21
Bekçili	31	0	31	155	0,85
Kordonos	0	168	168	840	4,63

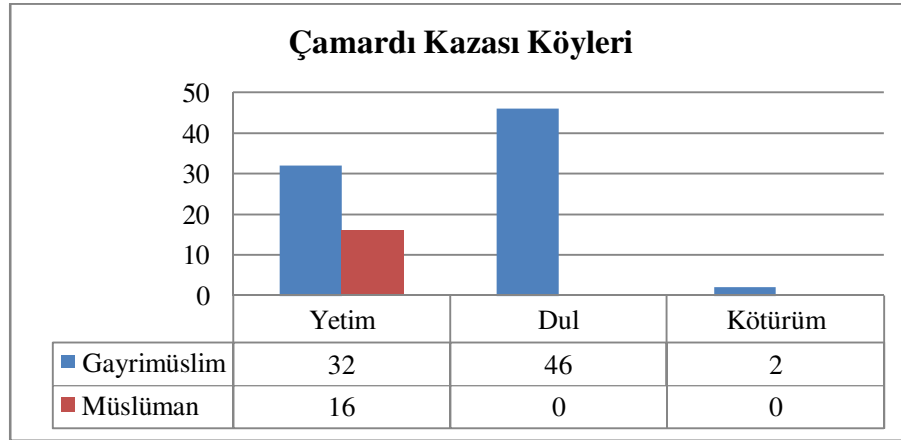
Aravan	0	123	123	615	3,39
Deneki	0	209	209	1045	5,76
Asun	0	277	277	1385	7,63
Misli	0	308	308	1540	8,48
Andaval	0	77	77	385	2,12
Tırhan	0	41	41	205	1,13
Toplam	1733	1898	3631	18155	

Tablo 1’de görüldüğü üzere Çamardı Kazası’nın nüfusu 165 tespit edilmiştir. Bunun tamamını Müslümanlar oluşturmuştur. Çamardı Kazasının nicelik bakımından en büyük yerleşim birimini 1600 kişinin yaşadığı Ferhenk Köyü olduğu bunda %89’unu gayrimüslim %11’ini Müslümanlar oluşturmaktadır. Ferhenk köyünün toplam nüfus içindeki oranı ise 8.81 olarak hesaplanmıştır. İkinci sırayı ise 1540 kişinin bulunduğu Misli Köyü takip etmekte ve tamamını gayrimüslimler oluşturmaktadır.

Tamamı Müslüman 24 köy içerisinde en kalabalık nüfusu 1200 kişinin yaşadığı Dilmasun Köyü oluştururken en az nüfusun bulunduğu köy ise 20 kişinin yaşadığı Yarhisar Köyü’dür. Tamamı gayrimüslim nüfusun oluşturduğu köylerde ise en kalabalık nüfusu 1540 ile Misli Köyü oluştururken en az nüfusun bulunduğu köy ise Tırhan’dır. Müslüman ve gayrimüslimlerin birlikte yaşadığı köylerden Semendire ve Kızağaç’ta Müslüman nüfus gayrimüslim nüfusa oranla daha fazladır. Tablo 1’de ifade edildiği gibi Çamardı’nın nüfus dağılımına bakıldığında nüfusun %5’inin kaza merkezinde %95’inin ise köylerde yaşadığı anlaşılmaktadır.

Grafik 3. Müslüman ve Gayrimüslimlerin Birlikte Yaşadığı Köylerde Nüfus Dağılımı

Grafik 4. Çamardı Kazası Köyleri

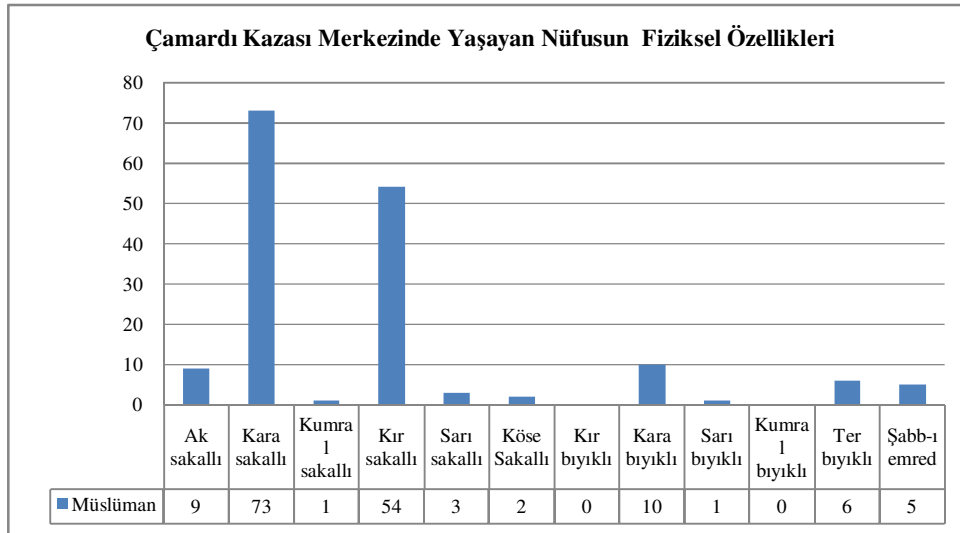
Grafik 4'te Çamardı merkez köylerinin yetim, dul ve kötürüm oranları verilmiştir. Müslüman nüfus içerisinde dul ve kötürüm sayısının deftere kaydedilmediği gözlenmiştir. Buna sebep olarak da Müslümanlar arasındaki sosyal bağların kuvvetli olması sebebiyle dulların bir yakınlarının üzerine kaydedilmiş olması yorumu çıkarılabilir.

Ayrıca defterimizden anlaşıldığı üzere Müslümanların yoğunlukta yaşadığı Çamardı merkez nüfusu içerisinde 1 adet yetim kişi bulunmaktadır.

1.2.3. Çamardı ve Köylerinin Tipolojik Yapısı

16007-16008 numaralı temettuat defterlerinin 1256 tarihli olduğunu tespit etmemizdeki en önemli etken bu defterin içerisinde tipolojik bilgilere yer verilmesidir. 1256 tarihli temettuat defterinde şahıs isimleriyle birlikte “uzun boylu, orta boylu, aksakallı, kumral bıyıklı” şeklinde eşgallere yer verilmiştir. 1261’de tanzim edilen defterlerde bu bilgilere rastlanılmaz.¹²⁰ Tipolojik bilgiler incelenen coğrafyanın sosyal ve demografik yapısını ortaya koyması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu defterlerde öncelikle vergi mükellefi olan hane reislerinin fiziki görünüşleri onları tanımlamak için verilmektedir. Bunu ifade ederken kişilerin boyları; uzun, orta ve kısa olmak üzere üç kategoride ele alınırken, varsa sakalları ve bıyıklarının şekilleri ve renkleri kaydedilmiştir. Örneğin hane sahibi henüz yeni ergenlik çağına girmişse bu da şabb-ı emred ? (henüz sakalı çıkmamış, genç) olarak belirtilmektedir.¹²¹

Elimizdeki 16007-16008 numaralı temettuat defterlerinde ise hane reislerinin sadece bıyık ve sakal renkleri verilerek tanımlanmaya çalışıldığı tespit edilmiştir. Defterde bulunan bu tipolojik bilgiler bize 1840’lı yıllarda Çamardı kazasında yaşayan insanların, tabiki sadece erkek nüfusun yaş düzeyini ve fiziksel özelliklerini tespit etmemize yardımcı olmaktadır.

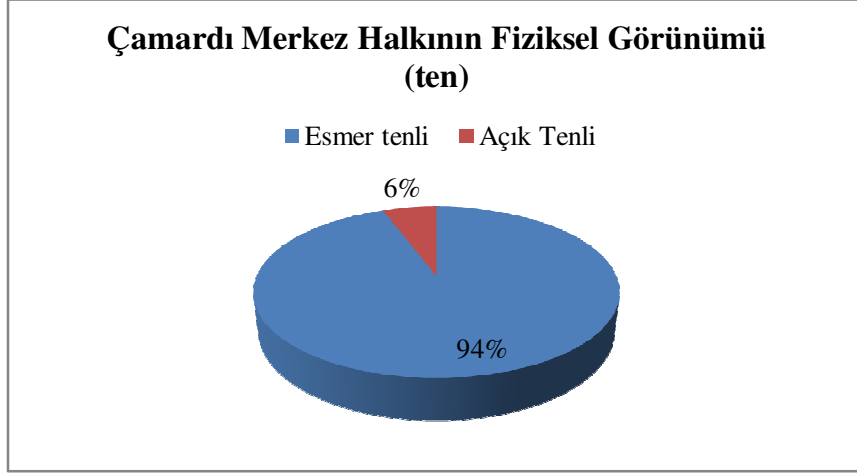

Grafik 5. Çamardı Kazası Merkezinde Yaşayan Nüfusun Fiziksel Özellikleri

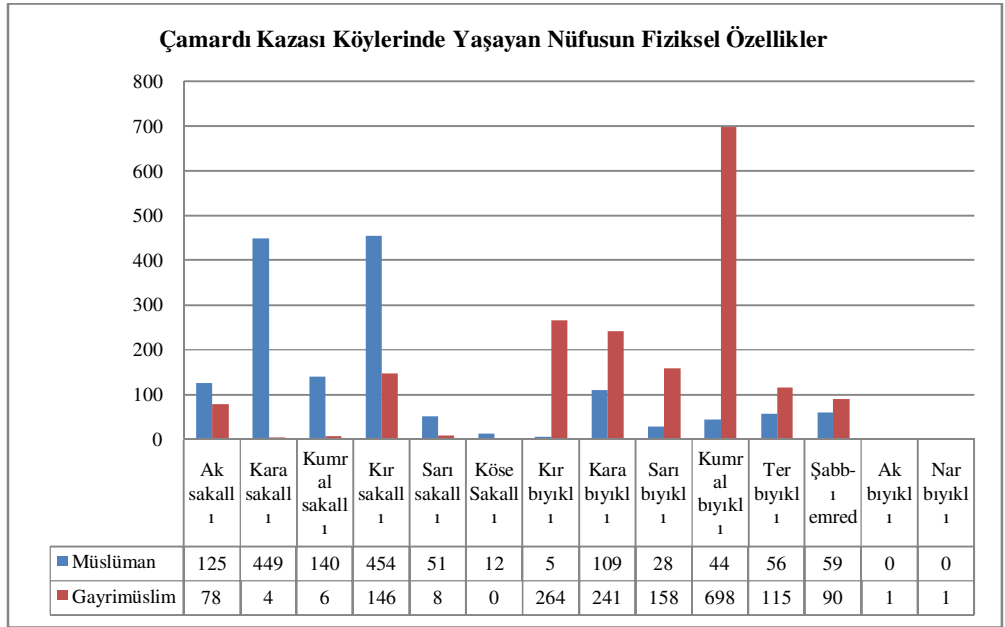
¹²⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mübahat Kütükoğlu

¹²¹ Mübahat Kütükoğlu, a.g.m, s.389.

Grafik 5’de hane reislerinin fiziksel özelliklerine bakıldığında 164 hane reisinden 3’ünün sarı sakallı, 1’inin sarı bıyıklı, 1’inin kumral sakallı olması nüfusun %6’sının açık tenli, %94’nün ise esmer olduğu anlaşılmaktadır.

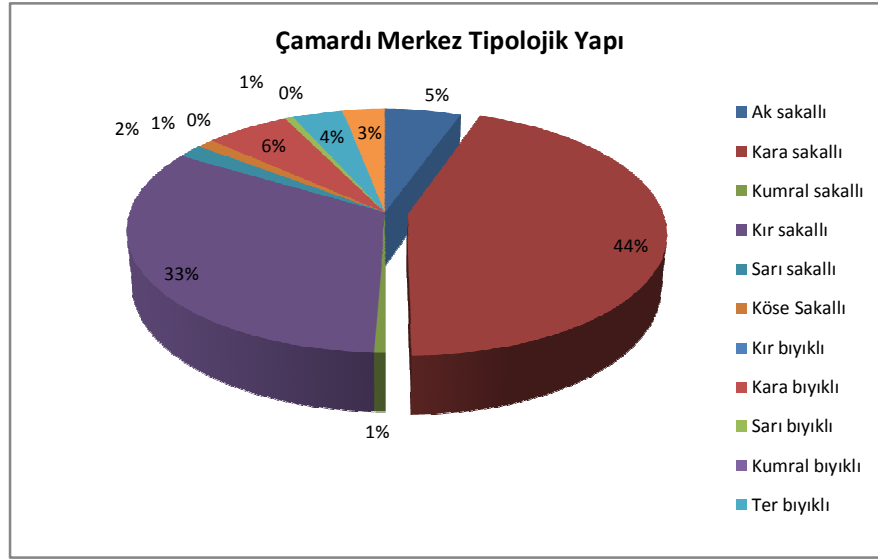
Grafik 6. Çamardı Merkez Halkının Fiziksel Görünümü (ten)

Grafik 7. Çamardı Kazası Köylerinde Yaşayan Nüfusun Fiziksel Özellikler

Grafik 5 ve 7 de Çamardı merkez ve köylerde yaşayan Gayrimüslim ve Müslüman nüfusun tipolojik özellikleri verilmiştir.

Çamardı'da bulunan 165 hane reisinin bir tanesinin yetim olduğunu belirtmiştik. Yani tipolojik açıdan 164 hane reisini değerlendirmeye aldık. Aşağıdaki grafiğimizde Çamardı merkezde yaşayanların %86,5'inin sakallı olduğu görülür. Bu oranın % 44'ü kara sakallı, %33'ü kır sakallıdır. Diğerlerinin ise; aksakallı, köse sakallı ve kumral sakallı olarak tanımlanması gençlik çağını aşan erkeklerin sakal bıraktığını düşündüreceği gibi orta yaşlıların çoğunlukta olduğunu da göstermektedir. %13,5'inin bıyıklı, %3'ünün Şabb-ı emred olması nüfusun az bir kısmının genç olduğunu gösterir. Grafik 7'de bu oranlar verilmiştir.

Grafik 8. Çamardı Merkez Tipolojik Yapı

Tablo 2. Çamardı Köylerinin Tipolojik Yapısı

Çamardı Köylerinin Tipolojisi	Müslüman Sayı	Yüzde (%)	Gayrimüslim Sayı	Yüzde(%)
Ak Sakallı	125	8,05	78	4,29
Kara Sakallı	449	28,93	4	0,22
Kumral Sakallı	140	9,02	6	0,33
Kır Sakallı	454	29,25	146	8,03
Sarı Sakallı	51	3,29	8	0,44
Köse Sakallı	12	0,77	0	0,00
Kır Bıyıklı	5	0,32	264	14,52
Kara Bıyıklı	109	7,02	241	13,26
Sarı Bıyıklı	28	1,80	158	8,69
Kumral Bıyıklı	44	2,84	698	38,39
Ter Bıyıklı	56	3,61	115	6,33
Ak Bıyıklı	0	0,00	1	0,06

Nar Bıyıklı	0	0,00	1	0,06
Şabb-ı Emred	59	3,80	90	4,95
Belli Olmayan	20	1,29	8	0,44
Toplam	1552	100	1818	100

Çamardı Müslüman köylerinde bulunan 1568 hane reisinin 16'sının yetim olması dolayısıyla tipolojik açıdan 1552 hane sayısı değerlendirilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi hane reislerinin %80'i gibi büyük çoğunluğunun sakallı olduğu, %16'sının ise bıyıklı olduğu görülmektedir. % 80'lik oran içerisinde %29'unun kır sakallı, %28'inin ise kara sakallı olmasından dolayı burada yaşlı ve orta yaşlı nüfusun ağırlıkta olduğu söylenebilir. %4 gibi bir oran da genç nüfusu vermektedir. Ayrıca 449 hane reisinin kara sakallı, 109 hane reisinin kara bıyıklı olmasından dolayı nüfusun büyük bir bölümünün esmer olduğu sonucu çıkarılabilir.

Gayrimüslim köylerin hane sayısı 1898 olup bunun 32'sinin yetim, 46'sının dul, 2'sinin kötürüm olduğunu yukarıda belirtmiştik. Dolayısıyla 1818 hane reisinin tipolojik yapısı değerlendirmeye alınmıştır. Aynı tablomuzda gayrimüslim hane reislerinin %81'i bıyıklı, % 13'ü sakallı olup, diğerleri ise %6 oranına sahiptir. Yine aynı şekilde orta ve yaşlı nüfusun ağırlıkta olduğunu söyleyebiliriz. Burada sakal ve bıyık renklerinden hareket edecek olursak Müslüman ve gayrimüslim nüfusun birbirinden farklı olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz.

Müslüman nüfus içerisinde 449 hane reisinin kara sakallı olduğu görülürken gayrimüslim hane reislerinin sadece 4'ünün kara sakallı olduğu görülmüştür. Müslüman nüfus içerisinde kumral bıyıklının az olduğu görülürken gayrimüslim hane reislerinin büyük bir çoğunluğunun kumral bıyıklı olduğu görülür. Buradan hareketle Müslüman nüfusun büyük bir çoğunluğu esmer tenli, gayrimüslim çoğunluğunun ise açık tenli olduğunu söyleyebiliriz.

1.2.4. Çamardı Kaza ve Köylerinde Geçen İsim, Unvan ve Lakaplar

Temettuat defterlerindeki kayıtlar vergi mükellefini en iyi tanımlayacak şekilde "isim, unvan, lakap vs." şeklinde tutulmaktadır. Bu durum defterleri sosyal tarih açısından da önemli kılmaktadır. Şahısların isimleri bölgenin sosyal, dini ve etnik yapısını da ortaya koymaktadır. 16007-16008 numaralı defterleri incelerken karsımıza çıkan isimleri ve sayılarını tablo ayrıntılı olarak gösterdik. Ayrıca

defterimizde dikkat çeken bir nokta Müslüman nüfusun yaşadığı yerlerde kadınların kayıtlı olmadığı görülmüştür. Gayrimüslimlerde ise kadınlar vergi mükellefi olarak kaydedilmiştir.

Tablo 3. 16007-16008 Numaralı Temettuat Defterinde Geçen Erkek İsimleri ve Sayıları

Ali	132
Abbas	14
Abdi	5
Abdülbaki	4
Abdulkadir	8
Abdulmuhtalip	6
Abdullah	20
Abdurrahman	5
Ahmet	89
Arif	22
Bayram	13
Bekir	9
Cafer	6
Durmuş	35
Emin	18
Eyüp	21
Hacı	42
Halil	76
Hamza	15
Hasan	126
Haydar	10
Hıdır	7
Hızır	11
Hüseyin	128
İbiş	16
ibrahim	31
İsa	10
ishak	18
İsmail	22
Kahraman	3
Kasım	15
Kemal	7
Kerim	19
Mahmut	33
Mansur	14
Mehmet	146
Memiş	17
Murtaza	9
Musa	18
Mustafa	135

Mükremin	9
Nasuh	6
Nebi	13
Numan	9
Osman	79
Ömer	46
Sadık	12
Salih	17
Selim	24
Seyit	46
Süleyman	59
Süvari	2
Şaban	7
Tahir	1
Veli	23
Yakup	17
Yusuf	28

Temettuat defterlerinde isimler kaydedilirken “Mehmed oğlu İbrahim” örneğinde olduğu gibi çok kere “Oğlu” kelimesi tercih edilmiştir. Çalışmamızın konusu olan 16007 numaralı defterlerden örnek verecek olursak; Dilmasun köyünde “Demirci oğlu Mahmud” babasının isim ve mesleği ile anılmaktadır. Ayrıca şahıs adlarında göze çarpan bir özellik de baba-oğul aynı adı taşıyanlar görülmektedir. Babası, doğumundan önce ölmüş bir çocuğa baba adının verilmesi yaygın bir uygulama ise de babasıyla aynı adı taşıyanların hepsi muhtemelen yetim değildir. Bu duruma Fertek köyünün 1. hanesinde “Ahmet Oğlu Ahmet...” örneğine rastladık. Çok kere “Osman oğlu Ali” veya “Hasan Oğlu İbrahim” şeklinde baba adı bazen de “Çullu Oğlu İbrahim” gibi babanın lakabı veya aile adı yazılmıştır. Aile adlarının mevcudiyeti mahalle veya köydeki akrabaların tespitini mümkün kılmaktadır. Örneğin Fertek köyünde Karaca Hasan ve Karaca Mustafa bulunmaktadır.

Bazen baba-oğul veya kardeşler, diğer aile üyelerinin peş peşe yazıldığı görülmüştür. Bu kolay ayırt edilebilen bir aile adına sahip olmayanların da aynı ailenin kolu olduklarını ortaya koyması bakımından tespitleri kolaylaştırıcı bir husus olmuştur. Aynı lakaba sahip olup farklı köylerde yaşayan kişilere de rastlanılmaktadır. Örneğin Sendel Köyünde Köse Ali, Eynelli Köyünde Köse Mehmet bulunmaktadır. Fakat bu durum bu kişilerin akraba olup olmadıkları hakkında kesin bir bilgi sunmaz. Defter kayıtları sosyal statülerin, kısıtlı da olsa, tespit edilmesi açısından önemlidir. 1840 yılında Çamardı merkez ve köylerinde 24 efendi, 153 hacı,6 hatip vb.

bulunmaktadır. Ayrıca hacca gitmenin ulaşım ve iktisadi açıdan zor olduğu bir dönemde hacıların sayısının fazlalığı dikkate şayandır.

Tablo 4. 16007-16008 Numaralı Temettuat Defterinde Geçen Lakaplar

Memiş Oğlu Mustafa	Ahmet Oğlu Hasan	Battal Oğlu İbrahim
Çolak Hasan	Çulcu Hasan	Hamza Oğlu Hamza
İbrahim Oğlu Danacı Mehmet	Halil Oğlu Karaca Mustafa	Süleyman Oğlu Çavuş Ali
Solak Süleyman	Kapı Oğlu Mehmet	Bölükbaşı Süleyman
Eski Kethüda Oğlu İbrahim	Kör Hüseyin	Demirci Emin
Değirmenci Memiş	Kalpak Mehmet	Kel Yusuf
Karaca Mustafa	Yetim Osman	Molla Ali Oğlu Musa
Deveci Halil	Mandacı Hasan	Güdük Ahmet
Sipahi Mehmet	Uzun Ahmet	Topal Abdullah
Deli Salih	Çıracık Ömer	Derviş Ali

Ayrıca kişinin ten rengi, saç, sakal durumu, vücut azaları, bedensel ve zihinsel özellikleri de lakap olarak kullanılmaktadır.

Tablo 5. 16008 Numaralı Temettuat Defterinde Geçen Gayrimüslim Erkek İsimleri

Abraham	Anton	Apostol
Alil	Aleks	Andorya
Anantaş	Anesti	Avakum
Bakof	Bedros	Başet
David	Daniel	Danyal
Dimitri	Estsroy	Ermiya
Filip	Hristo	İskender
İshak	İstavri	Kiryako
Kirkor	Konstantin	Likor
Mihail	Musa	Marat
Nikoli	Nazari	Poli
Pandeli	Petro	Simon
Sokrat	Samuel	Sefarim
Sinbo	Sokat	Todori
Toguduş	Vasil	Yovan
Yorgi	Yovan	Yezid
Zanba	Zahar	Yosef

Defterimizde nüfusun büyük bir çoğunluğunu gayrimüslimler oluşturmaktadır. Gayrimüslimler çok çeşitli isimler kullanmışlardır. Tablomuzda en yaygın kullanılan isimleri verdik.

Tablo 6. 16007-16008 Numaralı Temettuat Defterlerinde Geçen Gayrimüslim Kadın İsimleri

Katerina	17
Marine	2
Marie	1
Mayi	3
İlyä	6
Sofya	3
Sonya	5
Azarya	2
Zahariye	3
Sarafya	4

Defterimizde Müslüman kadın ismine rastlanılmazken gayrimüslimlerde 46 tane kadın ismine yer verilmiştir. Bunlarda dul olarak nitelendirilmiştir. Vergi mükellefi olan gayrimüslim kadınların eşleri olmadığından dolayı kendileri dul sıfatla kaydedilmişlerdir.

1.2. MESLEKİ YAPI

1.2.1. Çamardı Kazası'ndaki Meslek Grupları

Fert açısından olduğu kadar toplum açısından da önem taşıyan meslek, toplumun bütün katmanlarında ferdin hayatının bir döneminde veya hayatı boyunca içerisinde bulunduğu faaliyet alanını ifade eder. Çağdaş sosyoloji, mesleği, fertlerin geçimini sağlayan, genel sosyal statülerini belirleyen ve kendine özgü kanuni ve ahlaki kuralları olan izafi sürekli bir faaliyet tarzı olarak tanımlamaktadır. Ferdin sosyal hayat içerisinde fonksiyonuna göre hayatını idame ettiren ve sosyal statüsünü belirlemede önem arz eden gelir seviyesi ile meslek arasında önemli bağlar bulunmaktadır.¹²² Defterlerde mesleklere ait bilgiler önemli bir yer tutmaktadır. Meslekler sınaî, ticarî, hizmet işkolu vb. olarak sınıflandırılıp değerlendirilerek

¹²²Ahmed Akgündüz- Said Öztürk, **Darende Temettuat Defterleri**, İstanbul 2002, s.138.

incelenen bölge içinde ve ülke genelinde mukayeselerle, devletin bütünü içerisinde, bu anlamda yorumlar yapılabilir.¹²³

1256 sayımına ait 16007-1600 numaralı Temettuat defterinde ise, “...Çiftçi İbrahim” şeklinde yazılmıştır. Hanelerdeki mesleklerin çoğu tespit edilmiş olup, mesleği belirtilmeyen veya okunmayan hane sayısı sadece 364’tür. Osmanlı-Türk ailesi yaşam tarzı itibarıyla şehirlerde esnafılık, sanat ve ticaretle; kırsal kesimde hayvancılık ve ziraatla uğraşan köylü aileler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Temelde şahsî üretim kaynaklı bir yaşam düzeni hüküm sürdüğünden ve genellikle tarım, esnafılık ve ticaret başlıca geçim kaynakları olduğundan bu durum doğal bir sonuçtur.¹²⁴ Temettuat sayımlarında hane reislerinin meslekleri farklı açılardan ele alınabilir. Biz de meslekleri fonksiyonlarına ve mesleki özelliklerine göre değerlendirmeyi uygun bulduk. Ayrıca Osmanlı’da meslek yapısında etnik farklılıkların da belirleyici olduğu göze çarpmaktadır. Türkler daha ziyade tahıl ekimi ve küçük ölçekli bahçecilik işleri ile uğraşırken; gayr-ı Müslimler ise meyhanecilik, mezecilik gibi meslekleri icra etmektedirler.

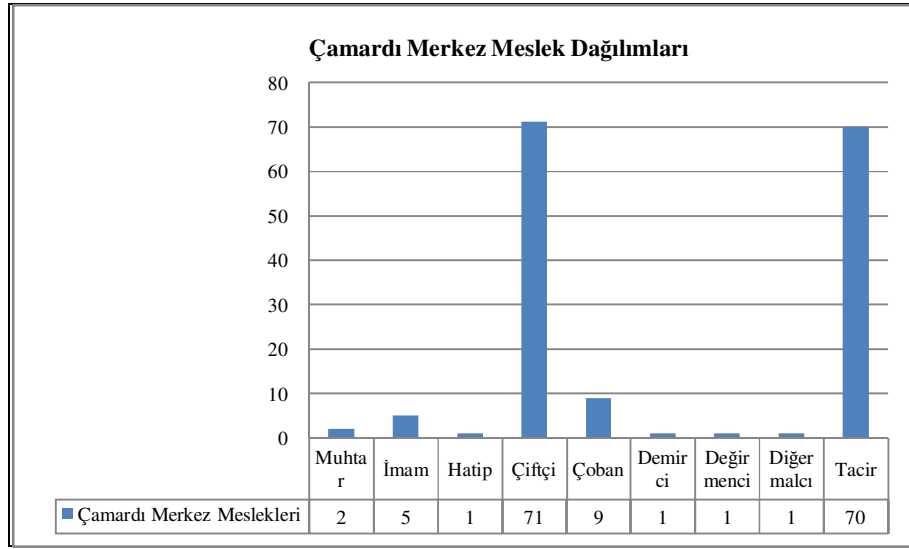
Temettuat defterlerinde hane reislerinin mesleği belirtilmiştir, eğer mesleği yoksa kişinin özel durumu deftere kaydedilmiştir. Bu bölümde, temettuat bilgileri ışığında Çamardı kazasının ve köylerinin meslekleri ve bunlara ait özellikleri ele alacağız.

1.2.2. Fonksiyonlarına Göre Meslek Grupları ve Dağılımı

Fonksiyonlarına göre meslekler tarım, mal üreten (küçük ölçekli sanayi ile ilgili), hizmet üreten, ticaret, işçilik ve kamu görevlileri olarak sınıflandırılmıştır. Ayrıca işsiz-güçsüzler ile diğerleri de değerlendirmede yer almıştır. Bu sınıflandırma tabloda ayrıntılı olarak gösterilmekte olup, Çamardı merkez ve Müslüman, gayrimüslimlerin meslek grupları ve sayıları ayrıntılı olarak verilmiştir. Ayrıca açıklamalarda sadece sayı bakımından fazla olanlardan bahsedilmekte olup, diğer meslekler tabloda gösterilmiştir.

¹²³Tevfik Güran, “Köy Topluluklarının Sosyal Yapı Özellikleri”, **Türk İktisat Tarihi Yılığ 1987**, C.I, İstanbul İÜİF. Yay., İstanbul, 1987, s.268-270.

¹²⁴ İlber Ortaylı, “Osmanlı Toplumunda Aile”, **Osmanlı İmparatorluğu’nda İktisadi ve Sosyal Değişim**, Makaleler I, Turhan Kitabevi, 2004, s. 57

Grafik 9. Çamardı Merkez Meslek Dağılımları

Çalışmada Çamardı merkez kazasında 165 hane olduğu için hanelerin mesleklerini ve sayılarını grafiğimizde gösterdik. Bu 165 hanenin 161'i mesleği bellidir kalan 4 kişinin biri yetim diğer 3'ünün ise mesleği belli değildir. Tablomuzda da görüldüğü üzere Çamardı da çiftçi ve tacir fazla olduğu için tarım ve ticaret ön plandadır. Buradan anlaşılacağı üzere nüfusun %44 gibi bir oranı tarımla, %42'si ticaretle, % 14 gibi bir oranı ise diğer meslek gruplarına dağılmıştır.

Tablo 7. Fonksiyonlarına Göre Çamardı Müslüman Nüfusun Meslek Dağılımı Tablosu

MAL ÜRETE NLER		HİZME T ÜRETE NLER		TARIM VE HAYVA NCILIK LA UĞRAŞ ANLAR		İŞÇİLİK YAPAN LAR		ALIM- SATIMLA UĞRAŞ ANLAR		KAMU GÖREV LİLERİ		DİĞERLERİ	
Dülger	1	Berber	3	Bağcı	1	Duvarcı	9	Bohçacı	2	Muhtar	30	Derviş	
Taşçı	1	Değirmenci	5	Çiftçi	867	Hamal	6	Çerçici	28	İmam	25	Belli olmayan	84
		Çulcu	14	Çoban	50			Tacir	389	Eşkinci	5		
				Samancı	19			Tüccar	3	Sipahi	3		
				Seyis	1			Manav	1	Hafız	1		
				Deveci	3			Kasap	5	Hatip	6		
				Bahçıvan						Yazıcı	3		
Toplam			22		943		15		428		73		85
	0,13		1,40		60,14		1,00		27,30		4,66		5,42

Çamardı köylerinde yaşayan Müslüman nüfusun fonksiyonlarına göre meslek tablosu yukarıda verilmiştir. Meslek gruplarının yüzdeleri toplam nüfus içinde değerlendirilmiştir. Toplam Müslüman nüfus 1568 olup 1484 hanenin mesleği bellidir. 85 hanenin ise mesleği belli olmayıp bunun 16'sı ise "yetim", 1'i de "derviş" olarak kayda geçmiştir. Müslümanların yaşadığı 30 köy vardır. Tablomuzda 30 muhtarın olması her köyde bir muhtarın olduğunu doğrulamaktadır. Nüfusun %60,14'ü tarım ve hayvancılık, %27,30'u ise alım-satımla uğraşmıştır. Nüfusun %12,61' i ise mal ve hizmet üretenler, kamu görevlileri vb. meslek gruplarına dağılmıştır.

Aşağıdaki tablomuzda Çamardı köylerinde bulunan 1898 gayrimüslim nüfusun içinde 46 dul, 32 yetim, 2 kötürüm olduğunu daha önce belirtmiştik. 195 kişinin ise mesleği deftere kaydedilmemiştir. Yani toplamda 275 kişinin mesleği belli değildir. Tablomuzda gayrimüslim nüfusun uğraştıkları meslek ve sayıları verilerek meslek grupları adı altında sınıflandırılmıştır. Yüzdeler dağılımları ise toplam nüfus içerisinde değerlendirilmiştir. Toplam nüfus içerisinde meslek dağılımına bakacak olursak % 42,41 ile tarım ve hayvancılık, % 17,91 ile alım-satımla uğraşanlar ön plana çıkmaktadır. Diğer mesleklerin yüzdeleri ise tabloda verilmiştir. Mesleği kaydedilmeyen hane sayısı ise %14,49'dur. Osmanlı Devleti'nde gayrimüslimlerin ticaretle uğraştığı hakkında genel bir yargı vardır. Fakat Çamardı kazasında gayrimüslim nüfus genelde hayvancılıkla uğraşmıştır. Yani genel yargı olan ticaretle uğraşma durumu burada görülmemiştir.

Hayvancılıktan sonra ise en yaygın meslek grubu "alım-satımla uğraşan" sınıftadır. Burada ise en fazla sayıyı tacir-tüccar sınıfı oluşturmaktadır. Gayrimüslim nüfusa göre Müslüman sınıfta tacir ve tüccar sayısı oldukça fazladır. Diğer bir dikkat çeken husus ise hizmet üreten meslek grubu içerisinde meyhaneci ve miço¹²⁵ sayısı oldukça fazladır. Müslüman nüfusun meslek tablosunda görüldüğü üzere meyhaneci bulunmamaktadır. O devir için alışlageldiği üzere bu durum gayet normaldir. Gayrimüslim nüfusun içinde içki içme oranının yüksek olduğu buradan anlaşılır. Toplam 1898 gayrimüslim nüfusuna dinî anlamda rehberlik eden 9 papaz ve 2 rahip bulunmaktadır.

¹²⁵Miço: meyhanedeki işçiler (garsonlar) hakkında kullanılan bir tabirdir. Ekseriya genç olan miçolar eskiden "şerbethane" denilen meyhanenin temizliğini yaparlar, müşterilerin hizmetini görürler. Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II**, İstanbul, 1983, s.532

Tablo 8. Fonksiyonlarına Göre Çamardı Gayrimüslim Köylerinin Meslek Dağılımı Tablosu

MAL ÜRETENLER		HİZMET ÜRETENLER		TARIM VE HAYVANCILIK LA UĞRAŞANLAR		İŞÇİLİK YAPANLAR		ALIM-SATIMLA UĞRAŞANLAR		KAMU GÖREVLİLERİ		DİĞERLERİ	
Koltukcu	3	Berber	9	Bağcı	14	Çırak	37	Bohçacı	27	Eşkinci	2	Papaz	9
Kapıcı	9	Berber Çırağı	4	Çiftçi	637	Hizmetkâr	21	Çerçici	21	Bekçi	1	Rahip	2
Taşçı	3	Bakkal Çırağı	2	Çoban	6	Sıvacı	1	Tacir	163			Fukara	1
Lüleci	1	Doğramacı	3	Samancı	24	Küfeci	23	Tüccar	36			İhtiyar	1
Dülger	4	Hekim	1	Zahireci	8	Paspaşçı	12	Manav	25			Muhayyer	1
Sepetçi	2	Kayıkcı	3	Sebzeci	26	Hamal	12	Kasap	1			Ayazmacı	1
Sabuncu	32	Terzi	3	Bahçıvan	90	Tezgâhtar	21	Sarraf	1			Tellâl	2
		Ekmekçi	2			Miço	64	Kuyumcu	8			Havyarcı	2
		Manav Çırağı	6					Bakkal	22			Odabaşı	3
		Meyhaneci	90					Tütüncü	36			Belli Olmayan	275
		Astarcı	16					Pamukçu	61			Belli Olmayan	14,49
		Aşçı	8										
		Değirmenci	16										
Toplam	54		163		805		191		401		3		22
%	2,85		8,58		42,41		10,06		21,13		0,16		1,16

1.2.3. Meslekler

Temettuat defterinde yazılan hane reislerinin meslekleri, çeşitli özelliklerine göre sınıflandırılabilir. Biz de incelediğimiz defterdeki meslekleri üretim özelliklerine göre gruplandırdık. Bu gruplar; tarım ve hayvancılıkla uğraşanlar, mal üretenler, hizmet üretenler, işçilik yapanlar ve kamu görevi yürütenlerdir. Bunların dışında olanları ve mesleği belirtilmeyenleri, “diğerleri” grubunda ele aldık.

Aşağıdaki tabloya bakıldığında, Çamardı ve köylerinde ihtiyaçlar doğrultusunda bütün mesleklerden yeterli sayıda bulunduğu görülmektedir. Aynı zamanda bu tablomuzda Çamardı ve köylerinin toplam nüfusu içerisinde meslek gruplarının dağılımını inceledik.

Tablo 9. Çamardı ve Köylerinin Foksiyonlarına Göre Meslek Dağılım Tablosu

Mal Üretenler		Hizmet Üretenler		Tarım ve Hayvancılıkla Uğraşanlar		İşçilik Yapanlar		Alım-Satımla Uğraşanlar		Kamu Görevlileri		Diğerleri	
Koltukçu		Berber	12	Bahçıvan	91	Çıracı	37	Bohçacı	29	Muhtar	32	Papaz	9
Kapıcı		Berber Çırağı	4	Çiftçi	1611	Hizmetkar	21	Çerçici	49	İmam	30	Rahip	2
Taşçı		Kayıkçı	3	Çoban	65	Sıvacı	1	Tüccar	39	Hatip	7	Fukara	1
Lüleci		Bakkal Çırağı	2	Samancı	43	Küfeci	23	Tacir	622	Eşkinci	5	İhtiyar	1
Demirci		Doğramacı	3	Zahireci	8	Miço	64	Bakkal	22	Sipahi	3	Muhayyer	1
Dülger		Terzi	3	Seyis	1	Duvarcı	9	Sarraf	1	Bekçi	1	Derviş	1
Sepetçi		Tezgahtar	21	Deveci	3	Hamal	18	Kuyumcu	8	Hafız	1	Diğer Malcı	1
Sabuncu	2	Değirmenci	22			Paspasçı	12	Tütüncü	36			Tellal	2
		Ekmekçi	2					Manav	26			Havyaracı	2
		Hekim	1					Kasap	6			Ayazmacı	1
		Meyhaneci	90					Pamukçu	61			Odabaşı	3
		Sebzeci	26									Belli Olmayan	364
		Aşçı	8									% Belli olmayan	10
		Astarcı	16										
		Çulcu	14										
TOPLAM	57		227		1822		185		899		79		24
%	1,57		6,25		0,18		5,1		24,73		2,18		0,66

1.2.3.1. Tarım ve Hayvancılıkla Uğraşanlar

Çamardı' da meslekler çeşitli olmakla birlikte en kalabalık meslek grubunu, % 50,18 ile tarım ve hayvancılıkla uğraşanlar oluşturmaktadır. Tarım ve hayvancılıkla uğraşan bu grup Temettuat defterine “çiftçi” olarak kaydedilmiştir. Çiftçilikle uğraşan 1611hanenin bir kısmı büyük toprak sahipleri olmakla birlikte Çamardı' da çiftliklere rastlanmamıştır.

Diğer taraftan mesleği “bahçıvan” olarak yazılmış olan 91 haneyi, 65 “çobanı” bu grupta ele aldık. Ayrıca tarım ve hayvancılık grubunda ele aldığımız 43 “samancı” , 8 “zahireci”¹²⁶, 1 “seyis”¹²⁷ , 3 “deveci” kayıtlarda yer almaktadır. Çoban ve bahçıvanlar bazı araştırmalarda işçilik grubunda ele alınmışsa da biz tarım ve hayvancılık adı altında değerlendirmeyi uygun gördük. Çiftçilik, kazadaki en ileri

¹²⁶Zahireci: gerektiği zaman harcanmak üzere anbarda saklanan hububât ve yiyecekleri depolayan kişi. Ferit Develioğlu, a.g.e., s.1165.

¹²⁷ Seyis: atın bakımı ile ilgilenen kişi.

sektör ve kazanın karakteristik mesleğidir. Diğer meslek gruplarında bu derece yoğunluk yoktur.

1.2.3.2. Alım- Satımla Uğraşanlar

Tarım ve hayvancılıktan sonra en fazla icra edilen meslek grubu alım-satım ve buna bağlı iş kollarıdır. Mesleği tüccar ve tacir olarak yazılanlardan başka yaptıkları ticari bir faaliyete dayanan meslekleri bu grupta değerlendirdik. Çamardı kaza ve köylerinde 622 tacir, 39 tüccar hane reisinin mesleği açık olarak yazılmıştır. Bunların dışında kazada alım-satım faaliyetleri yürüten 238 hane reisi tespit edilmiştir. Bu grupta yer alan diğer meslekler bohçacı, çerçici¹²⁸, bakkal, sarraf, kuyumcu, tütüncü, manav, kasap, pamukçudur.

1.2.3.3. Hizmet Üretenler

Daha çok el emeği ve bedeni gücün yeterli olduğu hizmet üretiminde çalışanların, büyük bir bölümünde sermaye gerekmektedir. Sermaye gerektiren meslek grubuna baktığımızda 90 hane ile meyhaneci, 26 sebzeçi, 22 değirmenci, 21 tezgahar vb. hizmet üreten iş kolları olarak kabul edilir. Çamardı kazasında hizmet üretenler grubunda ele aldığımız toplam 227 hane reisi vardır. Ayrıca toplam 3631 nüfusa sahip olan Çamardı kazasında 1' de hekim olması da dikkat çekici bir husustur. Bu hekim ise gayrimüslimdir. Ayrıntıları ile bu hane reislerinin meslekleri ve sayıları yukarıdaki tabloda verilmiştir.

1.2.3.4. İşçilik Yapanlar

Çamardı' da bedeni güç gerektiren meslekler gurubunda ele aldığımız işçilik toplam 185 hane tarafından yapılmaktadır. Fakat bunlar defterimizde işçi olarak kaydedilmemiştir. Biz tablomuzdaki bu meslekleri işçi grubunda göstermeyi uygun bulduk. Burada diğerlerine oranla sayıca fazla olan meslek 64 hane olan miço göze çarpmakta olup bunların hepsi gayrimüslimdir. Bedeni güç gerektiren meslek grubundaki sayının hayli yüksek olması gelir seviyesinin düşük olması ile de açıklanabilir. Ancak tablomuzda işçi sınıfı adı altında verdiğimiz meslek gruplarının

¹²⁸Çerçici: Ufak tefek eşya satan gezginci, tüccar. Ayrıntılı bilgi için Bkz. D. Mehmet Doğan, **Büyük Türkçe Sözlük**, İstanbul, 2005, s. 246

içinde hayvan ve toprakları olanlara da rastlanmaktadır. Bundan başka kaza genelinde 37 çırak, 21 hizmetkar, 23 küfeci, 18 hamal vb. tablomuzda yazılmış bulunmaktadır.

1.2.3.5. Kamu Görevlileri

Meslekler içerisinde kamu görevlileri olarak ele aldığımız bu bölümde idareci, eğitimci ve din adamları bulunmaktadır. Defterimizde toplam 32 muhtar yazılmıştır. Bu muhtarların 2 tanesi Çamardı merkez kazasında olup diğerleri Müslüman nüfusun yaşadığı köylerde bulunmaktadır. Aynı zamanda defterimizde cami ve mescit kayıtlarına rastlanılmasa da 30 imam, 7 hatip, 1 hafız kaydedilmiş olması cami ve mescidin olduğunu gösterir. Kaza genelinde 79 kamu görevlisi vardır.

1.2.3.6. Mal Üretenler

Temettuat defterinden edindiğimiz bilgilere göre kaza genelinde mal üretimiyle uğraşanların sayısı oldukça azdır. Bu durum kazada icra edilen mesleklerin, kazanın ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmesi ile ilgilidir. Çamardı ve köylerinde ekonomi, sanayi ve ticaretten çok tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Dolayısıyla ticari ve sınaî işletmeler küçük ölçekli olup, sayıları da azdır. İncelediğimiz defterde, binaların kapı ve pencere haricindeki ahşap işlerinin yapımıyla uğraşan 5 adet dülger¹²⁹ yazılmıştır. Bundan başka mal üreten grubuna koltukçu, kapıcı, taşçı, lüleci¹³⁰, demirci, sabuncu, sepetçiyi dahil ettik.

1.2.3.7. Diğerleri

Defterimizde mesleği belli olmayan 363 hane reisi ile birlikte diğerleri grubunda ele aldığımız 24 hane reisi bulunmaktadır. Kazada “amelmande” yani çalışamaz durumda olan 1 ihtiyar ve 1’de fukara bulunmaktadır. Defterimizde 9 papaz ve 2 rahip yazılmış olup onları da bu sınıfa dahil etmeyi uygun bulduk.

¹²⁹Şemsettin Sami, **Kamus-ı Türki**, İstanbul 1998, s. 633.

¹³⁰Lüleci: çamurdan çubuk lülesi yapan kişi. Lülecinin yaptığı iş lüle taşı işçiliğidir. Bkz. D. Mehmet Doğan, **a.g.e**, s. 847

İKİNCİ BÖLÜM

ÇAMARDI'DA TARIM VE HAYVANCILIK

2.1. TARIM

Osmanlı Devleti'nde ekonomik yapıyı belirleyen en önemli unsur ziraattır. Zirai ekonominin temeli olan toprak yönetimi ise klasik dönemin sonuna kadar tımar¹³¹ sistemine dayanmaktadır. Tımar sistemi, tarihi temelleri, hukuki dayanağı, sosyal desteği, askeri gücü olan ve siyasi iradeyi toprağa hâkim kılan bir toprak rejimidir. Osmanlı Devleti'nin klasik dönem sosyo-ekonomik yapısını belirleyen tımar sistemi XVII. yüzyılda bozulmaya başlamış, XVIII. yüzyılda devlet, toprak yönetimi üzerindeki hâkimiyetini kaybetmiştir. XIX.yüzyıla gelindiğinde devletin topraklarının kimler tarafından nasıl kullanıldığı karmaşası yaşanmaktadır. 1812'den sonra II. Mahmut'un başlattığı toprak yönetiminde merkezi denetimi kurma çabaları amacına ulaşamamıştır.

1839 yılında tarım, sanayi ve ticaretin geliştirilmesiyle ilgili çalışmalar yapmakla görevli olan Ticaret Nezareti, 1843'te ise Meclis-i Ziraat kurulmuştur. Bu meclisin en önemli görevlerinden biri zirai üretimin arttırılmasını sağlamaktır.¹³² Tanzimat'tan sonra toprak yönetimiyle ilgili hukuki düzenlemeler yapma girişimleri başlamış ve 1858'de hazırlanan "Arazi Kanunnamesi" ile zirai toprakların mülkiyetleştirilmesinin önü açılmıştır.¹³³ İncelediğimiz Temettuat defterinin düzenlendiği tarihi (1844-1845) dikkate aldığımızda toprak yönetimi ve tasarrufu ile ilgili belirsizliğin olduğu devletin toprak üzerinde hâkimiyet kuramadığı bir ortam olduğunu söyleyebiliriz. Temettuat sayımlarında hane reislerinin her türlü zirai faaliyetleri, gelirleri ve vergileri ayrı ayrı yazılmıştır. Bu bilgilerin değerlendirilmesi ile şehirdeki zirai hayat hakkında olduğu kadar ülke ekonomisinde ziraatın durumu ile ilgili ipuçlarını görmek mümkündür.¹³⁴

¹³¹Tımar: senelik geliri bin akçeden başlayarak 19.999 akçeye kadar olan dirliğe tımar ismi ismi verilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yusuf Haloçoğlu, **XIV.-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı**, TTK Yay., Ankara, 1996, s.94

¹³²Tevfik Güran, "Tarım Politikası(1839-1913)" **Yeni Türkiye Dergisi**, Osmanlı Özel Sayısı, C.32, Ankara 2000, s. 34-35

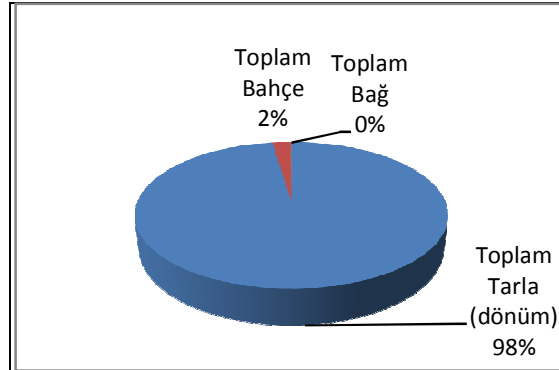
¹³³Ahmet Tabakoğlu, **Türk İktisat Tarihi**, İstanbul, 1994, s. 189

¹³⁴Sami Sinav, **1844-1845 (H. 1260-1261) Tarihli Temettuat Defteri'ne Göre Uluborlu Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik yapısı**, Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, Isparta, 2007, s.60

Merkezi otoritenin zayıfladığı ve mahalli güçlerin tarım üzerinde etkili olduğu XVII. ve XVIII. yüzyıllarda çiftlikler ve büyük üreticiler ortaya çıkmakla birlikte hâkim üretim tipi küçük zirai işletmeciliktir. 1840'larda yapılan bir araştırmaya göre ülkede ekili toprakların %80 civarındaki bir kısmı 60 dönümden küçük işletmeler tarafından ekilmektedir.¹³⁵Çamardı' da toprakların çok küçük miktarlarda işletildiği tespit edilmiştir.

2.1.1. Çamardı Kazası'nın Tarımsal Arazi Miktarı ve Dağılımı

Çamardı kazasında bulunan 2272,5 dönüm tarımsal arazinin %98'ini tarlalar oluşturmaktadır. Grafik 10'da görüldüğü gibi tarlalar dışındaki topraklar ise sadece %2'lik orana sahip olup, bağ, bahçeden meydana gelmektedir. Ayrıca tarımsal arazilerin dönümleri, kıymetleri Tablo 10'da gösterilmiştir. Defterimiz 1256 sayımına ait olduğundan tarlalarda ve bahçelerde ne ekilip dikildiğine dair bilgi verilmese de Selçuklulardan beri şehirlerin etrafında bağcılık, bahçeciliğin de bulunduğu bilinmektedir.

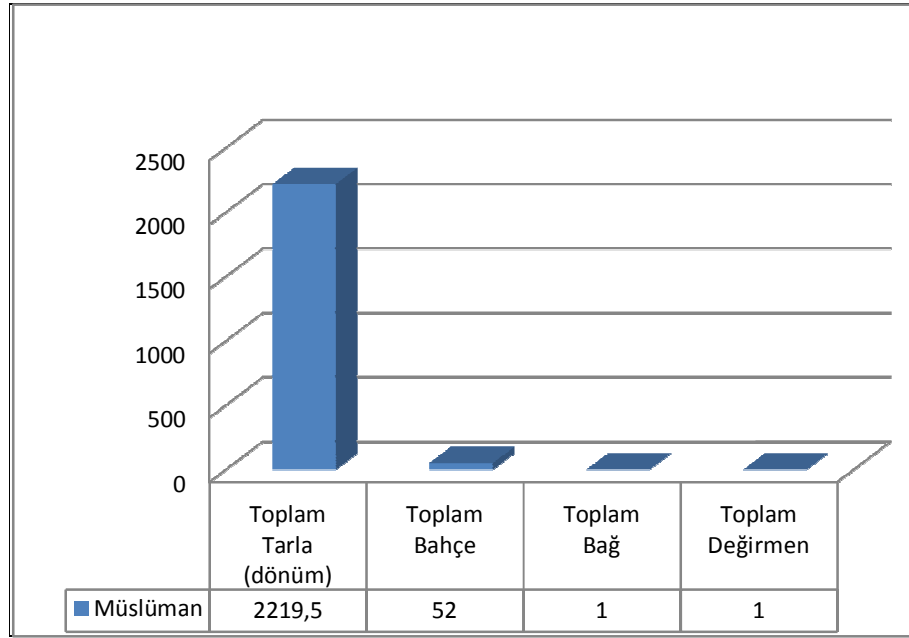
Grafik 10. Çamardı Merkez Toprak Türü Dağılımı

Nüfusun 165 hane olduğu Çamardı merkez kazasında temel geçim kaynağını tarım ve hayvancılıktır.. Toplam 165 haneden 119'unun toprağa sahip olduğu ve ortalama hane başına düşen toprak dönümü 18,65 olduğu Tablo 10'da belirtilmekle birlikte bağ-bahçeye de kaç hanenin sahip olduğu, bunların kıymetleri ayrıntılı olarak gösterilmiştir. Çamardı Gayrimenkul tablosunda da bir hane sahibinin değirmeni olduğu bilinmekle birlikte kıymeti 200 kuruştur. Aynı zamanda meslekler tablomuzda da değirmenci sayısının bir adet olduğu belirtmiştik.

¹³⁵Ahmet Tabakoğlu, **a.g.e.**, s.218.

Tablo 10. Çamardı Merkez Toprak ve Kıymetlerinin Dağılımı

Çamardı Merkez	Toplam Toprak(dönüm m)	Toplam Kıymetleri(kuruş)	Toplam Hane sayısı	Toprak Sahibi Hane Sayısı	Hane Başına Düşen Toprak(dönüm m)	Hane Başına düşen Kıymet (kuruş)
Tarla	2219,5	29835	165	119	18,65	250,71
Bahçe	52	7800	165	46	1,13	169,57
Bağ	1	100	165	1	1	100

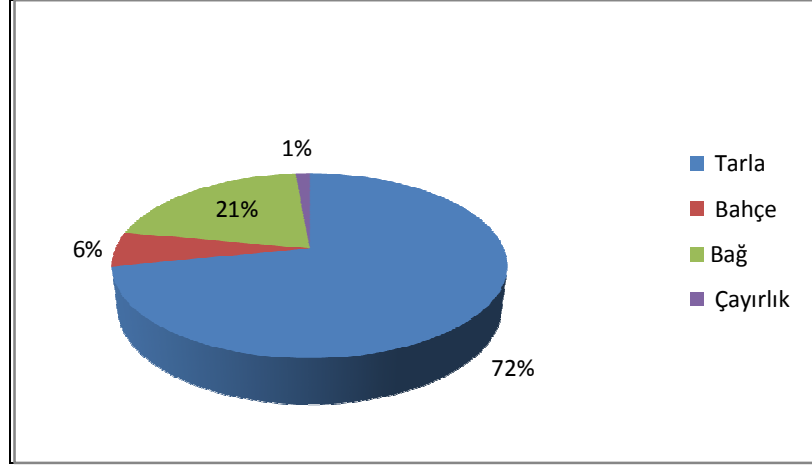

Grafik 11. Merkez Çamardı'nın Gayrimenkul Tablosu

2.1.2. Çamardı Köylerinde Tarım

16007-16008 numaralı defterimizde Çamardı' ya bağlı 37 köy bulunmaktadır. Biz burada köyleri ayrı ayrı başlık altında değerlendirmektense toplu olarak değerlendirmeye tabii tutup hazırladığımız tablo ve grafiklerde köylerdeki emlak ve kıymetlerini vererek karşılaştırma imkânı sağladık. Ayrıca Müslüman ve gayrimüslim nüfusa göre değerlendirme yaptık.

Başlangıç olarak aşağıdaki grafiğimizde köylerdeki tarla ve tarla dışındaki toprakların yüzdelik dağılımını gösterdik. Kullanımına göre toprakların %72'si tarla olarak değerlendirilirken geri kalan %28'i bağ, bahçe ve çayırılık olarak kullanılmıştır.

Grafik 12. Köylerdeki Toprakların Kullanım Alanına Göre dağılımı

Tablomuz 11’de sadece köylerdeki tarlaları (dönüm), tarlaların kıymetini, hane başına düşen dönüm miktarını ve kıymetinin oranlarını verdik. Köylerdeki toplam tarla 92042,5 dönümdür. Buna göre en çok toprağa sahip olan 38446 dönümle gayrimüslimlerin yaşadığı Misli köyü olup hane başına 124,8 dönüm tarla düşmektedir. Misli’den sonra yine en geniş topraklara sahip olan 5314 dönüm ile Semendire köyüdür. 136 hanenin yaşadığı ve 113 hanenin toprak sahibi olduğu Ferhenk Köyü ise en az toprağa sahiptir. Köylerde yaşayan nüfusun % 85’i tarla sahibidir.

Tablo 11. Köylerin Tarla ve Kıymetlerinin Dağılımı

Yer isimleri	Toplam Hane sayısı	Toprak Sahibi Hane Sayısı	Tarla (dönüm)	Kıymetleri (kuruş)	Hane Başına Düşen Tarla	Hane Başına Düşen kıymet (kuruş)
Fertek	136	113	213	51441,5	1,88	241,5
Kayrı	47	43	357	7770	8,30	180,6
Dilmasun	246	219	527	63840	2,41	291,5
Vilmasun	16	14	35	10930	2,50	780,7
Burç	44	44	1307	17170	29,70	390,22
Yarhisar	4	4	33	990	8,25	247,5
Ağçaşar	26	26	3480	34800	133,85	1338,46
Dündarlı	85	85	2834	110605	33,34	1301,24
Sendel	28	11	169	2685	15,36	244,09
Aşlama	40	36	2244	70225	62,33	1950,69
Ferhenk	320	311	578	65529	1,86	210,7
Karaatlı	39	39	1307	31895	33,51	817,82
Şeyhler	50	47	2167	48350	46,11	1028,72
Lafsan	39	38	1340	28530	35,26	750,78
Aytamas	45	40	2102	46680	52,55	1167

Zamzama	23	23	25	375	1,09	16,08
EskiGümüş	38	35	509	11205	14,54	320,14
Bastana	27	22	431	9915	19,59	450,6
Uluağaç	92	87	2606,5	78035	23,06	896,9
Kıçağaç	46	46	1555	37745	33,80	820,54
semendire	116	94	5314	101625	56,53	1081,12
Eyneli	32	31	967	22275	31,19	718,55
Gölcük	155	144	5299,5	131380	34,19	912,36
Divrin	75	71	2580	77610	36,34	1093,10
Germiyan	57	49	1114	25830	22,73	517,96
Valisa	60	58	1146	26310	19,76	453,62
Anderlos	96	75	2339	66815	31,19	890,87
Suvermez	206	178	4533	105405	25,47	592,16
Celaller	44	40	692	15540	17,30	388,50
Bekçili	31	31	561	12735	18,10	410,81
Kordonos	168	27	87	27260	3,22	1009,63
Aravan	123	71	273,5	20450	3,85	288,03
Deneki	209	63	129	38842	2,05	616,54
Asun	277	253	685,5	518025	2,71	2047,53
Misli	308	308	38446	241315	124,82	783,49
Andaval	77	77	2929,5	72000	38,05	935,06
Tırhan	41	41	1127	26895	27,49	27,49
Toplam	3466	2894	92042,5	2259028	31,15	764,48

2.1.2.1. Köylerin Tarla Dışı Toprak ve Kıymet Dağılımı

2.1.2.1.1. Bağ ve Bahçecilik

Bağcılık bilindiği üzere üzüm üreticiliğidir. Bağcılık çeşitli yıllık ürünlerin yetiştirilmesine dayanan tarla tarımına kıyasla daha çok emek ve yoğun çalışmayı gerektiren bir zirai alandır. Aşağıdaki tabloda köylerin bağ alanları ve kıymetleri verilmiştir. Çamardı merkeze göre köylerde bağcılık daha çok gelişmiştir. Tablodan anlaşılacağı üzere, köylerde en fazla bağ alanı 1024 dönüm ile Deneki Köyü iken, onu 367,5 dönüm ile Dilmasun Köyü izlemektedir. Çoğu köylerde ise hiç bağ alanına rastlanılmamıştır, bunlar tabloda gösterilmiştir. Çamardı köylerinin toplam 2653 dönüm bağ alanı bulunmakla birlikte kıymeti 496290,5'dir. Ortalama bir dönüm bağ 100 kuruş ile 188 kuruş arasında değişmektedir. En fazla bağ alanı Deneki Köyü'nde olsa da en kıymetli bağ alanı ise Dilmasun Köyü'ndedir. Ortalama dönümü 228 kuruşa denk gelmektedir.

Çeşitli sebze ve meyvelerin üretiminin yapıldığı arazilere bahçe adı verilmektedir. Defterimizde sadece bahçe dönümleri ve kıymetleri verilmiştir. Bahçelerde ne yetiştirildiği hakkında herhangi bilgi bulunmamaktadır. Toplam bahçe dönümü 766,5 , kıymeti ise 101975'dir. Bahçenin bir metrekaresi ortalama 0,25 kuruş

ile 133 kuruş arasında değişmektedir. Aynı zamanda dikkatimizi çeken bir nokta ise bağ ve bahçenin Müslüman ve gayrimüslim köye göre kıymetinin değişmesidir. Çamardı köylerinde bağcılık bahçeciliğe göre daha çok gelişmiş olup bağ alanları bahçeye göre daha çok kıymetlidir. Zirai alanlar içinde bağ ve bahçeciliğin yeterince gelişmediğini söyleyebiliriz.

2.1.2.1.2. Çayırılık

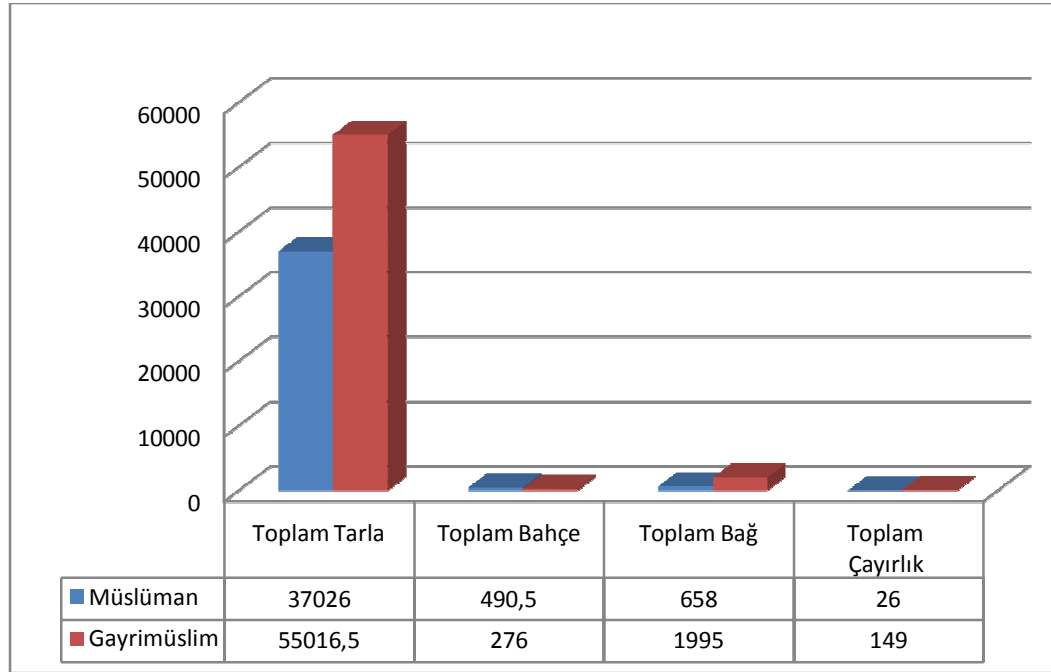
Defterimizde çayırılık¹³⁶ alanlarda vergi tahsil kaynağı olarak kaydedilmiş olup tabloda bunların dönümleri ve kıymetleri verilmiştir. Çayırılık dönümü en fazla olan Suvermez Köyü'dür. Toplam 175 dönüm olması çayırılık alanlarının oldukça sınırlı olduğunu gösterir.

Tablo 12. Köylerin Diğer Gayrimenkulleri

Köyler	Müslüman	Gayrimüslim	Bahçe	Kıymeti	Bağ	Kıymeti	Çayırılık	Kıymeti
Kayrı	x			0	0	0		
Vilmasun	x		2,5	750	15	2620		
Dilmasun	x		26	6475	367,5	83342,5		195
Burç	x		17	1685	16	1210		
Yarhisar	x			0	0	0		
Ağcaşar	x			0	0	0		
Aşlama	x		14	1695	1	100		
Sendel	x			0	1	100		
Dündarlı	x		2,5	230	11	940		
Gölcük	x	x	39	3900	0	0		
Divrin	x			0	0	0		
Germiyan	x			0	0	0		
Valisa	x			0	0	0		
Anderlos	x			0	233	18440		
Celaller	x		13	650	25	2500		
Bekçili	x		13	650	57	5700		
Şeyhler	x			100	0	0		
Lafsan	x			0	0	0		
Aytamas	x		0,5	25	0	0		
Zamzama	x			0	0	0		
Eskigümüş	x		25,5	4900	0	0		
Bastana	x			0	0	0		
Uluağaç	x	x	43	3850	0	0		
Kıçağaç	x	x	14,5	1450	0	0		
Semendire	x	x		0	0	0		
Eynelli	x			0	0	0		
Karaatlı	x			0	0	0		
Andaval		x	0,5	50	18	1175		
Suvermez	x	x		160	0,5	50	159	795
Tırhan		x		0	0	0		
Aravan		x		0	83	33350		
Deneki		x	84,5	25800	1024	57098	13	1115
ferhenk	x	x	78	21905	253	140530		
Kordonos		x	12	4425	115	44400		
Misli		x	16,5	3150	122	1760		
Asun		x	42,5	12960	188,5	40475		
Toplam			766,5	101975	2653	496290,5	175	2105

¹³⁶Çayırılık: Tabii olarak veya ekilmek suretiyle yetişen yeşil ot alanlarıdır. Bkz. D. Mehmet Doğan, **Büyük Türkçe Sözlük**, Pınar Yay., İstanbul, 2000. s. 240

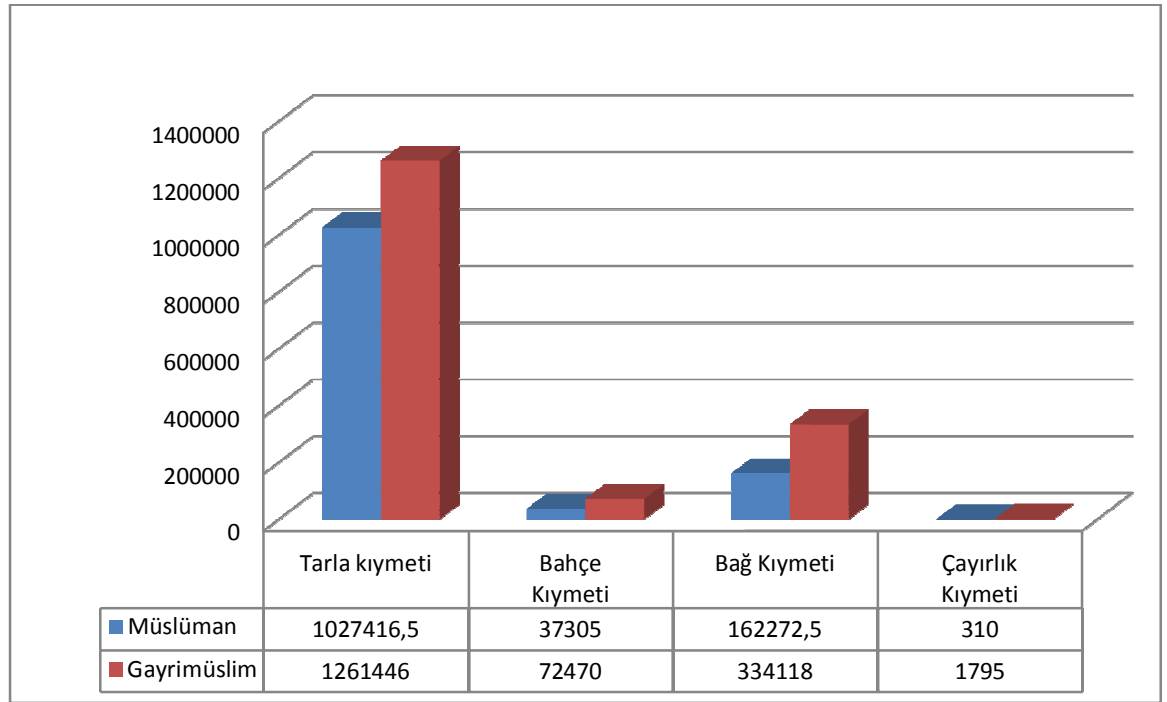
Yukarıdaki tablomuzda toprakların köylere göre dağılım ve kıymetlerini verdik. Aşağıdaki grafiğimizde ise Çamardı köylerinin topraklarını dört grup altında inceledik. Müslüman ve gayrimüslim nüfusun elindeki arazi miktarlarını gösterdik. Çamardı köylerinde toplam tarla dönümü 92042,5 olup bunun %59,8'i gayrimüslimlerin %40,2 ise Müslüman nüfusun elindedir. Çamardı köylerdeki toplam arazinin % 6'sı bahçe olup 490,5 dönümü Müslümanların, 276 dönümü kadarı ise gayrimüslimlerdedir. Köylerdeki toplam bağ alanı 2653 dönüm iken % 75,19'u gayrimüslimdedir. %24,8 'i ise Müslüman nüfustadır. Çayırılık dönümü ise aşağıdaki grafikte gösterilmiştir. Genel olarak baktığımızda köylerde toplam kullanılan arazi dönümü 95637 olup bunun % 39,9'u Müslüman % 59,1'i Gayrimüslimlerin elindedir.

Grafik 13. Müslüman ve Gayrimüslimlerin Toprak Dağılımı

16007-16008 numaralı Temettuat defterinde vergi mükelleflerinin sahip olduğu kazançlarından elde edilen gelirler değil, bunların kıymetleri verilmiştir. Aşağıdaki grafiğimizde Müslüman ve Gayrimüslim vergi mükelleflerinin sahip olduğu arazilerin toplam değerleri yazılmıştır. Bu sebeple eldeki verilere dayanarak, köylerdeki arazi toplamının 38200,5'i Müslüman hanenin elinde olup toplam kıymeti 1227304' tür. 57436,5 toplam arazi ise gayrimüslimlerde olup bunun toplam kıymeti de 1669829'dur. Toplam arazilerin %60'ı gayrimüslim nüfusta olsa da kıymetli

topraklar Müslümanların elindedir. Grafiğimizde kullanım alanlarına göre kıymetleri ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Grafik 14. Köylerdeki Toprakların Kıymet Dağılımı

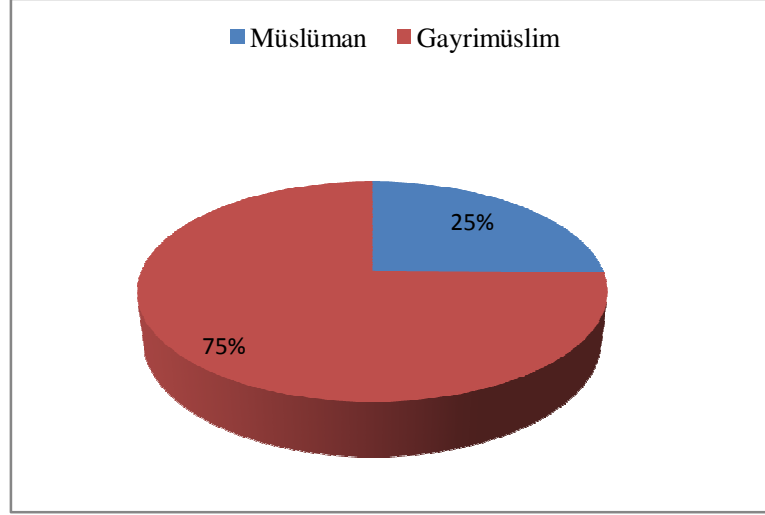
2.1.2.2. Köylerdeki Ağaç Grupları ve Kıymetleri

16007-16008 numaralı Çamardı Temettuat Defterinde ceviz, söğüt ve kavak ağaçları vergi kaynağı olarak görülmüş ve kaydedilmiştir. Temettuat defterimizde merkezde bu saydığımız ağaç gruplarına rastlanılmamıştır. Köylerde olduğu görülmüştür. Tablomuz 13'te ağaç gruplarının var olduğu köyler ve kıymetleri verilmiştir. En fazla 787 ağaç gayrimüslim nüfusun yaşadığı Asun Köyü'ndedir. İkinci olarak 724 ile yine gayrimüslim nüfusun yaşadığı Deneki Köyü'ndedir. Çoğu köylerde ise ağaç grubuna rastlanılmadığı görülmektedir. Kıymet yönünden sıralayacak olursak en kıymetli ağacın ceviz ağacı olduğu kıymetinin de 50 kuruşa denk geldiği görülmektedir. Daha sonra ise 11-21 kuruş arasında kavak ağacı, 5-15 kuruş arasında söğüt ağacı gelmektedir.

Tablo 13. Çamardı Köylerinin Ağaç Sayısı ve Kıymet Dağılımı

Köyler	Ceviz	Kıymeti	Söğüt	Kıymeti	Kavak	Kıymeti
Dilmasun	49	2440	25	270	61	1040
Burç	22	1100	0	0	0	0
Yarhisar	0	0	0	0	0	0
Ağçaşar	0	0	0	0	0	0
Aşlama	0	0	0	0	0	0
Sendel	0	0	0	0	0	0
Dündarlı	0	0	0	0	0	0
Gölcük	0	0	0	0	0	0
Divrin	13	650	0	0	24	630
Germiyan	0	0	0	0	0	0
Valisa	5	250	0	0	0	0
Anderlos	45	2200	0	0	18	420
Suvermez	0	0	0	0	0	0
Celaller	3	150	0	0	0	0
Bekçili	0	0	0	0	0	0
Şeyhler	0	0	0	0	0	0
Lafsan	0	0	0	0	0	0
Aytamas	0	0	0	0	0	0
Zamzama	0	0	0	0	0	0
Eskiğümüş	9	450	0	0	90	1800
Bastana	0	0	0	0	0	0
Kıçağaç	0	0	0	0	0	0
Semendire	0	0	0	0	0	0
Eynelli	0	0	0	0	0	0
Karaathı	0	0	0	0	0	0
Uluağaç		1050	0	0		
Andaval	0	0	0	0	13	260
Tırhan	0	0	0	0	0	0
Aravan	0	0	17	50	0	0
Deneki	114	5700	172	153	438	7865
Ferhenk	152	7600	131	635	62	850
Kordonos	10	500	1	30		0
Misli	0	0	0	0	0	0
Asun	336	16510	64	680	387	11010
Toplam	857	42500	536	2530	1162	26435

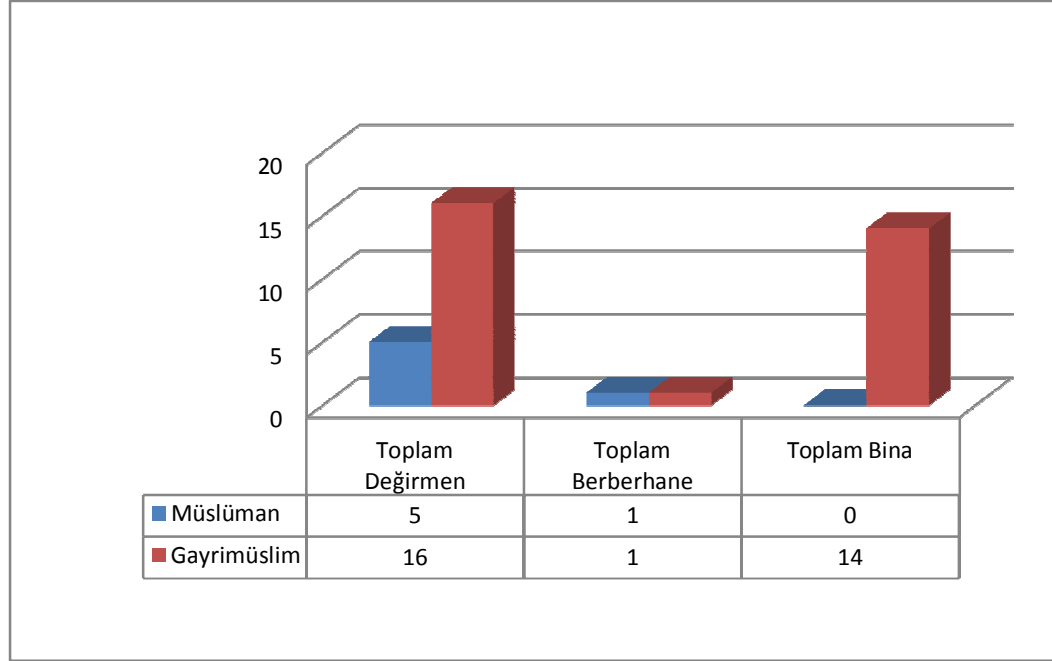
Grafik 15'te ise Müslüman ve Gayrimüslim nüfusun elindeki ağaç gruplarının dağılımına baktığımızda %75 gibi büyük bir çoğunluğun gayrimüslimlerin elinde bulunduğu görülmektedir.

Grafik 15. Köylerde Ağaç Gruplarının Dağılımı

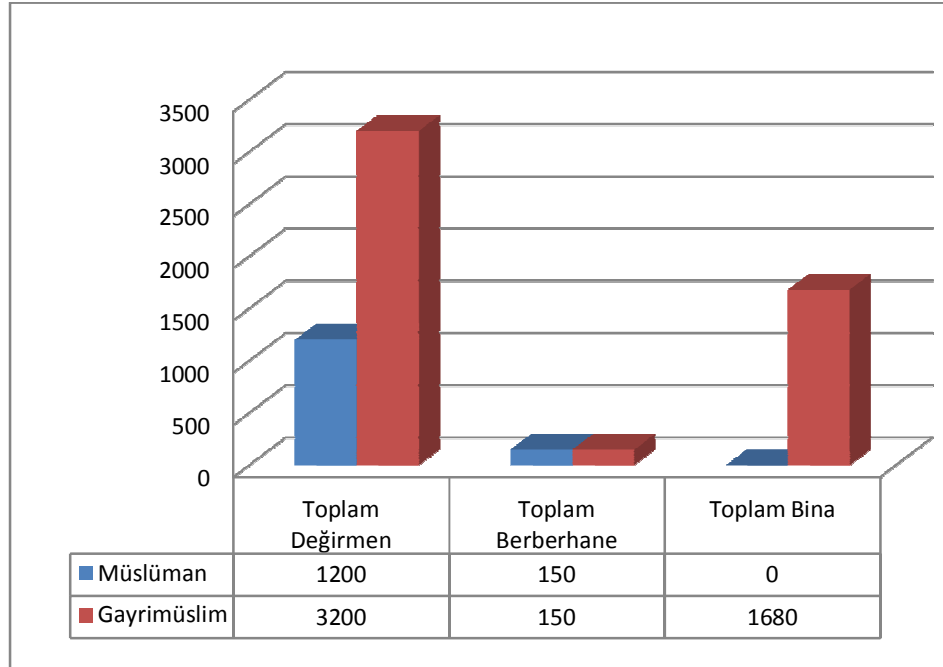
2.1.3. Köylerdeki Gayrimenkuller

Köylerdeki gayrimenkulleri Müslüman ve Gayrimüslim nüfusa göre değerlendirmeyi uygun bulduk. Köylerdeki taşınmazlar dağılımına gelince, kayıt altına alınanlar değirmenler, berberhaneler, binalardır. Hanelerin sahip olduğu binalar deftere kaydedilirken kıymetleri de belirtilmiştir. Tabloya baktığımızda toplam değirmen sayısı 21 olup bunun 16'sı gayrimüslimlerde. Deneki Köyü'nde 11, Asun Köyü'nde 5'tir. Kalan 5'i ise Dünderli, Divrin, Dilmasun, Şeyhler ve Eynelli Müslüman nüfusun yaşadığı köylerdedir. Berber hane sayısının her iki etnik unsurda da eşit olduğu görülmektedir. Müslüman nüfusta da hiçbir bina vergi kaynağı olarak gösterilmezken Misli Köyü'ndeki 14 hanenin binası vergi kaynağı olarak gösterilmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere hanelerin yaşadıkları evler değil de ikinci bir gayrimenkulleri gelir sağlayıp vergi kaynağı olarak gösterilmiştir.

Grafik 16. Çamardı Köylerindeki Taşınmazların Dağılımı

Grafik 17’de ise köylerdeki gayrimenkullerin kıymetleri verilmiştir. Kıymetlerine baktığımızda berber hane ve değirmenin kıymetleri birbirine yakın olup 120-1200 arasında değişmektedir. Binaların ise toplam kıymeti 600 kuruştur.

Grafik 17. Çamardı Köylerindeki Taşınmazların Kıymeti Dağılımı

2.2. HAYVANCILIK

Devlet ve toplum hayatında en önemli görülen sektörlerin başında tarım ve hayvancılık gelmektedir. Kırsal kesimler nüfusun büyük bir çoğunluğunu barındırmakta, buralarda temel tüketim maddeleri üretilmekte ve hazineye gelir temin edilmekteydi. Bundan dolayı tarım ve hayvancılık devletin mühim işleri arasında yer almaktaydı. Osmanlı Devleti'nde halkın zaruri ihtiyaçlarının temini devletin en önemli saydığı güvenlik ve adalet kavramlarından daha basit hususlar değildi. Bu yüzden tarımın geliştirilmesi bu kesimin sıkıntılarının çözümlenmesi, üretimin planlanması, pazarlamanın verimli hale getirilmesi bir devlet vazifesiydi.¹³⁷

Geleneksel tarım toplumu özelliği gösteren Osmanlı Devleti'nde hayvancılık sektörünü de tarım sektöründen ayrı tutmak mümkün değildi. Yalnız hayvan yetiştiriciliği köylülerden çok konar-göçer gruplar tarafından yapılmaktaydı. Her bölge ve hatta her şehir ayrı bir ekonomik birim niteliğinde kendi kendine yetmeye çalışıyordu. Kaza merkezlerinde ve kazalarda hayvancılık gelir sağlama amacından ziyade ihtiyacı karşılamaya yönelik olarak yapılmıştır. Gelir elde etmek kaygısı ikinci planda kalmıştır. Hayvan sayısı ve elde edilen gelir arasındaki farklılık bu durumu doğrulamaktadır. Göçebe topluluklar, hayvancılığı yüzyıllar boyunca tek geçim kaynağı olarak sürdürürken, yerleşik hayatta çiftçilik yapan ve bu arada hayvan da beslemek durumunda olan topluluklar ise daha çok çift sürme ve taşıma işlerinde güçlerinden yararlanmak için büyükbaş yetiştirip, bu hayvanlardan sağladıkları ürünleri de çoğunlukla kendi tüketimlerinde kullanmışlardır. Çünkü Osmanlı çiftçisi son döneme kadar çift sürme işlerinde genellikle hayvanlardan yararlanmıştı. Özellikle nüfus yoğunluğunun azlığı hayvancılığı teşvik etmiştir.¹³⁸

Bu bölümde genelde gelir getiren hayvanları, bunların kaza ekonomisindeki yerini ve hayvancılık yapan hanelerin sosyo-ekonomik durumlarını belirlemeye çalıştık.

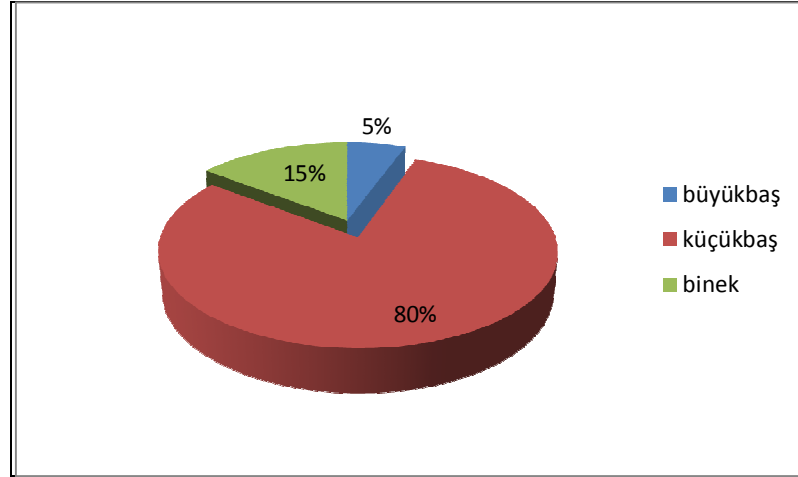
2.2.1. Çamardı Merkezde Hayvancılık

Çamardı'da hayvancılık yük-binek, büyükbaş, küçükbaş hayvancılığı ve arıcılık olmak üzere 4'e ayrılmaktadır. Fakat bu çalışmada arıcılık ayrı bir başlık

¹³⁷ Abdullah Saydam, a.g.e, s. 399-400

¹³⁸ Tefvik Güran, **Osmanlı Tarım Ekonomisi, 1840...**, s.101.

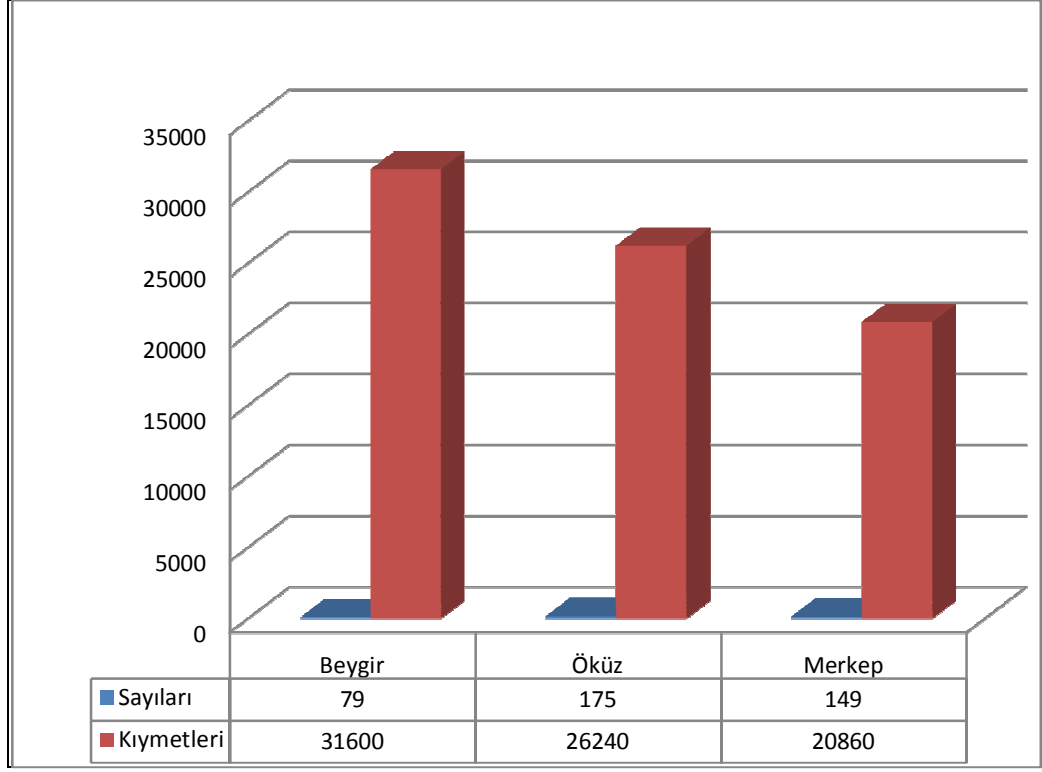
altında değerlendirilmiştir. Grafik 18’de görüldüğü gibi kazanın %80’i küçükbaş hayvancılığı, %15’ i yük- binek hayvancılığı, %5’i ise büyükbaş hayvancılık yapmaktadır. Çamardı merkezinde genel olarak 165 hanenin, 161’i hayvancılık yapmakta olup, kalan 4 hanenin hiç hayvanı bulunmazken mesleklerinin de tacir olduğu bilinmektedir. Kaza merkezinde nüfusun büyük bir çoğunluğunun hayvancılıkla uğraştığı görülmektedir. 1256 (1840) tarihli defterimizde sadece hayvanların sayıları ve kıymetleri verilip bunlardan elde edilen gelirler verilmemiştir.

Grafik 18. Çamardı Merkez Hayvan Türlerinin Dağılımı

2.2.1.1. Yük ve Binek Hayvancılığı

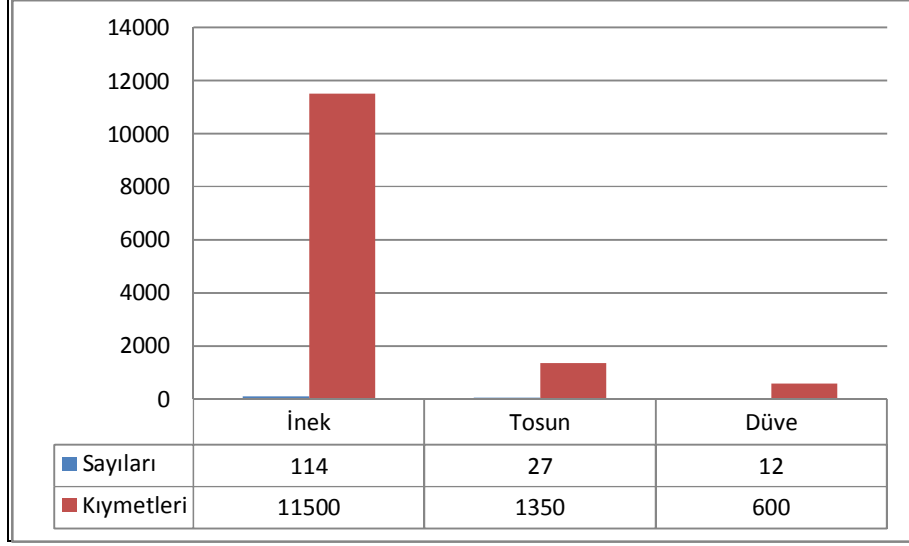
Çamardı merkezinde 161 hayvan sahibi hanenin 44’ünün hiç yük ve binek hayvanı sahip olmadığı tespit edilmiştir. Aşağıdaki grafiğimizde ise yük ve binek hayvan dağılımı içerisinde 175 öküz, 149 merkep, 79 beygir bulunduğu görülmektedir. Öküz sayısının diğerlerine göre fazla olmasının nedeni tarımla uğraşan bütün hanelerin en az bir öküzünün olmasıdır. Henüz tarımda makineleşmenin başlamadığı, sanayileşmenin olmadığı dönemlerde öküz, tarla sürmek ve koşum amacıyla kullanılırken, diğer yük binek hayvanlarından da taşımacılık ve ulaşım alanlarında faydalanılmıştır. Yük ve binek hayvanının toplam kıymeti, 78700 olup bunun 31600’ü beygir, 26240’ı öküz, 20860’ı ise merkebe aittir. Görüldüğü üzere hayvan sayısı olarak öküz sayısı fazla olsa da en kıymetli hayvan beygirdir. Ortalama bir beygir 400 kuruşa denk gelmekte iken öküz 150, merkep ise 80-140 kuruş arasında değerleri değişmektedir.

Grafik 19. Yük ve Binek Hayvan Sayısı ve Kıymetleri

2.2.1.2. Büyükbaş Hayvancılık

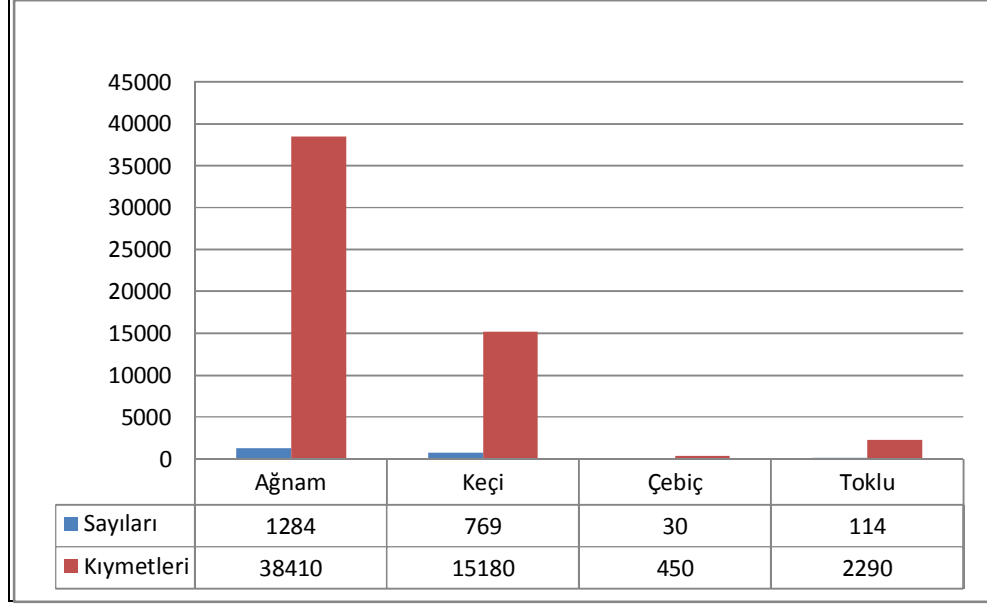
Çamardı kazasında büyükbaş hayvan besiciliği diğer hayvancılık türlerine göre daha az olup 73 hanenin büyükbaş hayvanı bulunmamaktadır. Grafik 20’de beslenen toplam büyükbaş hayvan sayısı ise 153 olduğu görülür. Bunun 114’ü inek, 27’si tosun, 12 düvedir. Büyükbaş hayvan sayısı içerisinde % 74,5’ini inek geri kalan % 25,5’i ise tosun ile düve oluşturmaktadır. Büyükbaş hayvanın toplam kıymeti 13450 olup bu kıymetin dağılımı aşağıdaki grafiğimizde gösterilmiştir.

Grafik 20. Büyükbaş Hayvan Sayısı ve Kıymetleri

2.2.1.3. Küçükbaş Hayvancılık

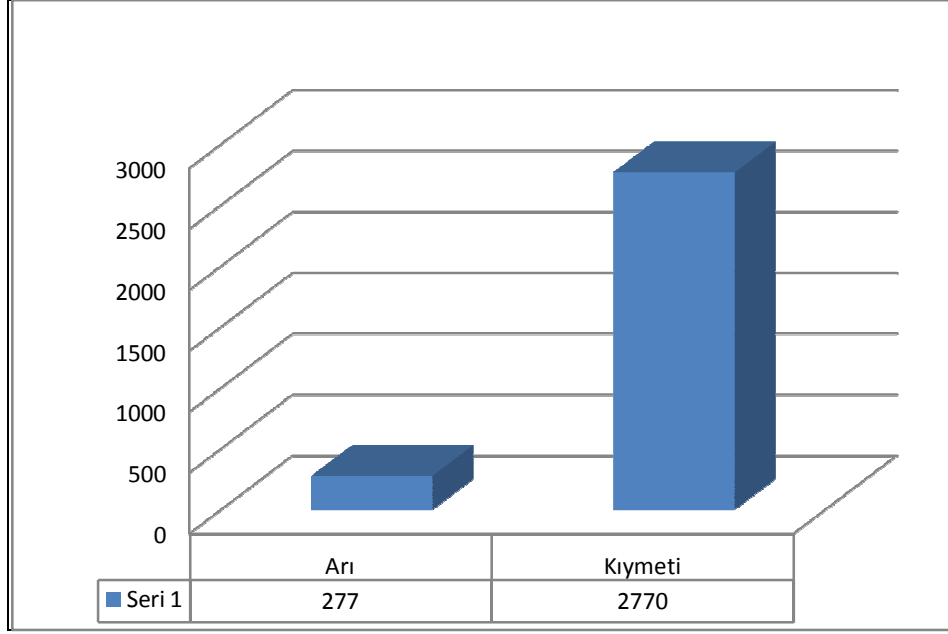
Küçükbaş hayvancılık olarak defterde ağnam (koyun), keçi, toklu ve çebiş yazılmıştır. Çamardı merkezde diğer hayvan türlerine göre %80 gibi bir çoğunluğu küçükbaş hayvancılık oluşturduğunu Grafik 18’de verdik. Hayvancılıkla uğraşan 161 hanenin içerisinde 9 hanenin küçükbaş hayvanı yoktur. Nüfusun 94,40’ı küçükbaş hayvancılıkla uğraşmaktayken ortalama bir haneye 15 koyun düşmektedir. Küçükbaş hayvan besiliciliğinin, büyükbaş hayvan besiciliğine göre fazla olması hanelerin süt, yağ, peynir gibi ihtiyaçlarını bu gruptan karşıladıklarını gösterir. Grafik 21’de toplam küçükbaş hayvan sayısı 2197’dir. Bunun % 58,44’ü koyun, % 35’i keçi, % 5, 18’i toklu, % 1,36’sını ise çebiş oluşturmaktadır. Hayvanların kıymet miktarı cinsine göre değişmektedir. Tahminen 1 koyunun 80-100 kuruş, diğerlerinin 20-50 kuruş arasında değiştiği çıkarılabilir. Buradan anlaşılacağı üzere en kıymetli hayvan koyundur. Bunların toplam kıymetleri 56330 olup hayvanların cinsine göre kıymet dağılımı aşağıda gösterilmiştir.

Grafik 21. Küçükbaş Hayvan Sayısı ve Kıymetleri

2.2.1.4. Arıcılık

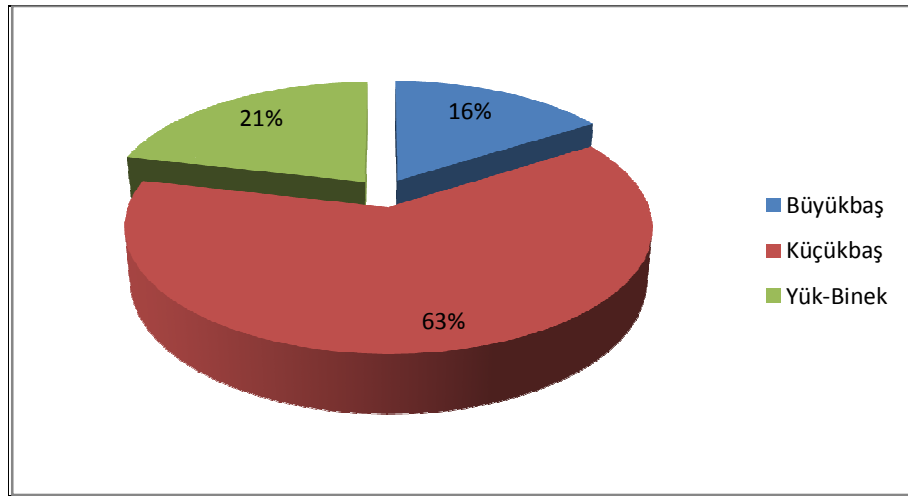
Çamardı merkezde 36 hane arıcılık yapılmaktadır. Ancak hiçbir hane arıcılığı başlıca geçim kaynağı olarak yapmamıştır. Arıcılık daha ziyade ek gelir sağlama amaçlı yapılmıştır diyebiliriz. Aşağıdaki grafikte toplam 277 arı kovanı sayısı tespit edilip bunun kıymeti 2770'dir. Çamardı merkezde nüfusun %22 'si arıcılıkla uğraşmakta olduğu söylenebilir. Diğer hayvan grupları içinde arıcılık % 10 gibi bir orana sahiptir.

Grafik 22. Arı Kovan Sayısı ve Kıymeti

2.2.2. Çamardı Köylerinde Hayvancılık

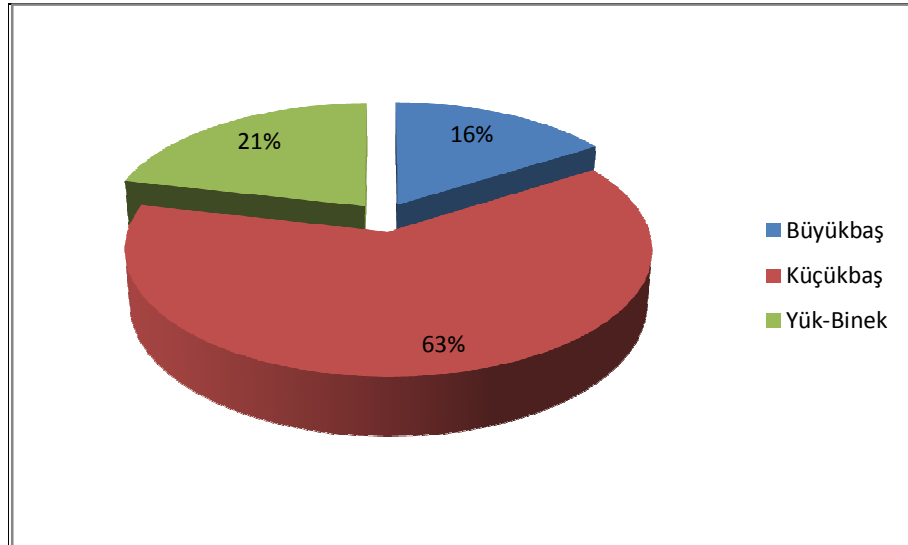
Çalışmamızın bu bölümünde Çamardı köylerindeki hayvan sayıları ve kıymetleri istatistiksel olarak değerlendirilmiştir. Daha önceki bölümde Çamardı merkezde uyguladığımız sınıflandırmayı köyler için de geçerli olacak şekilde uygulayarak arıcılığı yine ayrı bir başlık inceledik. İlk olarak köylerdeki toplam hayvan türlerinin miktarlarının yüzdelik dağılımı aşağıdaki grafikte verilmiştir.

Grafik 23. Köylerdeki Hayvanların Dağılımı

Grafik 23'te görüldüğü üzere küçükbaş hayvancılık %63 gibi büyük bir orana sahipken, %37 oranında büyükbaş ve yük-binek hayvanı oluşturmaktadır. Küçükbaş hayvancılığın bu denli yüksek oranda olmasını coğrafi koşullara bağlamak mümkündür. Günümüzde de bu bölgede küçükbaş hayvancılığın büyükbaş hayvancılığa göre fazla oranda yapılmaktadır. İç Anadolu'nun genelinde de bu durum böyledir. Bozkırların geniş yer kaplaması ve su sıkıntısı başlıca amiller arasında iken yeryüzü şekilleri de bu tercihte etkindir.

Grafik 24'te ise Çamardı köylerindeki hayvan türlerinin toplam kıymetinin yüzdesi gösterilmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere en değerli hayvanlar yük-binek hayvanlarıdır. Küçükbaş hayvanlar sayıca en fazla olmasına rağmen ekonomik değer olarak kendisinden neredeyse yarı yarıya az olan büyükbaş hayvan kıymeti ile neredeyse eşittir. Yük-binek hayvanlarının değerli olmasının sebebi bunların temininin güç olması ve işlevselliklerinin fazla olmasıdır. Öyle ki yük-binek hayvanları o günün şartlarında ulaşımda, tarımda toprağı işlemede hayati derecede önemlidir.

Grafik 24. Köylerdeki Hayvanların Dağılımı

2.2.2.1 Yük ve Binek Hayvancılığı

Osmanlı'da özellikle köy ve kasaba yaşamı içerisinde yük ve binek hayvancılığının önemi büyüktür. Özellikle ekonomisinin temeli tarıma dayanan Çamardı ve Köylerinde beygir, kısrak, merkep, katır gibi yük ve binek hayvanları

oldukça değerlidir. 1840 tarihli sayımda yük ve binek hayvanı 7213 adet olarak yazılmıştır. Bunların 3954'ü öküz, 2291'i merkep, 759'u beygir,172'si katır, 15'i tay, 12'si deve, 10'u kısraaktır.

Tablomuz 14'te yük-binek hayvanlarının sayısı konusunda ayrıntılı bilgi verilmiştir. Özellikle bunlar içerisinde öküz sayısının oldukça fazla olması, tarımla uğraşan neredeyse bütün hanelerin en az bir öküzü olduğu görülür. Henüz tarımda makineleşmenin başlamadığı, sanayileşmenin olmadığı dönemlerde öküz tarla sürmek ve koşum amacıyla kullanılırken, diğer yük-binek hayvanlarından da taşımacılık ve ulaşım alanlarında faydalanılmıştır. Kaza genelinde toplam 7213 yük binek hayvanı beslenmektedir. Yük-binek hayvanlarının türlere göre dağılımı aşağıda tabloda gösterilmiştir. Tablodan da anlaşıldığı üzere öküz son derece yaygın olarak beslense de kıymeti ortalama 135 kuruştur. Değeri en fazla olan hayvan sayısı ise oldukça az olan devedir. Bunun kıymeti de 692'dir. Beygir, katır, kısraak, deve gibi taşımacılıkta yararlanan hayvanlar içinde kıymeti en düşük olan ise merkeptir. Diğerlerine göre daha ucuz ve teminin daha kolay olması merkebi cazip bir hale getirmiştir.

Tablo 14. Köylerin Yük- Binek Hayvan Sayıları ve Kıymetlerinin Dağılımı

Yer Adları	Tpl. Hane Say.	Beygir	Kıymeti	Katır	Kıymeti	Tay	Kıymeti	Kısrak	Kıymeti	Deve	Kıymeti	Öküz	Kıymeti	Merkep	Kıymeti
Fertek	136	77	30800	2	1200	1	220	1	400	0	0	26	3900	21	2880
Kayrı	47	8	3200	0	0	0	0	0	0	0	0	99	14850	42	5880
Vilmasun	16	8	3200	3	1800	0	0	0	0	0	0	13	1950	5	700
Yarhisar	4	3	100	0	0	0	0	0	0	0	0	14	2100	4	480
Burç	44	2	800	0	0	0	0	0	0	0	0	96	14400	60	6000
Ağcaşar	26	9	3600	0	0	1	200	0	0	0	0	100	1500	32	3840
Dünderli	85	15	6000	0	0	0	0	0	0	0	0	71	25140	66	8040
Sendel	28	14	5600	0	0	0	0	0	0	0	0	48	750	20	2360
Aşlama	40	47	18800	0	0	0	0	0	0	12	8300	129	19350	50	6000
Dilmasun	246	114	39900	46	26950	0	0	3	1200	0	0	136	20390	43	5970
Ferhenk	320	51	23250	8	4470	5	1400	1	400	0	0	83	12350	42	5226
Karaath	39	15	6000	0	0	0	0	0	0	0	0	160	24000	28	3360
Şeyhler	50	17	6200	0	0	0	0	0	0	0	0	140	21000	56	6270
Lafsan	39	5	1600	0	0	0	0	0	0	0	0	109	5100	46	5520
Aytamas	45	14	5200	0	0	0	0	0	0	0	0	172	25800	72	8640
Eynelli	32	7	2600	0	0	0	0	0	0	0	0	58	8700	41	4100
Gölcük	155	9	3600	0	0	0	0	0	0	0	0	327	39950	120	12000
Suvermez	206	60	23000	0	0	0	0	0	0	0	0	508	53700	202	1706
Celaller	44	2	600	0	0	0	0	0	0	0	0	77	11550	77	7350
Bekçili	31	6	2200	0	0	0	0	0	0	0	0	48	7200	50	5000
Semendire	116	6	2400	0	0	0	0	0	0	0	0	175	26250	86	8600
Divrin	75	17	6400	0	0	0	0	0	0	0	0	85	12750	84	6400
Germiyan	57	16	5200	0	0	0	0	0	0	0	0	175	26250	95	9500
Valisa	60	11	4400	0	0	0	0	0	0	0	0	147	20550	43	4300
Andorlos	96	21	7600	0	0	0	0	0	0	0	0	105	15750	75	7500
Zamzama	23	7	2600	0	0	0	0	0	0	0	0	12	1400	29	3480
Eskigümüş	38	8	2800	0	0	0	0	0	0	0	0	5	700	15	1400
Bastana	27	9	2600	0	0	0	0	0	0	0	0	12	1800	46	5520
Uluğaç	92	8	3200	0	0	0	0	0	0	0	0	66	9900	57	6840
Kıcağaç	46	1	400	0	0	0	0	0	0	0	0	51	6120	44	5280
Kordonos	168	11	4300	3	1600	3	500	2	800	0	0	69	10350	150	20820
Aravan	123	11	4400	0	0	0	0	1	400	0	0	64	9600	96	13440
Deneki	209	24	9600	3	1600	2	400	0	0	0	0	165	23295	12	1680
Misli	308	6	2400	0	0	3	400	0	0	0	0	105	15750	161	12075
Andaval	77	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	148	17760	125	12500
Tırhan	41	15	6000	0	0	0	0	0	0	0	0	117	17550	49	4900
Asun	277	105	23600	107	62100	0	0	2	550	0	0	39	5850	47	6420
Toplam	3466	759	274150	172	99720	15	3120	10	3750	12	8300	3954	535305	2291	231977

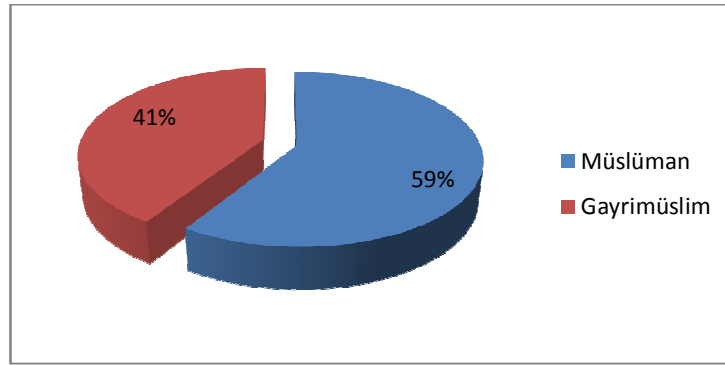
Tablo 15'te ise köylerdeki hayvan sahibi hanelerin sayısı ve yük ve binek hayvanının yüzdelik dağılımı verilmiştir. Tablomuzda toplamda 7213 yük-binek hayvanın (3954) % 54'ü öküz, (2291) %31'imerkep, (759) %11'ibeygir, (172) %3'ükatır; tay, kısrağ ve deve %1'i oluşturmaktadır. Aşağıdaki tabloda yük-binek hayvanlarının yerleşim birimlerindeki payları incelenmektedir. Suvermez Köyü %11, Gölcük Köyü % 6, Dilmasun Köyü % 5, Aytamas, Semendire, Germiyan Köyleri % 4 olup diğer köyler ayrıntılarıyla tablomuzda belirtilmiştir. 770 hayvan sayısı ile Suvermez Köyü 1. Sırada olmasına rağmen toplam kıymet oranı içerisinde %7 iken, 300 hayvana sahip Asun Köyü ise kıymet olarak birinci sıradadır. Kıymeti (98520) %9 'dur. Anlaşıldığı üzere hayvan kıymetlerinin köyden köye değiştiği görülür.

Tablo 15: Çamardı Köylerinin Hayvan Sayısı ve Kıymetlerinin Yüzdelik Dağılımı

Yer Adları	Toplam Hane sayısı	Hayvan sahibi hane sayısı	Hayvan sayısı	Toplam Kıymet	Hayvan Sayısı % Dağılımı	Toplam Kıymet Dağılımı
Fertek	136	103	128	39400	2%	3%
Kayrı	47	45	149	23930	2%	2%
Vilmsun	16	16	29	7650	0%	1%
Yarhisar	4	4	21	2680	0%	0%
Burç	44	44	158	21200	2%	2%
Ağçaşar	26	26	142	9140	2%	1%
Dünderli	85	78	152	39180	2%	3%
Sendel	28	28	82	8710	1%	1%
Aşlama	40	40	238	52450	3%	5%
Dilmasun	246	246	342	94410	5%	8%
Ferhenk	320	311	190	47096	3%	4%
Karaathı	39	39	203	33360	3%	3%
Şeyhler	50	50	213	33470	3%	3%
Lafsan	39	39	160	12220	2%	1%
Aytamas	45	45	258	39640	4%	3%
Eynelli	32	32	106	15400	1%	1%
Gölcük	155	155	456	55550	6%	5%
Suvermez	206	206	770	78406	11%	7%
Celaller	44	39	156	19500	2%	2%
Bekçili	31	31	104	14400	1%	1%
Semendire	116	116	267	37250	4%	3%
Divrin	75	75	186	25550	3%	2%
Germiyan	57	57	286	40950	4%	4%
Valisa	60	60	201	29250	3%	3%
Andorlos	96	96	201	30850	3%	3%
Zamzama	23	18	48	7480	1%	1%
Eskigümüş	38	22	28	4900	0%	0%
Bastana	27	27	67	9920	1%	1%
Uluagaç	92	78	131	19940	2%	2%
Kiçağaç	46	46	96	11800	1%	1%

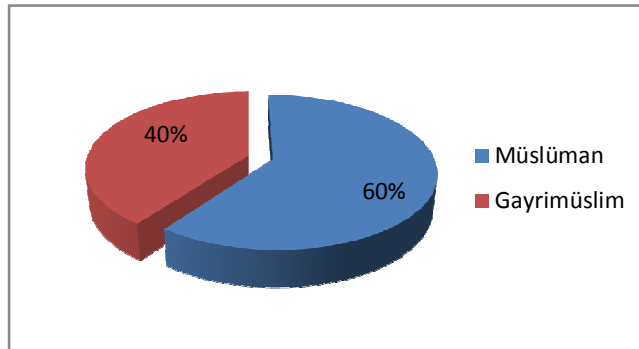
Kordonos	168	147	238	38370	3%	3%
Aravan	123	116	172	27840	2%	2%
Deneki	209	172	206	36575	3%	3%
Misli	308	296	275	30625	4%	3%
Andaval	77	77	273	30260	4%	3%
Tırhan	41	41	181	28450	3%	2%
Asun	277	268	300	98520	4%	9%
Toplam	3466	3289	7213	1156322	100	100

Grafik 25'te yük-binek hayvanının Müslüman ve gayrimüslimdeki payları verilmiştir. Toplam hayvan sayısı 7213 olup bunun 4260 yani % 59'u Müslüman, 2953, % 41 gayrimüslimdedir.

Grafik 25. Yük ve Binek Hayvan Dağılımı

Grafik 26'da ise Müslüman ve gayrimüslim nüfusun elindeki toplam hayvanların kıymetlerinin yüzdelerle dağılımı verilmiştir. Hayvan sayısı ve kıymetlerinin dağılımına baktığımızda sayıları ve kıymetlerinin orantılı olduğu görülür.

Grafik 26. Yük ve Binek Hayvanlarını Kıymet Dağılımı

2.2.2.2. Büyükbaş Hayvancılık

Tablomuz 14’de Çamardı kazası köylerindeki büyükbaş hayvanların sayıları ve kıymetleri ayrıntılı olarak verilmiştir. Defterimizde büyükbaş hayvan olarak kaydedilen inek, tosun, düve, dana, camuş, camuş danası ve camuş ineğidir. Hayvanların yazılımında “re’s” tabiri kullanılmıştır. Örnek verecek olursak “camuş ineği, re’s 1 kıymeti 200 guruş” şeklinde yazılarak kıymetleri belirtilmiştir. Bu durum elimizdeki defterin 1256 yılına ait olduğunun delillerinden biridir. Diğer hayvan türleri içerisinde %16’lık bir dilime sahip olan büyükbaş hayvan grubu içerisinde en fazla sayıyı 3560 inek, 457 düve, 448 dana, 417 tosun, 341 camuş, 149 camuş ineği, 13 camuş danası olmak üzere toplamda 5385 büyükbaş hayvan vardır. Toplam kıymetleri 574665 olup bunlar içerisinde kıymeti en yüksek olan 325170 inek, 118300 camuştur. Büyükbaş hayvanlar içinde en kıymetli olanı camuş olup ortalama bir camuş 350-400 kuruş arasında, inek ise 100-120 arasındadır. Bunlar içinde kıymeti en az olan ise 50 kuruş ile dana ve düvedir.

Tablo 16. Köylerdeki Büyükbaş Hayvan Sayıları ve Kıymetleri

Yer Adları	Toplam Hane Say.	İnek	Kıymeti	Tosun	Kıymeti	Dana	Kıymeti	Düve	Kıymeti	Camuş	Kıymeti	Camuş İneği	Kıymeti	Camuş Danası	Kıymeti
Fertek	136	103	10400	0	0	24	740	5	250	3	1200	0	0	2	200
Kayrı	47	50	5000	28	1400	38	110	0	0	0	0	13	5600	0	0
Vilmasun	16	14	1400	0	0	9	450	0	0	0	0	0	0	0	0
Yarhisar	4	4	400	0	0	0	0	1	50	2	800	0	0	0	0
Burç Karyesi	44	64	6430	27	1350	1	64	14	700	0	0	0	0	0	0
Ağcaşar	26	56	5600	10	500	3	100	3	150	0	0	0	0	0	0
Dünderli	85	147	14710	0	0	0	0	0	0	56	22400	0	0	0	0
Sendel	28	90	9000	0	0	0	0	0	0	27	10800	0	0	0	0
Aşlama	40	123	12300	35	16300	2	100	13	650	40	1600	2	800	0	0
Dilmasun	246	93	9400	5	200	19	830	0	0	0	0	0	0	0	0
Ferhenk	320	219	21920	7	350	29	870	13	650	7	2850	15	10200	0	0
Karaathlı	39	81	8100	8	400	9	275	21	1050	0	0	27	10800	0	0
Seyhler	50	118	1800	6	300	9	350	35	1750	32	12800	12	4800	0	0
Lafsan	39	74	7400	6	275	7	200	10	500	4	1100	4	1100	11	400
Aytamas	45	87	8700	16	800	20	650	28	1400	45	17800	7	1400	0	0
Eyneli	32	57	5700	12	600	0	0	5	250	0	0	4	800	0	0
Gölcük	155	190	15350	27	1450	8	250	10	500	6	2400	5	1700	0	0
Suvermez	206	279	22410	19	950	8	275	21	1050	11	3300	5	1800	0	0
Celaller	44	63	6300	12	600	0	0	6	300	0	0	0	0	0	0
Bekçili	31	51	5100	5	250	0	0	4	200	0	0	0	0	0	0
Semendire	116	103	10900	28	1400	5	250	5	250	23	8250	11	4400	0	0
Divrin	75	103	10330	26	1300	6	300	10	500	28	11200	9	2800	0	0
Germiyan	57	96	9700	28	1375	9	225	21	1060	0	0	0	0	0	0
Valisa	60	88	8800	17	850	6	225	19	950	0	0	0	0	0	0
Andorlos	96	79	7900	15	725	14	300	10	500	1	200	4	1200	0	0
Zamzama	23	49	4900	4	200	1	75	11	550	11	3800	0	0	0	0
Eskigümüş	38	46	4600	0	0	31	775	16	800	0	0	0	0	0	0
Bastana	27	36	3600	9	450	4	125	11	550	10	4000	4	1450	0	0
Uluğaç	92	108	10800	12	600	0	0	31	1525	19	7400	11	3150	0	0
Kıçağaç	46	50	5000	23	1150	7	350	6	300	9	3600	6	2200	0	0
Kordonos	168	92	9280	1	50	24	760	21	1030	0	0	0	0	0	0
Aravan	123	99	9900	0	0	29	890	21	1050	0	0	0	0	0	0
Deneki	209	145	14500	0	0	23	690	17	850	0	0	0	0	0	0
Misli	308	229	22900	11	610	48	1990	49	2130	4	1600	0	0	0	0
Andaval	77	96	9600	5	250	0	0	0	0	3	1200	10	4000	0	0
Tırhan	41	34	3600	13	350	2	50	8	400	0	0	0	0	0	0
Asun	277	144	1440	2	140	53	2490	12	600	0	0	0	0	0	0
Toplam	3466	3560	325170	417	35175	448	14725	457	22495	341	118300	149	58200	13	600

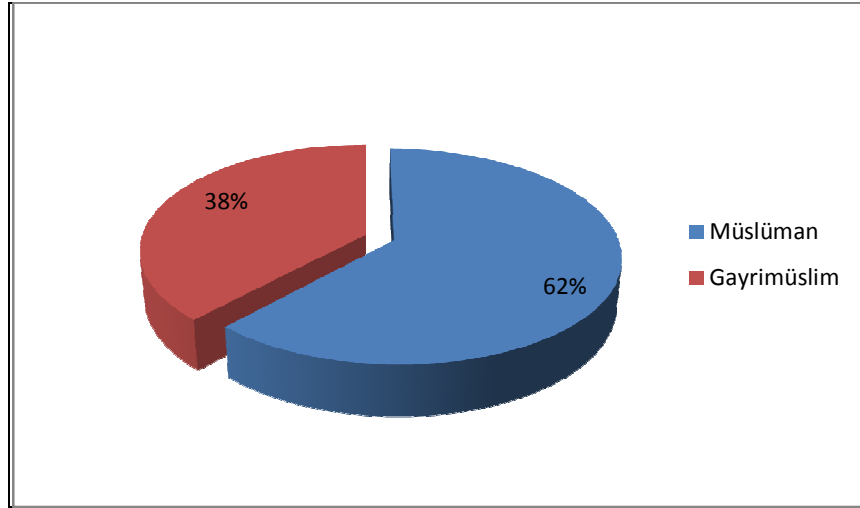
Tablo 16’da ise köylerin toplam hane nüfusları, hayvan sahibi olan haneler aynı zamanda hayvan sayıları ve kıymetlerinin yüzdelerle dağılımları gösterilmiştir. Toplam hane sayısı 3466 olup bunun 3127’si hayvan sahibidir. Toplam hayvan sayımız ise 5385’ tir. Buna göre nerdeyse iki hane başına 1 hayvan düşmektedir. Toplam kıymetimiz 574665 iken hane başına 106-107 kuruş düşmektedir. Hayvan sahibi hane sayısı 40 olan Aşlama Köyü’nün hayvan sayısı 215 olması dikkat çekicidir; ortalama bir haneye 4-5 sayısında hayvan düşmektedir. Yine aynı şekilde hane sayısı 50 olan Şeyhler Köyü’nde de bir haneye ortalama 4 hayvan düşmektedir. Nüfusu 145 hane olan Asun Köyü’nde ise hayvan sayısının haneye göre oldukça az olduğu görülür. Tablo 15’te hayvan sayıları ve kıymetlerinin köylere göre yüzdelerle dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 17. Köylerdeki Büyükbaş Hayvan Sayısı ve Kıymetlerinin Yüzdelerle Dağılımı

Yer Adları	Toplam Hane sayısı	Hayvan sahibi hane sayısı	Hayvan sayısı	Toplam Kıymet	Hayvan Sayısı % Dağılımı	Toplam Kıymet % Dağılımı
Fertek	136	122	137	12790	3%	2%
Kayrı	47	47	129	12110	2%	2%
Vilmasun	16	14	23	1850	0%	0%
Yarhisar	4	4	7	1250	0%	0%
Burç	44	44	106	8510	2%	2%
Ağcaşar	26	24	72	6350	1%	1%
Dündarlı	85	85	203	37110	4%	6%
sendel	28	28	117	19800	2%	3%
Aşlama	40	40	215	31750	4%	6%
Dilmasun	246	85	117	10430	2%	2%
Ferhenk	320	168	290	36840	5%	6%
Karaathlı	39	39	146	20625	3%	4%
Şeyhler	50	50	212	21800	4%	4%
Lafsan	39	39	116	10975	2%	2%
Aytamas	45	45	203	30750	4%	5%
Eynelli	32	32	78	7350	1%	1%
Gölcük	155	135	246	21650	5%	4%
Suvermez	206	184	343	29785	6%	5%
Celaller	44	40	81	7200	2%	1%
Bekçili	31	28	60	5550	1%	1%
Semendire	116	96	175	25450	3%	4%
Divrin	75	64	182	26430	3%	5%
Germiyan	57	45	154	12360	3%	2%
Valisa	60	56	130	10825	2%	2%
Andorlos	96	65	123	10825	2%	2%
Zamzama	23	23	76	9525	1%	2%
Eskigümüş	38	36	93	6175	2%	1%
Bastana	27	21	74	10175	1%	2%
Uluğaç	92	90	181	23475	3%	4%
Kıçağaç	46	46	101	12600	2%	2%
Kordonos	168	81	138	11120	3%	2%

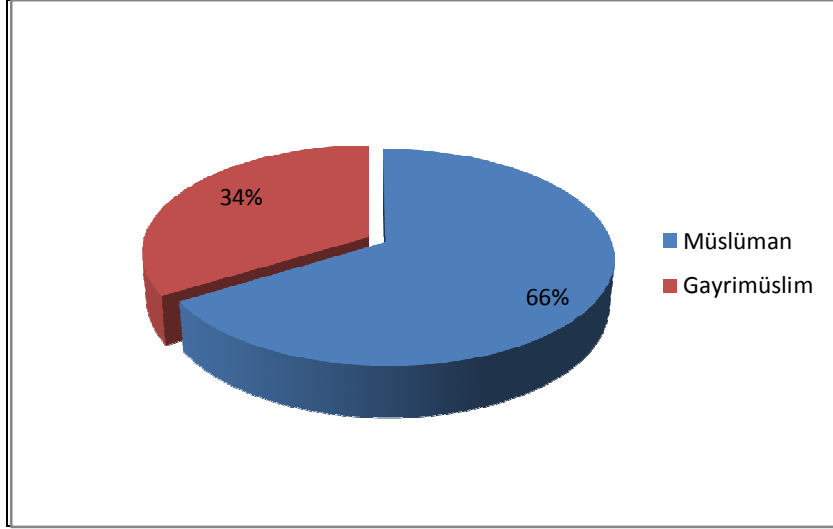
Aravan	123	88	149	11840	3%	2%
Deneki	209	96	185	16040	3%	3%
Misli	308	221	341	29230	6%	5%
Andaval	77	77	114	15050	2%	3%
Tırhan	41	38	57	4400	1%	1%
Asun	277	145	211	4670	4%	1%
Toplam	3466	3127	5385	574665		

Toplam 5385 olan büyükbaş hayvanın 3337'si Müslüman nüfusta iken 2048'i ise Gayrimüslimlerin elindedir. Aşağıdaki grafiğimizde yüzdeler dağılımları gösterilmiştir. Buna göre % 62'sinin Müslüman nüfusta ve % 38'inin Gayrimüslim hanede olduğu görülür. Köylerdeki toplam Müslüman nüfus 1568 olup bunun 1463 hane büyükbaş hayvanı vardır. Ortalama bir haneye 2 hayvan düşmektedir. Köylerdeki toplam gayrimüslim nüfus ise 1898'dir. Bunun 1078'i büyükbaş hayvana sahiptir. Gayrimüslim hanede ise ortalama 1 veya 2 hayvan düşmektedir.

Grafik 27. Büyükbaş Hayvan Sayısı Dağılımı

Grafik 28'de ise Müslüman ve Gayrimüslim nüfusun elindeki büyükbaş hayvanların kıymet dağılımı gösterilmiştir. Müslüman hanenin elinde 3337 hayvan olup kıymeti ise 380905' dir. Yani bir haneye 260,35 kuruş düşmektedir. Gayrimüslim hanede ise 2048 hayvan olup kıymeti de 193760'dır. Bir haneye 179,74 kuruş düşmektedir.

Grafik 28. Büyükbaş Hayvan Sayısının Kıymet Dağılımı

2.2.2.3 Küçükbaş Hayvancılık

16007-16008 no'lu temettuat defterimizde büyükbaş, yük-binek hayvanlarına göre küçükbaş hayvanın daha çok beslendiği görülmektedir. Anlaşılan o ki süt ve et ihtiyacı daha çok küçükbaş hayvandan temin ediliyordu. Günümüzde de aynı şekilde Niğde Bölgesi'nde küçükbaş hayvancılık diğer hayvan gruplarına göre daha çok yapıldığı bilinmektedir. Defterimizde küçükbaş olarak geçen hayvanlar ağnam(koyun), keçi, çebiç, tokludur. Fakat defterimizde bu hayvanlardan elde gelirlerden bahsedilmemiştir. Aşağıdaki tablomuzda köylerdeki hayvan ve kıymetleri ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Toplam 21066 hayvandan % 46,62 ağnam, 26,67'si keçi, 14,59'u çebiç, 14,10'u tokludur. Bunlar içerisinde sayıca en fazla olan 9822 ile ağnam olup ortalama bir ağnam 25-30 kuruş arasındadır. 2971 adet toklu ise 35-40 kuruş arasındadır. Çebiç ve keçi ise 12-25 kuruş arasında değişmektedir. Buradan anlaşıldığı üzere en kıymetli hayvan tokludur.

Tablo 18. Köylerdeki Küçükbaş Hayvan Sayısı ve Kıymet Dağılımı

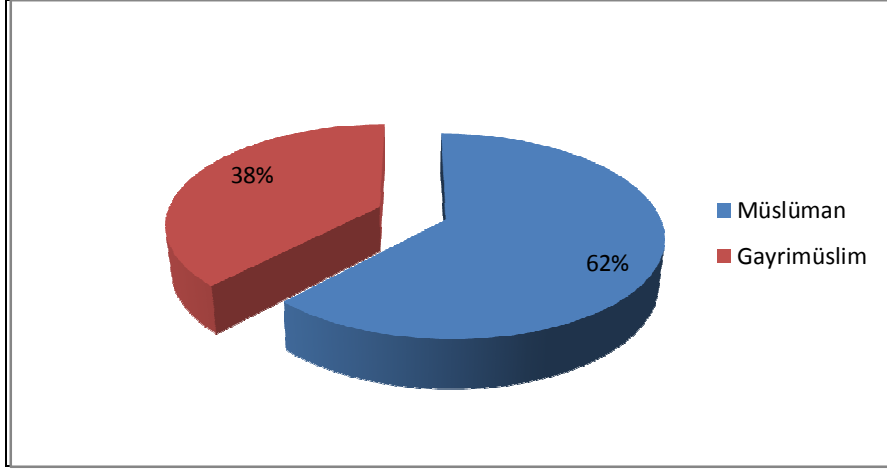
Yer Adları	Toplam Hane sayısı	Ağnam	Kıymeti	Keçi	Kıymeti	Çebîç	Kıymeti	Toklu	Kıymeti
Fertek	136	0	0	0	0	0	0	28	740
Kayrı	47	69	2070	182	3675	35	525	10	200
Vilmasun	16	0	0	26	520	0	0	0	0
Yarhisar	4	18	540	8	160	0	0	9	180
Burç	44	340	10200	361	7220	68	1020	34	680
Ağçaşar	26	216	6480	151	2970	54	885	41	820
Dündarlı	85	91	2730	157	3140	0	0	0	0
sendel	28	191	5730	204	4080	0	0	0	0
Aşlama	40	125	3750	151	3020	43	645	34	680
Dilmasun	246	1172	35160	135	2700	60	900	633	12760
Ferhenk	320	113	3390	58	1160	35	1300	108	2160
Karaatlı	39	243	7290	124	2480	77	1755	136	2720
Şeyhler	50	123	6390	124	2840	135	450	155	3100
Lafsan	39	55	1650	78	1560	2	30	12	240
Aytamas	45	148	4440	109	2180	285	735	82	1640
Eynelli	32	85	2610	76	1520	28	420	46	920
Gölcük	155	529	15700	167	3340	51	765	327	57300
Suvermez	206	729	15250	415	8300	56	810	211	4200
Celaller	44	134	4020	94	1880	45	105	63	6300
Bekçili	31	171	5130	112	240	1	15	38	760
Semendire	116	955	11400	344	8680	13	260	60	2100
Divrin	75	316	9480	217	4340	99	1485	122	2440
Germiyan	57	203	6090	230	4600	82	1230	193	3860
Valisa	60	215	6405	301	4015	99	1785	181	3620
Andorlos	96	207	6240	242	5040	0	0	43	860
Zamzama	23	12	360	73	1460	53	795	19	3800
E.Gümüş	38	450	1410	165	3360	7	105	34	665
Bastana	27	44	1320	69	1360	67	105	35	700
Uluagaç	92	288	8640	231	2046	95	1425	127	2540
Kiçağaç	46	94	2820	267	1460	52	780	98	2020
Kordonos	168	0	0	0	0	0	0	0	0
Aravan	123	6	180	0	0	0	0	0	0
Deneki	209	143	4280	0	0	156	3120	0	0
Misli	308	1812	54240	384	7680	673	13500	82	1275
Andaval	77	291	11600	321	6420	5	100	0	0
Tırhan	41	230	6900	43	860	122	2440	7	115
Asun	277	4	12	1	20	155	10400	3	45
Toplam	3466	9822	263907	5620	104326	2653	47890	2971	119440

Tablomuz 19’da ise toplam hane sayımız 3466 olup bu hanenin 1419’ unun küçükbaş hayvanı vardır. Hayvan sayısı 21066 ortalama bir haneye 13-15 arasında hayvan düşmektedir. En fazla hayvan nüfusunun tamamının gayrimüslim olduğu Misli Köyü’nde 2951’dir. Diğer köylerimizdeki hayvan sayısı:Dilmasun Köyü’nde 2000,

Gölcük Köyü'nde 1704, Suvermez Köyü'nde 1411, Semendire Köyü'nde 1372, Burç Köyü'nde 803, Valisa Köyü'nde 792, Divrin Köyü'nde 754, Uluğaç Köyü'nde 741, Germiyan Köyü'nde 708, Kordonos Köyü'nde ise hiç hayvanın olmaması dikkat çekicidir. Yine aynı şekilde en az hayvan ise Aravan Köyü'ndedir.

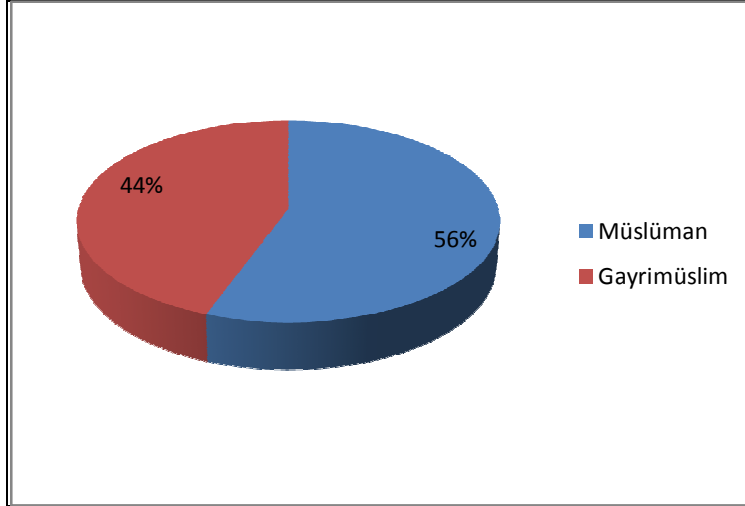
Tablo 19. Köylerdeki Küçükbaş Hayvan Sayısı ve Kıymetlerinin Yüzdelerik Dağılımı

Yer Adları	Toplam Hane sayısı	Hayvan sahibi hane sayısı	Toplam Hayvan Sayısı	Toplam Kıymet	Hayvan Sayılarının % dağılımı	Hayvan Kıymetlerinin % Dağılımı
Fertek	136	6	28	740	0%	%0.1
Kayrı	47	21	296	6470	1%	1%
Vilmasun	16	4	26	520	0%	%0.9
Yarhisar	4	4	35	880	0%	%0.16
Burç	44	44	803	19120	4%	4%
Ağçaşar	26	26	462	11155	2%	2%
Dündarlı	85	63	248	5870	1%	1%
Sendel	28	25	395	9810	2%	2%
Aşlama	40	40	353	8095	2%	2%
Dilmasun	246	79	2000	51520	9%	10%
Ferhenk	320	28	314	8010	1%	1%
Karaatlı	39	39	580	14245	3%	3%
Şeyhler	50	31	537	12780	3%	2%
Lafsan	39	18	147	3480	1%	1%
Aytamas	45	26	624	8995	3%	2%
Eynelli	32	19	235	5470	1%	1%
Gölcük	155	94	1074	77105	5%	14%
Suvermez	206	120	1411	28560	7%	5%
Celaller	44	27	336	12305	2%	2%
Bekçili	31	25	322	6145	2%	1%
Semendire	116	94	1372	22440	7%	4%
Divrin	75	41	754	17745	4%	3%
Germiyan	57	49	708	15780	3%	3%
Valisa	60	48	796	15825	4%	3%
Andorlos	96	39	492	12140	2%	2%
Zamzama	23	14	157	6415	1%	1%
Eskigümüş	38	27	656	5540	3%	1%
Bastana	27	27	215	3485	1%	1%
Uluğaç	92	51	741	14651	4%	3%
Kiçağaç	46	33	511	7080	2%	1%
Kordonos	168	0	0	0	0%	0%
Aravan	123	1	6	180	0%	%0.3
Deneki	209	18	299	7400	1%	1%
Misli	308	126	2951	76695	14%	14%
Andaval	77	68	617	18120	3%	3%
Tırhan	41	31	402	10315	2%	2%
Asun	277	13	163	10477	1%	2%
Toplam	3466	1419	21066	535563		

Grafik 29. Küçükbaş Hayvan Sayısı Dağılımı

Grafik 29’da ise küçükbaş hayvan sayısının yüzdelerle dağılımı gösterilmiştir. Toplam 21066 olan küçükbaş hayvan sayısının 13072’si Müslüman nüfusta, 7994’ü ise gayrimüslimlerde dir.

Grafik 30. Küçükbaş Kıymet Dağılımı

Toplam kıymetleri ise 535563’tür: hayvanların kıymet dağılımına baktığımızda ağnam (263907) 49,27 toklu (119440) 22,30 keçi (104326) 19,47 çebiç (47890) 8,94’tür. Toplam kıymetin nüfusa göre dağılımı grafik 30’da belirtilmiştir.

2.2.2.4 Arıcılık

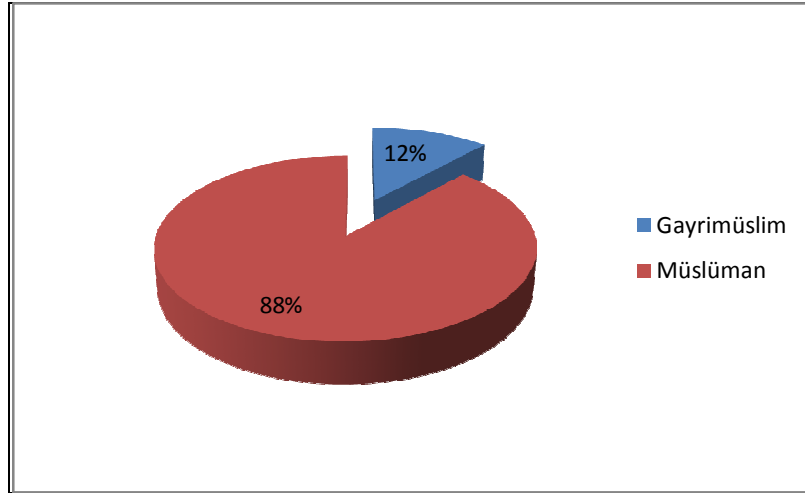
Günümüzde arıcılık ve bal üretiminin Batı Akdeniz ve Güney Ege’de daha çok gelişmiş olmasına rağmen, Çamardı Kazası’nda ve fazla gelişmemiştir. Bunun sebebi Çamardı Kazası’nın bulunduğu İç Anadolu Bölgesi’nin karasal iklimin yaşanması ve geniş bozkırların yer almasıdır. Defterimizde de diğer hayvan türlerine göre arıcılığın çok gelişmediği görülür. Çamardı köylerinde 3466 olan nüfusun 216 hanenin arıcılıkla uğraşmış olması arıcılığın az yapıldığını gösterir. Bir haneye ortalama 10-11 arasında kovan düşmektedir. Arıcılık yapan hane sayısının en fazla olduğu yer 18 hane ile Ağçaşar Köyü’dür. Ağçaşar Köyü’nün 183 arı kovanı, kıymeti 1830’dur. Diğer köylerde ise arı kovan sayısı en fazla olan Şeyhler 182, Dünderli 181, Anderlos 175’tir. Ayrıca nüfusunun tamamının gayrimüslimlerin oluşturduğu Asun, Misli, Deneki, Aravan, Kordonos arı kovan sayısına rastlanılmamıştır. Çamardı köylerinde arıcılık başlıca geçim kaynağı olarak yapılmaktan ziyade arıcılığın ek gelir sağlama amaçlı yapıldığı görülür.

Tablo 20. Köylerdeki Arı Kovan Sayısı ve Kıymetlerinin Dağılımı

Yer Adları	Toplam Hane sayısı	Hayvan sahibi hane sayısı	Arı Kovan Sayısı	Toplam Kıymet	Arı Kovan Sayısının % Dağılımı	Toplam Kıymetin % Dağılımı
Fertek	136	0	0	0	0%	0%
Kayrı	47	2	12	120	1%	0%
Vilmasun	16	0	0	0	0%	0%
Yarhisar	4	0	0	0	0%	0%
Burç	44	3	24	240	1%	1%
Ağçaşar	26	18	183	1830	8%	7%
Dünderli	85	16	181	3140	8%	12%
sendel	28	7	45	450	2%	2%
Aşlama	40	10	127	1270	5%	5%
Dilmasun	246	5	50	500	2%	2%
Ferhenk	320	3	37	370	2%	1%
Karaatlı	39	16	118	1800	5%	7%
Şeyhler	50	14	182	1820	8%	7%
Lafsan	39	7	54	540	2%	2%
Aytamas	45	4	51	510	2%	3%
Eynelli	32	6	81	810	3%	3%
Gölcük	155	10	122	1237	5%	5%
Suvermez	206	15	122	1220	5%	5%
Celaller	44	7	70	520	3%	2%
Bekçili	31	2	25	250	1%	1%
Semendire	116	12	143	1430	6%	6%
Divrin	75	2	23	230	1%	1%
Germiyan	57	3	54	540	2%	2%
Valisa	60	4	39	390	2%	2%
Andorlos	96	15	175	1750	7%	7%
Zamzama	23	3	54	540	2%	2%

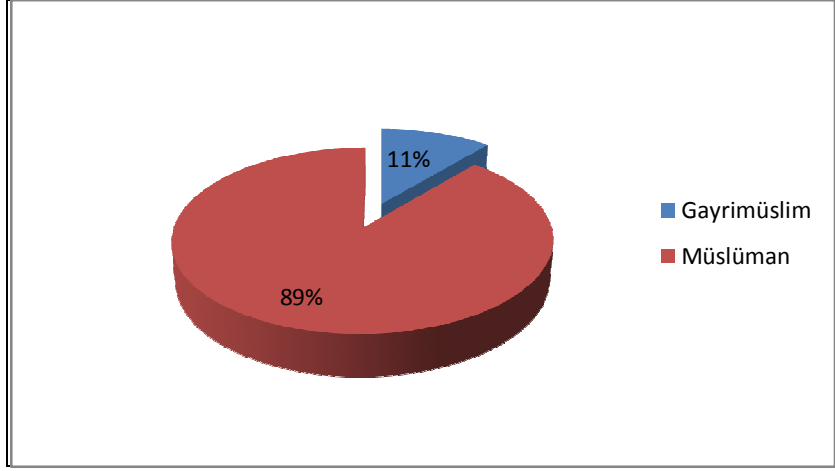
Eskigümüş	38	0	0	0	0%	0%
Bastana	27	6	74	740	3%	3%
Uluğaç	92	7	139	1390	6%	5%
Kığağ	46	15	150	1255	6%	5%
Kordonos	168	0	0	0	0%	0%
Aravan	123	0	0	0	0%	0%
Deneki	209	0	0	0	0%	0%
Misli	308	0	0	0	0%	0%
Andaval	77	2	17	170	1%	1%
Tırhan	41	2	23	230	1%	1%
Asun	277	0	0	0	0%	0%
Toplam	3466	216	2375	25292		

Toplam 2375 olan arı kovan sayısının %88'i Müslüman, %12'si ise gayrimüslimlerin elindedir. Arıcılık daha çok Müslüman haneler tarafından yapılmıştır.

Grafik 31. Arı Kovan Sayısı Dağılımı

Toplam 2375 olan arı kovan sayısının kıymeti 25292'dir. Bir arı kovani 10 kuruşa denk gelmektedir. Grafik 32'de ise etnik unsura göre kıymet dağılımları verilmiştir.

Grafik 32. Arı kovan Kıymet Dağılımı

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇAMARDI MERKEZ VE KÖYLERİNİN VERGİ DAĞILIMI

3.1. OSMANLI VERGİ DÜZENİ

Vergilendirme ve vergi toplama konusunda zirai sektörün hâkim bulunduğu sanayi öncesi ekonomilerin tarihte ortak özelliği, aynı problemleri çözmek için kendine özgü metotlar geliştirmeleridir. Bilindiği gibi vergi tahakkuk ettirmek ve bu tahakkuk eden vergiyi toplamak tarih boyunca kurulan bütün devletler için daima büyük bir mesele olmuştur. Çünkü adil, verimli ve basit bir vergi düzeni tesis etmek kolay bir iş değildir. Osmanlı Devleti bunu halletmek için birçok devlet gibi tahrir usulünü benimsemiştir. Yapılan tahrirlerle ülkenin durumu ve alınacak vergiler belirlenmektedir. Fakat bu vergilerin nasıl ve kimlerden toplanacağı en önemli problem olmaktadır. İşte Osmanlı devleti bunu çözmek için vergi toplama işini büyük ölçüde dirlik sahiplerine ve vakıflara bırakmıştır. Kısacası bunu da tımar sistemi sayesinde yapmıştır.

Tımar sistemi ise “büyük kısmı mahsul olarak alınmakta olan vergi gelirlerinin toplanması, nakli, paraya çevrilmesi, merkezi devlet hazinesinde toplanarak oradan devlet görevlilerine dağıtılmasının güçlüğü karşısında, bir kısım asker ve memurlara muayyen bölgelerden kendi nam ve hesaplarına tahsili salahiyeti ile birlikte vergi kaynaklarının tahsis edilmesi demek” olup, önemli bir mali çözüm tarzını ifade etmektedir. Bu sistem sayesinde çeşitli kamu hizmetlerinin aksamadan yürütülmesi ve mevcut mali ve iktisadi imkânlarla intibak ettirilmesi mümkün olmakla kalmamış, ayrıca, vergi kaynağını meydana getiren beşeri ve iktisadi temelin veya mükellefin, kendi kendini himaye edebilecek şartlar içinde tutularak korunması da temin edilmiştir.

Osmanlı Devleti kuruluş devirlerinde, beylikten devlete geçerken, tesis ettiği müesseselerle imparatorluk çapında bir devlet kurmayı hedeflemiştir. XVI. yüzyıldan itibaren sınırlarının sürekli genişlemesi ve siyasi sahadaki gelişmeler devleti, sosyal, ekonomik ve idari alanlarda düzenlemeler yapmak zorunda bırakmıştır.¹³⁹ Bu doğrultuda her devlet gibi Osmanlı Devleti de kamu hizmetlerini yerine getirmek,

¹³⁹Mehmet Ali Ünal, **a.g.e.**, Isparta 2007, s. 134

güvenlik ve savunmayı sağlamak için harcamalar yapmak ve bu harcamaları finanse edecek kaynakları bulmak zorundadır.¹⁴⁰ Osmanlı Devleti'nde ele geçirilen bölgenin idari taksimi sağlandıktan sonra, bölgeden karakterine göre çeşitli vergiler alınmıştır. Fakat imparatorluğun tamamında aynı vergi düzeni uygulanmamıştır. Fethedilen her bölgenin coğrafi şartları, ırki ve kültürel özellikleri ile sosyal ve ekonomik yapısı dikkate alınarak ayrı ayrı düzenlemeler yapmak yoluna gidilmiştir.¹⁴¹ “Miri Toprak Rejimi”ne bağlı olarak toprağı işleyen reayanın (çiftçi) ödediğı vergiler, şehirde oturup ticaret ve zanaatla uğraşan ahalinin ödediğı vergiler “Şer’i ve Örfi olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi daha önceki İslam devletlerinden intikal eden ve dini inanç ve esaslara göre alınan vergilerdir. Bu vergiler şeriatın bir gereğı olarak alındıkları için “Rüsum-ı Şer’iyye” de denilmektedir.¹⁴² Çiftçi reyadan alınan öşür, çift resmi, ağnam ve şehirlerde ticari faaliyetlerden alınan borçlar bu tür vergilerdir. İkincisi ise; reayanın can ve mal güvenliğinin sağlanması, “Örfi ve Şer’i” kanunların uygulanması, devletle reaya arasındaki her türlü bürokratik hizmetlerin yürütülmesi, reayanın devletten talep ettiğı hizmetlerin yerine getirilmesi karşılığında, devletin veya devleti temsil eden “işerleri”nin (görevlilerin) şehirli ve köylü ayrımı yapmaksızın herkesten aldığı, kanunnamelerle zaman ve şartlara göre miktarı belirlenen, “Rüsum-ı Örfiye” olarak adlandırılan vergilerdir. Ancak bazıları gerek görüldükçe “Devlet” ve Örf” mensupları tarafından belirlenmiştir. “Örfi Resimler” genellikle hizmeti yürüten “Örf” mensupları veya onların adamları tarafından toplandığı gibi, devlet hazinesi (miri hazineye bağlı mukataalarda olduğı gibi) tarafından da toplanmıştır.

XV. ve XVI. yüzyıl Osmanlı maliyesinin vergi kaynakları tahlil edildiğı zaman, “Resm-i Mücerret, Resm-i Bennak, Resm-i Arus, Cürüm gibi vergilerde “Örfi Resimler” içinde sayılmaktadır.¹⁴³ Bu iki tür verginin dışında “Tekâlif-i Divaniye” ve “Avarız-ı Divaniye” adı altında başlangıçta sefer için gerekli görülen fakat XVI. yüzyılın sonundan itibaren merkezi otoritenin zayıflamaya başlaması XVII. Yüzyıl ve sonrasında ise yapılan seferlerden istenilen başarının elde edilememesi ve seferlerin uzun sürmesi bu vergilerin düzenli olarak toplanmaya başlanan bu vergilerin, sonradan devamlı hale getirilmesiyle bunalımlar meydana gelmiş, istismarcıların bu

¹⁴⁰ Ahmet Tabakoğlu, **Türk İktisat Tarihi**, s. 169

¹⁴¹ Mehmet Ali Ünal, **a.g.e.**, s. 134

¹⁴² Tanzimat döneminde vergi düzenlemeleri için bkz. A. Şener, **a.g.e.**, s. 94-95

¹⁴³ Abdullah Saydam, **a.g.e.**, s. 368-369

durumdan istifadeye kalkışmaları ise adeta halkı isyan edecek hale sokmuştur.¹⁴⁴ Bu durumda vergi düzeninde bir ıslahata gidilmesi zorunlu hale gelmiştir.Devlet, azalan gelirlerini temin etmek zaman zaman zuhur eden harp masraflarını karşılamak, eyalet ve sancakların yıllık masraflarını temin etmek, yeni kurulan askeri ocakların masraflarını karşılamak üzere “İmdâd-ı Seferiye, İmdâd-ı Hazeriye, Hane-i Cihadiyeve Salyane” adı altında alınan yeni vergilerin konulmasına karar vermiştir. Bu uygulama Tanzimat’a kadar sürmüştür¹⁷¹.Ancak belirli bir dönem sonra merkezi devletin gücünün iyice zayıflaması, fetihlerin durması böylece vergi gelirlerinde azalma meydana gelmiştir. Önceleri kendini besleyip geliştiren dinamik bir iç yapıya sahip olan Osmanlı kamu gelirleri düzeni, bunun doğal sonucu olarak zamanla tersine isleyen bir sistem haline gelmiştir.¹⁴⁵

Tanzimat'la birlikte Osmanlı vergi sistemi devletin yıkılışına kadar sürecek bir dönüşümün başlangıcını oluşturmuştur. Fermanla malî ıslahat çerçevesinde “tekalif-i şer’iyye” adı altında ve çok çeşitli oranlarda alınan vergiler kaldırılmış, yerine zirai ürünlerden onda bir oranında alınan “öşür”, koyunlardan“ağnam resmi” ve gayr-i müslimlerden “cizye” alınması esası getirilmiştir. Aynı şekilde “tekalif-i örfiye” adı altında pek çok türü ve tahsil şekli olan muhtelif vergilerde birleştirilmiştir.¹⁴⁶ Böylece, ödeme gücü dikkate alınmaksızın erkek nüfus üzerine yüklenen baş vergisinden sayılabilecek pek çok örfi vergiden, herkesin ticaret ve kazancı dikkate alınarak tarh edilen genel bir vergi düzenine geçilmiştir. Osmanlı’da vergi kanunla değil nizamname ile çıkarılmıştır. Yani kanunlar asli kaynak, nizamnameler (tüzük) ise tali kaynak hükmündedir.¹⁴⁷ Kısacası vergilerin yerine ancemaatin veya komşuca alınan vergi gibi isimler alan vergilerin tek isim altında toplandığı vergi sistemi getirilmiştir. Yani vergiler oldukça basit ve sade bir hale gelmiştir. An-cemaatin vergi, tevzi olunan vergi ifadesi vergilerden bir cemiyet veya topluluğun sorumlu tutulması ve bu verginin topluluğun üyeleri arasında ödeme gücüne göre paylaştırılması demektir. Yani bir köy veya kasabanın durumuna göre o yerin malî ortalaması bulunmakta ve ortalamanın üzerinden kişinin gelirin göre vergi alınmasına karar verilmektedir. Bu sistemle devlet ilk defa mükelleflerle yani vergi veren halkla

¹⁴⁴İsmet Demir, **a.g.m**, s. 315.

¹⁴⁵Ayşe Özdemir Kızıllan, **a.g.m**, s.58

¹⁴⁶Tevfik Güran, **Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi: Bütçeler ve Hazine Hesapları 1841–1861**, Ankara 1989, s.13.

¹⁴⁷Ayşe Özdemir Kızıllan, **a.g.m**, s.59

doğrudan doğruya temasta bulunmaya başlamış ve Tanzimat'tan sonra yayınlanan talimatnamelerle de kanun uygulamaya konulmaya çalışılmıştır.

1840 yılı başlarından itibaren muhassıllar yanlarına verilen kâtiplerle birlikte mal ve emlak sayımlarına başlamıştır. Tanzimat'ın uygulandığı yerlerde yapılan sayımlar sonucu "Emlak ve Arazi ve Hayvanat ve Temettuat Defterleri" adıyla bilinen defterlerde teşekkül etmiştir.¹⁴⁸ Fakat bu sistemden de olumlu bir sonuç alınamamıştır. Kısacası klasik dönem vergi uygulamalarını ıslah etme yönünde yapılan Tanzimat dönemi düzenlemelerinin amacına ulaşamadığı görülmektedir. Bir tarafta eski uygulamaların dağınıklığını gidermenin gerekliliği vurgulanırken, Tanzimat uygulamasının ihtiyaç karşısında çok daha esnek bir tutum izlediği, yeni zam ve ilaveler yaptığı görülmüştür.¹⁴⁹ Osmanlı vergi düzenini bu şekilde kısaca izah ettikten sonra Çamardı ve Çamardı ile ilgili defter hakkında bilgi verebiliriz. 16007-16008 numaralı Temettuat defterinde iki tür vergi karşımıza çıkmaktadır. Biri Temettuat vergisidir, diğerinin adı verilmemiştir. Aynı zamanda defterin sonunda bir önceki senenin köylerin toplam ödediği vergi ve bir önceki seneye ait vergi verilmiştir.

3.1.1. Çamardı ve Köylerinin Vergi Dağılımı

Çamardı Temettuat Defteri'nde her köyde sayım yapıldıktan sonra alınacak toplam vergi miktarı belirtilmemiş olup köylerden alınacak vergi defterin son sayfasında bir önceki senenin vergisiyle birlikte yazılmıştır. Tablo 21'de Çamardı merkez ve köylerinin vergi mükellefi olan hane sayısı ve vergi dağılımı verilmiştir. Çamardı kaza ve köylerinin toplam hanesi 3631 olup bunun 3594'ü vergi mükellefidir. Çamardı ve köylerinde toplam vergisi 29620,5 kuruştur. Yerleşim birimlerindeki miktarları tabloda gösterilmiştir. Tabloda aynı zamanda yüzdelik dağılımları da gösterilmiştir. İlk sırada % 9 ile Asun ve Ferhenk köyleri görülmektedir. Enaz vergiyi ise %0 oranıyla Yarhisar, Kayrı Sendel köyleri vermektedir. Diğerleri ayrıntılarıyla tabloda belirtilmiştir.

¹⁴⁸ Ahmed Akgündüz,- Said Öztürk, **Yozgat Temettuat Defteri**, C.1, Yimpaş Yayınları, İstanbul, 2000, s.28-29.

¹⁴⁹ Ahmed Akgündüz- Said Öztürk, **Darende Temettuat Defterleri**, İstanbul, 2002. s.220

Tablo 21. Çamardı ve Köylerinin Vergi Dağılım Tablosu

Yer Adları	Toplam Hane Sayısı	Vergi Mükellefi Hane Sayısı	Ödenen Vergi (Kuruş)	Bir Önceki Senenin Vergisi (kuruş)	Ödenen Verginin Yüzdeleri Dağılımı	Bir Önceki Senenin Vergisinin Yüzdeleri Dağılımı
Çamardı	165	161	7339	7373	2%	2%
Fertek	136	136	6792	6715	2%	2%
Kayrı	47	46	1188	1208	0%	0%
Vilmasun	16	16	985	985	1%	1%
Yarhisar	4	4	120	120	0%	0%
Burç	44	44	3686	3686	1%	1%
Ağçaşar	26	26	3106	3106	1%	1%
Dündarlı	85	83	10472	9782	4%	3%
Sendel	28	28	1142	1142	0%	0%
Aşlama	40	40	2614	2618	1%	1%
Dilmasun	246	244	22243	22580	8%	7%
Ferhenk	320	319	25303	29217	9%	10%
Karaatlı	39	39	2927	2713	1%	1%
Şeyhler	50	50	2810	2810	1%	1%
Lafsan	39	39	4002	3799	1%	1%
Aytamas	45	45	3963	3963	1%	1%
Eynelli	32	31	3815	2606	1%	1%
Gölcük	155	152	8542	11642	3%	4%
Suvermez	206	202	22439	23056	8%	8%
Celaller	44	44	3269	3249	1%	1%
Bekçili	31	30	2661	1886	1%	1%
Semendire	116	113	8093	7976	3%	3%
Divrin	75	75	6012	6079	2%	2%
Germiyan	57	57	4186	4206	1%	1%
Valisa	60	60	3925	3835	1%	1%
Andorlos	96	94	5186	5677	2%	2%
Zamzama	23	23	1803	1823	1%	1%
Eskigümüş	38	38	3139	3139	1%	1%
Bastana	27	27	1941	1919	1%	1%
Uluağaç	92	92	8035	7960	3%	3%
Kıçağaç	46	46	3660	3760	1%	1%
Kordonos	168	166	15595,5	15512	5%	5%
Aravan	123	120	12129	12253	4%	4%
Deneki	209	205	22029	21769	7%	7%
Misli	308	306	23432	24080	8%	8%
Andaval	77	77	7562	7782	3%	3%
Tırhan	41	41	4210	4350	1%	1%
Asun	277	275	25765	26130	9%	9%
Toplam	3631	3594	296120,5	302506		

Tablo 22’de Çamardı merkez ve köylerinin toplam vergisi 296120,5’ dir. 3631 haneden 3594’ü vergi mükellefi olarak kaydedilmiştir. Hane başına ödenen vergi

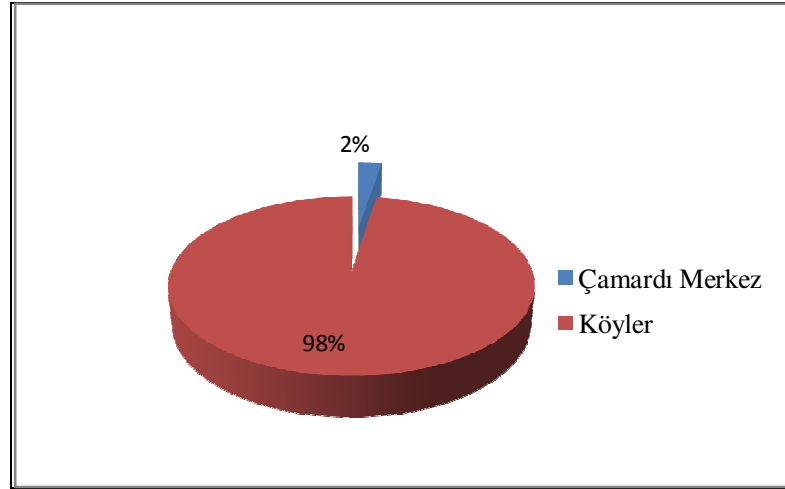
82,39 kuruştur. Çamardı merkezde 165 hanenin 161'i vergi mükellefidir. Toplamda ödedikleri vergi 7373 olup hane başına 120,31kuruş düşmektedir. Toplamda 3466 olan köylerdeki hanenin 3433'ü vergi mükellefidir. Hane başına 84,11 kuruş düşmektedir. Tabloda ayrıntılı olarak verilen miktarlar bakıldığında 31 hanelik Eynelli 120,06 kuruş ile 1. sıradadır. Burada dikkat çeken nokta 161 hanenin ödediği Çamardı 'da da 120,31 kuruş olması vergi dengesizliğini ortaya koyması açısından önemlidir. Diğer vergisi yüksek olan köyler ise; 26 hanelik Ağçaşar 119,46 kuruş, 202 hanelik Suvermez 111,08 kuruş, 205 hanelik Deneki 107,45 kuruş, 41 hanelik Tırhan 102,68 kuruş, 120 hanelik Aravan 101,07 kuruş vermektedir. Diğer köylerde tablomuzda verilmiştir.

Tablo 22. Çamardı Merkez ve Köylerinin Hane Başına Düşen Vergisi (kuruş)

Çamardı Merkez ve Köyleri	Toplam Hane sayısı	Vergi Ödeyen Hane sayısı	Ödenen Vergi (Kuruş)	Hane Başına Düşen Vergi(kuruş)
Çamardı	165	161	7339	120,31
Fertek	136	136	6792	49,94
Kayrı	47	46	1188	25,82
Vilmasun	16	16	985	61,56
Yarhisar	4	4	120	30
Burç	44	44	3686	83
Ağçaşar	26	26	3106	119,46
Dündarlı	85	83	10472	126,16
Sendel	28	28	1142	40,785
Aşlama	40	40	2614	65,35
Dilmasun	246	244	22243	91,15
Ferhenk	320	319	25303	79,31
Karaatlı	39	39	2927	75,05
Şeyhler	50	50	2810	56,2
Lafsan	39	39	4002	102,61
Aytamas	45	45	3963	88,06
Eynelli	32	31	3815	123,06
Gölcük	155	152	8542	56,19
Suvermez	206	202	22439	111,08
Celaller	44	44	3269	74,29
Bekçili	31	30	2661	88,7
Semendire	116	113	8093	71,61
Divrin	75	75	6012	80,16
Germiyan	57	57	4186	73,43
Valisa	60	60	3925	65,41
Andorlos	96	94	5186	55,17
Zamzama	23	23	1803	78,39
Eskigümüş	38	38	3139	82,6
Bastana	27	27	1941	71,88
Uluağaç	92	92	8035	87,33
Kıçağaç	46	46	3660	79,56

Kordonos	168	166	15595,5	93,94
Aravan	123	120	12129	101,07
Deneki	209	205	22029	107,45
Misli	308	306	23432	76,57
Andaval	77	77	7562	99,5
Tırhan	41	41	4210	102,68
Asun	277	275	25765	93,69
Toplam	3631	3594	296120,5	82,39

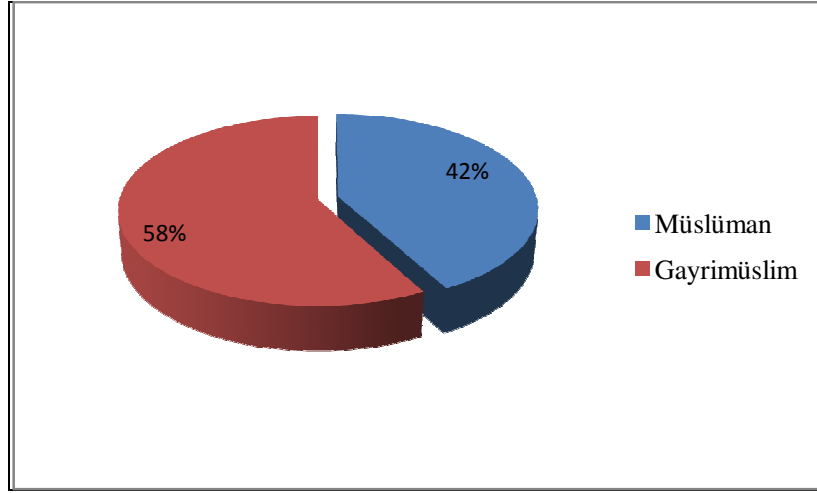
Grafik 32’de ise Çamardı merkez ve köylerin vergi dağılımı yüzdeler olarak gösterilmiştir. Çamardı merkezde 161 hane sahibi vergi mükellefi olup 7339 kuruş vergi vermektedir. Ortama bir haneye 45,58 düşmektedir. Köylerdeki toplam hane sayısı ise 3466’dır. Bunların 3433’ü vergi mükellefidir. Ödenen vergi ise 288781,5 olup ortalama bir haneye 84,,311kuruş vergi düşmektedir.

Grafik 33. Çamardı Merkez ve Köylerinin Vergi Dağılımı

Köylerde yaşayan Müslüman hane 1732 olup 1720’si vergi mükellefi olarak kaydedilmiştir. Ödedikleri toplam vergi ise 124746’dır. Toplam 1898 gayrimüslim haneden ise vergi mükellefi olan hane 1878’dir. Ödedikleri vergi de 171374,5’tir. Aşağıdaki grafiğimizde ise Müslüman % 42, gayrimüslim %58 kuruş vergi ödemektedir.

Grafik 34. Vergi Dağılımı

3.1.2. Temettuat Vergisi (Vergi_i Mahsusa)

Temettuat, temettü kelimesinin çoğulu olup kârlar, faydalar ve kazançlar anlamına gelmektedir.¹⁵⁰ “Temettü” vergisi herkesin kazancına uygun olarak devlete verdiği vergi anlamına gelmektedir. Osmanlı Devleti’nde uygulandığı zamana kadar ki sekiyle tarif edildiğinde ise, tüccar ve esnafın senelik kazançlarının miktarının tahmin ve takdir edilerek, bundan binde ve yüzde hesabıyla alınan vergidir.¹⁵¹ Ayrıca “vergü-yi mahsusa” olarak da adlandırılan ve dikey eşitliği sağlayabilme özelliği gösteren genel bir vergi niteliği taşımaktadır.¹⁵² Bu yeni verginin miktarı, maliye nezareti tarafından yalnızca liva düzeyinde belirlenmiş, her liva merkezinde bu toplam miktar, kazalar arasında paylaştırılmıştır. Daha sonra kazanın müdür ve meclis azalarının katıldığı bir toplantıda kasaba ve köylerin payları belirlenmiş, belirlenen miktarı belirten bir mazbata kendilerine teslim edilmiştir. En sonunda kasaba mahalleleri ve köyler düzeyinde, tüm hane reisleri toplanarak, istenilen miktar haneler arasında her sahsın kazancına göre paylaştırılmış ve bir defter halinde kaza merkezine gönderilmiştir. Böylece her hanenin vergi yükümlülüğü belirlenmiştir. Başlangıçta %3 oranında olan Temettü vergisi 1878 yılında %4’de çıkarılmıştır.

1864’ten itibaren sanat ve ticarete inhisar kaldırılmış, bu alanda çalışanlara“Ruhsatiye Defteri” verilerek yıllık gelirleri tahmin edilip deftere

¹⁵⁰Ferit Develioğlu, **a.g.e.**, s.1073

¹⁵¹Ayşe Özdemir Kızıllan, **a.g.m.**, s.60

¹⁵²Ahmed Akgündüz- Said Öztürk, **Darende Temettuat...**, s.218

geçirilmiştir. Temettü vergisi için esnafa verilen tezkirelere “Ruhsatiye Tezkiresi” denilmiş, vergi komisyonlarınca düzenlenerek esnaf kethüdaları vasıtasıyla ilgiliye teslim edilmiş ve ona göre esnaf ödeyeceği vergiyi önceden bilme imkânına kavuşmuştur.¹⁵³ Böylece beyana dayanmamakla birlikte tahrire göre alınan bir gelir vergisi sistemine geçilmiştir. Tahririn kaydedildiği temettuat defterlerinde idari taksimat esas alındığından kaza, köy ve mahalle gibi iskân merkezleri hane hane ele alınarak herkese ait şahsi mal varlığı, emlak, arazi, hayvanat vb. ile yaptığı iş tespit edilmiştir. Bu tespitte eşkâl ile birlikte lakap ve kısmi şecere de verilmiştir. Burada sadece hane reisinin malvarlığı verildiğinden hane de meskûn diğer fertlerden bahsedilmemektedir. Temettuat daha ziyade öşre tabi halkın yani Müslim ahalinin durumunu yansıtmaktadır.¹⁵⁴

Bu verginin halktan tahsili 1261/1845 yılına kadar “Ruz-ı Hızır” ve “Ruz-ı Kasım” olarak iki taksitte yapılmıştır. Ayrıca her bir taksit de üçer taksitde ayrılarak tahsil edilmiştir. Fakat bu tahsil dönemleri tahsilat için uygun olmadığından, bu tarihten sonra çiftçiden hasat zamanından sene sonuna kadar tedricen, tüccar ve esnaftan ise bir yıl içinde taksitler şeklinde tahsil edilmiştir. 1864’te yapılan bir düzenleme ile verginin on taksitte ödenmesi şekli getirilmiştir.¹⁵⁵ Halkın emlak, arazi ve diğer gelirlerinin tespit edilerek ödeme gücüne göre vergilendirme prensibine dayanan bu vergi, 20 yıl süreyle (1256–1275) yürürlükte kaldıktan sonra 1860 yılında kaldırılarak yerine nisbi nitelikte arazi ve gelir vergileri konulmuştur. Ancak yeni yapılan tahrire bağlı olarak uygulamaya konması mümkün olan bu yeni sistemin, tatbik sahasına konulamadığı yerlerde İkinci Meşrutiyet dönemine kadar varlığını sürdürdüğü görülmüştür.¹⁵⁶

Temettü vergisi hakkında 1323 (1907)’de çıkartılan bir nizamnamede ise temettü vergisinin; vilayet, liva, kaza merkezlerinde ve nüfusu iki bini aşkın yerlerde ticaret, sanat ve hırfet erbabından mart ve eylül aylarında olmak üzere yılda iki taksit halinde alınması kararlaştırılmıştır. Bu verginin adı daha sonra “kazanç vergisi” ne çevrilmiştir.¹⁵⁷ Açıklandığı gibi gayrimenkul sermaye iradlarının da vergilendirildiği düşünülürse henüz bütün gelir unsurlarını kapsamamakla birlikte gelir vergisi alanında

¹⁵³Musa Çadırcı, **a.g.e.**, s. 346.

¹⁵⁴İsmail Yakıt, **Osmanlı Araştırmaları**, Isparta 2002, s.195

¹⁵⁵Ahmed Akgündüz- Said Öztürk, **Darende Temettuat...**, s.219

¹⁵⁶Abdüllatif Şener, **a.g.e.**, s.104–105

¹⁵⁷Mustafa Serin, **a.g.m.**, s.720

mütevazı bir adım atılmış, Tanzimat'la başlayan ödeme gücüne yönelik vergilendirme ilkesi Islahat Fermanı sonrasında biraz daha geliştirilmiştir. Ancak ücretler ile sarraflık ve bankacılığa bağlı menkul sermaye iradları vergilendirilebilir gelir içinde henüz yer almamıştır. Öte yandan zirai kazançlardan ise gayri safi olarak alınan aşar ile ağnam vb. rüsumların geleneksel olarak tahsiline devam edilmiştir.¹⁵⁸

3.1.3. Temettuat Vergisinin Çamardı Merkez ve Köylerindeki Dağılımı

Tablo 23'de görüldüğü üzere Çamardı ve köylerinden toplam 1155895 kuruş temettuat vergisi toplanmaktadır. Defterimizde verilen temettuat vergisi değerlerinin incelenmesi sonucunda toplamda 3631 hanenin 3594'ünün temettusu vardır. Hane başına 321,61 temettü (kuruş) düşmektedir. Çamardı merkeze baktığımızda 161 hanenin temettusu olup toplam temettuları 28470'dir. Hane başına ortalama 76,83 kuruş düşmektedir. En fazla verginin Dilmasun köyünden alındığı tespit edilmiştir. Dilmasun köyü, arazi ve hayvan varlığının çok olmasından dolayı 147405 kuruş temettuat vergisi vermiştir. Temettusu fazla olan diğer köylerimize örnek verecek olursak 142123 kuruş ile Ferhenk, 104300 kuruş ile Kordonos, 135201 kuruş ile Asun, 67005 kuruş ile Aravan, diğer yerleşim birimlerinin durumu tabloda ayrıntılı olarak görülmektedir. Zaten temettuat dağılımlarının yüzde olarak gösterilmesi en uygundur.

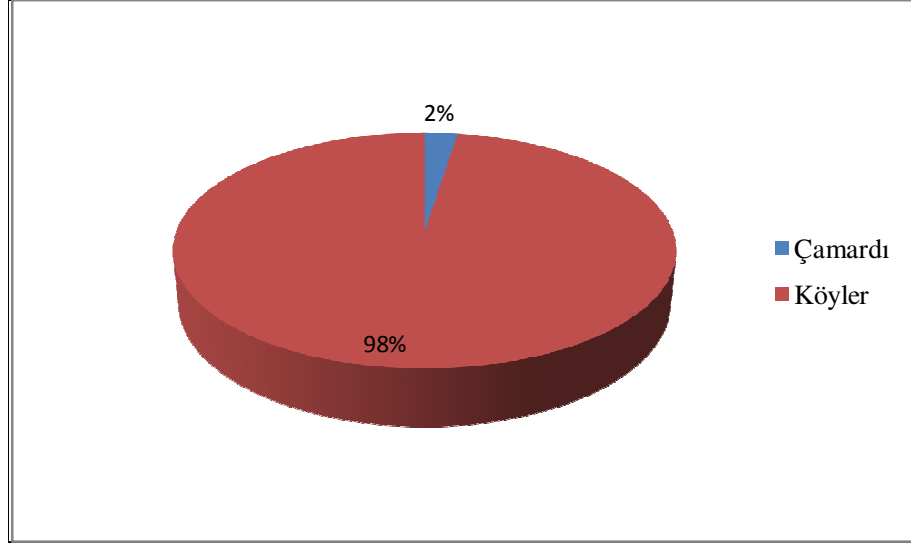
Tablomuz 23'de görüldüğü gibi kazanın temettuat dağılımında en fazla payı %13 ile Dilmasun köyü almaktadır. En az vergiyi ise %0,0 oranıyla Yarhisar köyü vermektedir. Burada dikkati çeken nokta temettuat vergisi ile haneler arasında doğru orantı bulunmasıdır. Hane sayısı arttıkça vergi toplamı da artmaktadır. Sırasıyla diğer yerleşim birimlerinin temettuat payları şöyledir; %12 Ferhenk, %12 Asun, %9 Kordonos, % 7 Misli, % 7 Fertek, %6 ile Aravan bu sırayı takip etmektedir.

¹⁵⁸ Abdüllatif Sener, **a.g.e.**,s.108

Tablo 23. Çamardı ve Köylerinin Temettu Dağılımı

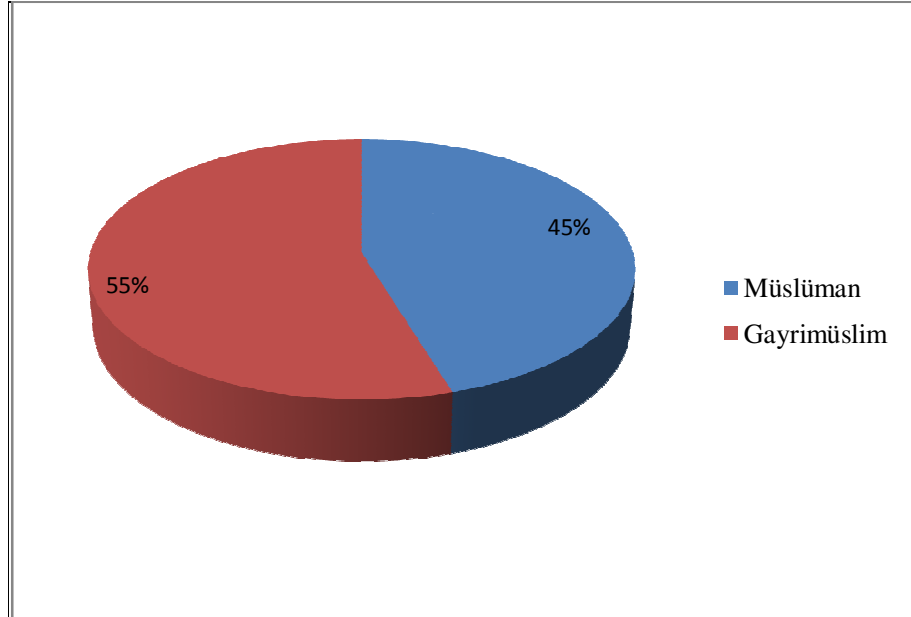
Çamardı ve Köyleri	Toplam Hane sayısı	Temettusu olan Hane Sayısı	Toplam Temettuat(kuruş)	Hane Başına Düşen Temettuat(kuruş)	Temettuatın (kuruş) yüzdeleri Dağılımı
Çamardı	165	161	28470	176,83	2%
Fertek	136	136	77780	571,91	7%
Kayrı	47	46	17535	381,19	2%
Vilmasun	16	16	8700	543,75	1%
Yarhisar	4	4	775	193,75	0%
Burç	44	44	11490	261,13	1%
Ağçaşar	26	26	10400	400	1%
Dündarlı	85	83	27848	335,51	2%
Sendel	28	28	4361	155,75	0%
Aşlama	40	40	19797	494,925	2%
Dilmasun	246	244	147405	604,11	13%
Ferhenk	320	319	142123	445,52	12%
Karaatlı	39	39	11039	283,05	2%
Şeyhler	50	50	10250	205	1%
Lafsan	39	39	7789	199,71	1%
Aytamas	45	45	11073	246,06	1%
Eynelli	32	31	7750	250	1%
Gölcük	155	152	28995	190,75	3%
Suvermez	206	202	38681	191,49	3%
Celaller	44	44	5105	116,02	0%
Bekçili	31	30	3615	120,5	0%
Semendire	116	113	22305	197,38	2%
Divrin	75	75	14715	196,2	1%
Germiyan	57	57	8350	146,49	1%
Valisa	60	60	7745	129,08	1%
Andorlos	96	94	12350	131,38	1%
Zamzama	23	23	3812	165,73	0%
Eskiğümüş	38	38	6950	182,89	1%
Bastana	27	27	5026	186,14	0%
Uluağaç	92	92	19852	215,78	2%
Kıçağaç	46	46	9360	203,47	1%
Kordonos	168	166	104300	628,31	9%
Aravan	123	120	67005	558,375	6%
Deneki	209	205	15312	74,69	1%
Misli	308	306	78696	257,17	7%
Andaval	77	77	17185	223,18	1%
Tırhan	41	41	6750	164,634	1%
Asun	277	275	135201	491,64	12%
Toplam	3631	3594	1155895	321,61	

Çamardı kazasının toplam temettusu 28470 olup ortalama hane başına 176,83 kuruş temettu vergisi düştüğünü yukarıda belirtmiştik. Çamardı köylerinin toplam temettusu 1227425 kuruştur. Hane başına ortalama 328,408 kuruş düşmektedir. Kısacası alınan temettu vergisinin %2'si Çamardı kazasına, % 98'i ise köylerine aittir. Bunda nüfus yoğunluğunun ve mal varlıklarının fazla olması etkili olmuştur.

Grafik 35. Çamardı ve Köylerinin Temettu Dağılımı

Çamardı merkez ve köylerinin toplam temettusu 1155895 olup bunun 523120 kuruşu Müslümanlara, 632775 kuruşu gayrimüslimlere aittir. Bunda gayrimüslim nüfusun fazla olması ve tarla, bağ, bahçe gibi gayrimenkullerin fazla olması etkili olmuştur. Hayvanların kıymetinin ise Müslüman hanede daha fazla olduğu görülmüştür.

Grafik 36. Çamardı Merkez ve Köylerinin Temettuat Dağılımı

SONUÇ

İlk bölümde Çamardı Kazasının bağlı olduğu Niğde sancağının tarihi kısaca anlatılmıştır. Selçuklular döneminde büyük bir öneme sahip olan bu sancağın Osmanlı döneminde bu önemini kaybettiği tetkik eserlerden anlaşılmaktadır.

1840 yılında Çamardı, Niğde sancağı kazalarındandır. Bu kazaya bağlı 37 köy bulunmaktadır. Kaza genelinde 3631 hane bulunup nüfusun % 95'i köylerde % 5'i ise merkezde ikamet etmiştir. Temettuat verilerine göre nüfusun etnik yapısı Müslüman ve gayrimüslimlerden oluşmaktadır. Kaza merkezinde yaşayanların tamamı Müslüman olup köylerdeki nüfusun ise %55'i gayrimüslim %45'i ise müslümandır. Söz konusu köylerde çalışmamıza konu olan tarihlerde Müslüman ve gayrimüslimler ayrı köylerde yaşamasına rağmen çalışmada isimleri verilen 6 adet köyde ise Müslüman ve gayrimüslimler beraber yaşamıştır.

Çamardı kazasının ekonomik yapısı tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. 1256 sayımına ait 16007-16008 numaralı Temettuat defterlerinin incelenmesi sonucu hanelerin mesleklerinin çoğu tespit edilmiş, mesleği belirtilmeyen ve okunmayan hane sayısı 364 olarak kaydedilmiştir. Geriye kalan 3267 haneden 1822'si hayvancılıkla 899'u alım satımla, 277'si hizmetle, 185'i işçilikle, 57'si mal üretmekle 79'u kamu görevi ile meşgul olarak geçimlerini sağlamaktadır.

Osmanlı ekonomisinde olduğu gibi tarım ve hayvancılık, Çamardıda da oldukça önemlidir. Çamardı kazası genelinde 3631 hanenin 3013' ü toprağa sahiptir. Bu hanelerde 119'u kaza merkezinde, 2894'ü de köylerde dir. Çamardı ve köylerinin 97909,5 dönüm toprağının 2272,5'i merkezde 95637 dönümü ise köylerde dir. Kullanılan 97909,5 dönüm toprağın 94262'si tarla 3647,5'i bağ bahçe ve çayırılık olarak değerlendirilmiştir. Köylerdeki toplam 95637 dönüm toprağın % 60 gayrimüslim % 40 ise Müslümanların elindedir. Ayrıca 16007-16008 numaralı temettuat defterlerinde topraklardan elde edilen gelirler değil, vergi mükelleflerinin sahip olduğu mal varlıklarının kıymeti yazılmıştır. Çamardı ve köylerindeki toplam arazilerin kıymeti 2934868 kuruştur. Bu kıymetin 37735'i kaza merkezindeki hanelere 289713 kuruşu ise köylerdeki hanelere aittir. Köylerdeki toplam kıymet 2934868 kuruştur. Bu kıymetin 1227304 kuruşu Müslümanların 1669829 kuruşu ise gayrimüslimlerindir.

Tarım içerisinde değerlendirdiğimiz diğer bir konu ise ağaçlardır. Defterimize vergi kaynağı olan yazılan ağaç gurupları ise ceviz kavak ve sğüttür.toplam ağaç 2555 tir bunların kıymeti ise 71465 tir.

Çamardı ve köylerinin diğer önemli bir geçim kaynağı hayvancılıktır.Toplam 3631 haneden 3450 si hayvancılıkla uğraşmaktadır. Geçimini hayvancılıkla sağlayan bu haneden 161'i kaza merkezinde 3289'u ise kylerdedir.Hayvancılığın%60'ı kkbaş % 19'u yk- binek % 14' büyükbaş % 7' si ise arıcılıktır. Toplam Hayvan sayısı 39069 dur. Bunun %8 kaza merkezinde % 92 si ise köylerde beslenmektedir.Hayvanların Dağılımına bakıldığında en çok beslenen kkbaştır.2197kkbaş kaza merkezinde 21066 sı ise kylerdedir. Bykbaşın 153  kaza merkezinde 5385'i kylerdedir.Yük-binek hayvanının 403' kaza merkezinde 7213' kylerdedir. Olduğa az hane hane tarafından yapılan diğer bir geçim kaynağı arıcılıktır. Toplam 2602 arı kovanı vardır.Kaza genelindeki hayvanların kıymetlerinin toplamı 2843092 kuruştur.Bu miktarın 151250 kuruşu kaza merkezindeki hanelere 2691842 kuruşu ise köylerdeki hanelere aittir. Toplamda 2843092 kuruşun hayvanlara göre dağılımı şoyledir: 591893 kuruşu kkbaşa, 588115 kuruşu büyükbaş, 1635022 kuruşu yk- binek hayvanınındır.Arı kovanının kıymeti ise 28062 kuruştur.

Kaza genelindeki 21 değirmen, 2 berberhane ve 14 bina vergi kaynağı olarak kaydedilmiştir. Bu Gayrimenkullerin kıymeti 6580 kuruş olu 200 kuruşu Kaza merkezindeki bir hanenindir. Geri kalan 6380 kuruşu ise köylerdeki hanelere kayıtlıdır.Çamardı kazası toplamında 5856005 Kuruşluk servetin %50 si arazi, %49'u hayvan %1 verilen ağaç gruplarına %0,11'i gayrimenkullere aittir.

16007-16008 Temettuat defterlerinde iki çeşit vergiye rastlanılmıştır. Biri sadece vergi adı altında kaydedilirken diğeri Temettat adı altında verilmiştir.Toplamda 3631 hanenin yaşadığı Çamardı kazasında 3594' vergi mükellefi olarak görülürken 37 hane reisinin vergisi belli değildir. Ödenen Toplam vergi 296120,5 kuruttur.Bu verginin 7339'u Kaza merkezinde ki 288781,5 kuruşu köylerdeki Hane reisleri tarafından ödenmektedir. Toplam temmetu ise 1555895 Kuruş olup 28470'i kaza merkezindeki 1127425kuruşu ise Köylerdeki Hanelere kayıtlıdır.

Yerel tarih araştırmalarına birinci elden kaynak kullanarak özelden genele ulaşılması amaçlanmaktadır. Yerel tarihçilik çalışmaları, arşiv belgelerin özömlenerek ve yorumlanarak geçmişin sosyal, ekonomik ve költürel yapısının ortaya çıkarılmasıdır. Biz de bu amaç doğrultusunda Çamardı Kazasının tarihine ışık tutmaya çalıştık. Bu çalışmanın ana kaynağı olan 16007-16008 numaralı temettuat defterlerinden elde ettiğimiz bilgiler sayesinde kazanın sosyal ve ekonomik durumu hakkında genel yargılara ulaşmaya gayret ettik.

KAYNAKÇA

ARŞİV VESİKALARI

ML. VRD. TMT.Çamardı Temettuat Defteri, 16007,16008

KAYNAK ESERLER

AKGÜNDÜZ, Ahmed ,ÖZTÜRK, Said, (2002), **Darende Temettuat Defterleri**, İstanbul

AKGÜNDÜZ, Ahmed, ÖZTÜRK, Said, (2000),**Yozgat Temettuat Defteri**, C.1, Yimpaş Yayınları, İstanbul

BAYKARA, Tuncer,(2000), **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I**, Ankara

BEHAR ,Cem,(2011), **Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin Nüfusu (1500-1927)**, Tarihi İstatistikler Dizisi C.2, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara

ÇADIRCI , Musa,(1997), **Tanzimat Dönemi'nde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, TTK yay., Ankara

ÇADIRCI , Musa,(2007), **Tanzimat Sürecinde Türkiye Ülke Yönetimi**, İmge Kitabevi, İstanbul

ÇAKIR ,Coşkun, (2001),**Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi**, Küre Yay., İstanbul

GALANT, Avram,(1962), **Niğde ve Bor Tarihi**, çev. A. Akit Tütenk, Ankara 1962

GÖDE Kemal,(1980), **Sultan Alâeddin Eratna**, Ankara

GÜRAN , Tefvik, **Osmanlı Tarım Ekonomisi, 1840...**

GÜRAN , Tefvik, (1989),**Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi: Bütçeler ve Hazine Hesapları 1841–1861**, Ankara

HALAÇOĞLU, Yusuf,(1996), **XIV- XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı**, TTK Yay. , Ankara

İNALCIK ,Halil,(2009), **Devlet-i Aliye(Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-1)**,Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

İNALCIK ,Halil,(2000), **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi**, C.I, Eren Yay., İstanbul

- KARAL ,Enver Ziya,(1997), **Osmanlı İmparatorluğu’nda ilk Nüfus Sayımı (1831)**, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara
- KARPAT ,Kemal H.,(2002), **Osmanlı Modernleşmesi (Toplum, Kurumsal Değişim ve Nüfus)**, çev. Akile Zorlu, Kaan Durukan, İmge Kitabevi
- ORAL , M. Zeki, “**Niğde Tarihi**”, Akpınar, Halkevi yay.
- ORTAYLI, İlber, (2000),**Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)**, TTK, Ankara
- ÖZTÜRK ,İbrahim,(2008), Niğde Sancağı (İdari ve Demografik yapı 1868-1923), Kömen yay., Konya
- SAYDAM , Abdullah, (1999),**Osmanlı Medeni Tarihi**, Derya Kitabevi, Trabzon
- ŞENER, Abdülatif ,**Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi**, İşaret Yay., İstanbul
- ŞENER, Abdülatif, (2007), **Sona Doğru Osmanlı**, Birleşik Kitabevi, Ankara
- TABAKOĞLU, Ahmet,(1997), **Türk İktisat Tarihi**, Dergah Yay., İstanbul
- TURAN , Osman,(2004), **Selçuklular Zamanı’nda Türkiye**, İstanbul, Ötüken Yay.
- UZUNÇARŞILI ,İsmail Hakkı,(2011), **Osmanlı Tarihi**, C.I, TTK Basımevi, Ankara
- ÜNAL , Mehmet Ali,(2007), **Osmanlı Müesseseler Tarihi**, Fakülte Kitabevi, Isparta
- YAKIT ,İsmail,(2002), **Osmanlı Araştırmaları**, Isparta

MAKALELER

- AKŞİT, Ahmet, Türkiye Selçukluları Devrinde Niğde Vilayetinin Alt Birimleri ve Sınırları, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*
- ADIYEKE, Nuri, (2000), Temettuat Sayımları ve Bu Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri, *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*S. 11,Ankara
- AFYONCU, Erhan,(1999), Osmanlı Devleti’nde Tahrir Sistemi, *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara, , C.6
- BARKAN , Ömer Lütfü, “Tımar maddesi”, *İ.A, C. XII*
- BAYRAKTAR , Hilmi,(2004) XIX. Yüzyılda Halep Eyaleti’nin İktisadi Vaziyeti, *Ortadoğu Araştırmaları Merkezi Yay.*, No:8, Fırat Üniversitesi, Elazığ

- BAYRAKTAR, Hilmi,(2005), Tanzimat Dönemi Niğde Sancağı Mali Verileri Ve Bunların Değerlendirilmesi, *Niğde Tarihi Üzerine*, Kitabevi, İstanbul
- DARKOT , Beşim, “Niğde”, *İA*, C.9
- DEMİR, İsmet, Temettu Defterlerinin Önemi ve Hazırlanış Sebepleri, *Türkler Ansiklopedisi*
- DEMİR, İsmet,(1999), Temettu Defterlerinin Önemi ve Hazırlanış Sebepleri, *Osmanlı*, C.6, Yeni Türkiye Yay., Ankara
- GÜRAN, Tevfik, (1987), Köy Topluluklarını Sosyal Yapı Özellikleri,*Türk İktisat Tarihi Yıllığı*
- GÜRAN, Tevfik, (1998), Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi , *İÜİF Mecmuası 60. Yıl Özel Sayısı*, C. 49, İstanbul
- GÜRAN, Tevfik,(2000), Tarım Politikası(1839-1913), *Yeni Türkiye Dergisi*, Osmanlı Özel Sayısı, C.32, Ankara
- KIZILKAN , Ayşe Özdemir, (2008), Osmanlı Vergi Düzeninde Temettuat Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*
- KÜÇÜKKALAY , Mesut , ÇETİNKAYA ,Ali,(2002), Osmanlı Vergi Sistemi ve Bir Vergi Tahsil Yöntemi Olarak İltizam,*Türkler*, C.10, Ankara
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., (1994), Osmanlı Sosyal ve İktisadi Kaynaklarından Temettuat Defterleri, *12. Türk Tarih Kongresi*, Ankara
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri, *Belleten*, LIX/225, Ankara
- ORTAYLI, İlber, (2004), Osmanlı Toplumunda Aile”, Osmanlı İmparatorluğu’nda İktisadi ve Sosyal Değişim, Makaleler I, *Turhan Kitabevi*
- ÖZ, Mehmet, Tahrir Defterlerindeki Sayısal Veriler, *Osmanlı’da Bilgi ve İstatistik*, DİE yay., Ankara
- ÖZTÜRK, Sait,(2003), Türkiye’de Temettuat Çalışmaları, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi Türk İktisat Tarihi*, C.I, S.1, İstanbul
- SERİN, Mustafa,(1998), Osmanlı Arşivi’nde Bulunan Temettuat Defterleri, *Başbakanlık I. Milli Arşiv Şurası 20-21 Nisan 1998*, Ankara

TABAKOĞLU , Ahmet, (2002) , Klasik Dönemde Osmanlı Ekonomisi, *Türkler*, C.10, Ankara

TEZLER

İYİ ,Yusuf, (1999), Niğde Sancağı 1259 (M.1843) Senesi Cizye Defteri, Yüksek Lisans Tezi, Niğde

MİHMAT, Vahide, (2013), Temettuat Defterlerine Göre Süleymanlı Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde

SİNAV , Sami, 1844-1845 (H. 1260-1261) Tarihli Temettuat Defteri'ne Göre Uluborlu Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik yapısı, Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, Isparta

SOLMAZ , Emrah, (2009), Osmanlı Tarihi Çalışmaları Açısından Temettuat Defterlerinin Önemi Üzerine Bir İnceleme Örneği İncir Karyesi Temettuat Defteri, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya

MÜRACAT ESERLER

Büyük Türkçe Sözlük, D. Mehmet Doğan, İstanbul, 2005

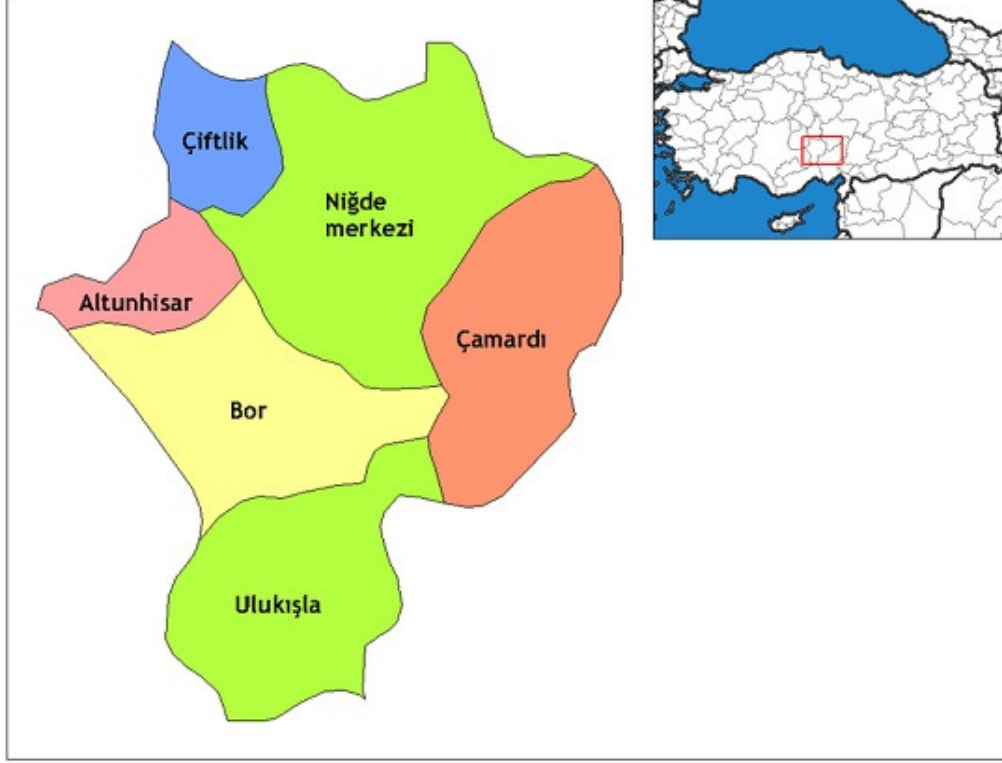
Kamus-ı Türki, Şemsettin Sami, İstanbul 1998

Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II, Mehmet Zeki Pakalın, İstanbul, 1983

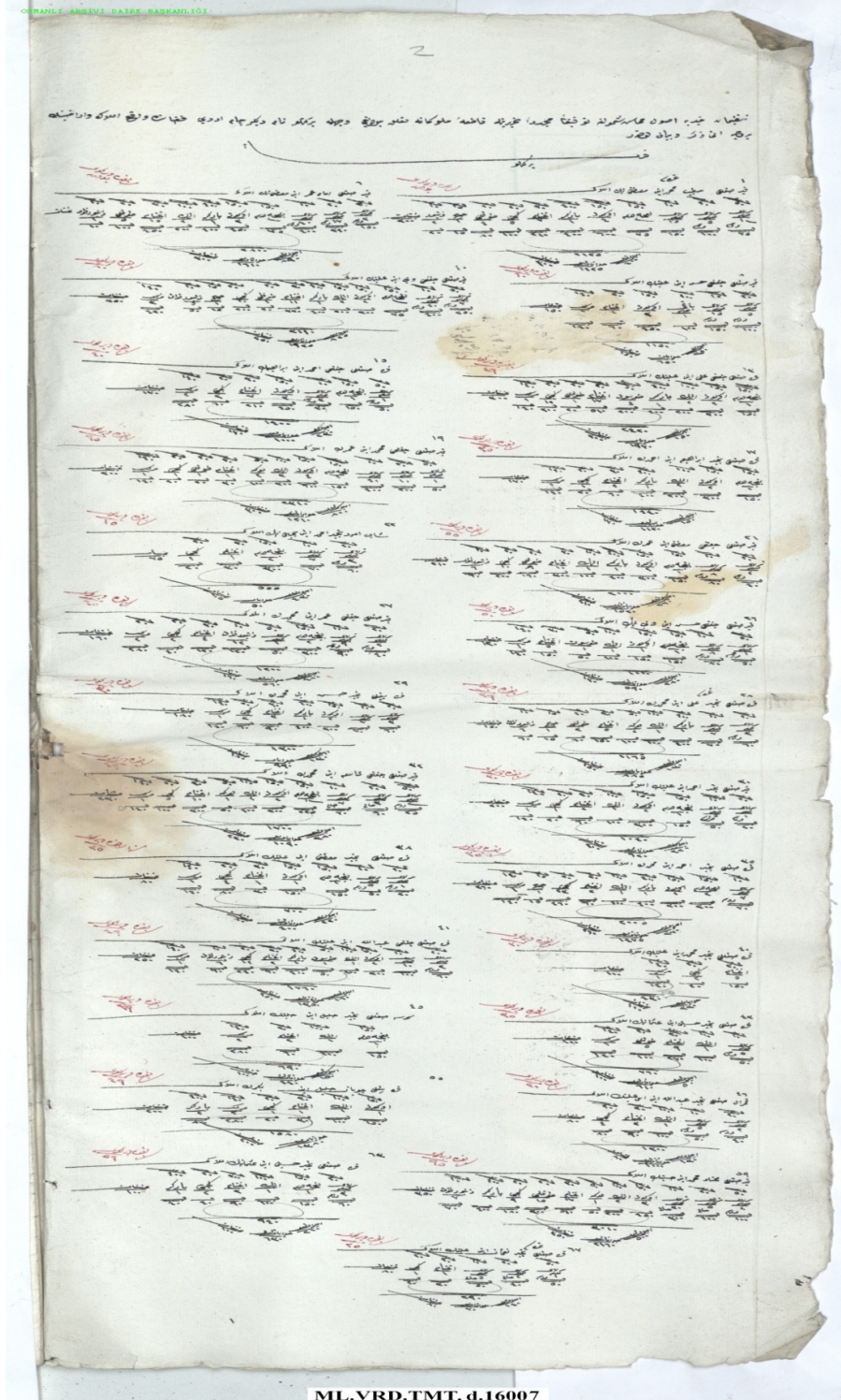
Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ferit Develioğlu, Ankara, 2005

EKLER

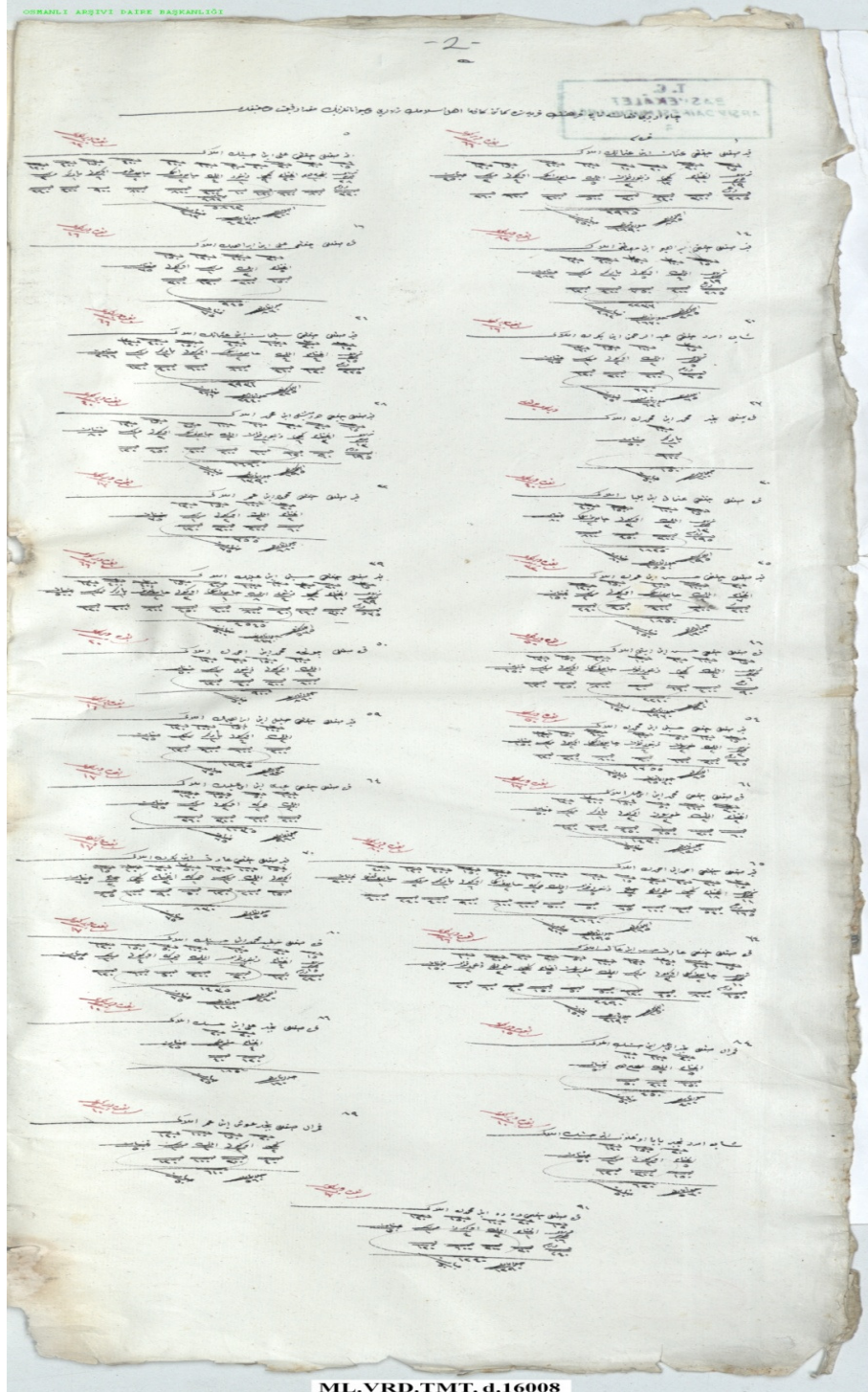
EK 1:ÇAMARDI KAZASI HARİTASI

EK 2:16007 Numaralı Çamardı Temettuat Defterinin İlk Sayfası

EK 3: 16008 Numaralı Çamardı Temettuat Defterinin İlk Sayfası

EK4:16007 Numaralı Defterden Tanskirip örneği

Tanzîmât-ı Hayriyye usûl-i mehâsin-şümûlüne tevfikân müceddeden tahrîrine kâtîa-i mülûkâne tealluk buyurulduğı vechile **Bereketli** nâm-ı diğér **Çamardı** kazasında vâki' emlâk ve arâzinin ber-vech-i âtf zikr ü beyân olunur.

Karye Adı																			
				Tarla			Bağ				Öküz			Beygir					
Hane No	Fiziki Özellik	İsimler	Meslek	Dönüm	Değeri	Toplam Kıymeti	Dönüm	Değeri	Toplam Kıymeti	Emlak Kıymeti	Re's	Değeri	Toplam Kıymeti	Re's	Değeri	Toplam Kıymeti	Hayvanatı	Vergi	Temettuat
	Kır Sakallı	Ömer Oğlu mustafa	KATİB	,5	0	5	,5	50	5	50		50	00		00	00	000	0	50
	Kır Sakallı	Hasan Oğlu Ali	İMAM		0	50	,5	50	5	25		50	50		00	00	50	0	00
	Kır Sakallı	Veli Oğlu Ali	ÇİFTÇİ		0	00				00		50	50				50	0	20
0	Kır Sakallı	Ali Oğlu Ali	ÇİFTÇİ		0	50	,5	50	5	25		50	00		00	00	00	5	75
3	Kara sakallı	Mehmet Oğlu Mustafa	ÇİFTÇİ					50	50	50		50	00		00	00	00	5	20
5	Kara sakallı	Mehmet Oğlu yahya	ÇİFTÇİ		0	0		50	50	50		50	50				50	8	5
7	Kara sakallı	Hasan oğlu İbrahim	TACİR					50	50	50		50	00		00	00	00	5	20
9	Kara sakallı	Hasan Oğlu Mamut	ÇİFTÇİ		0	0		50	50	00		50	00				00	5	00
1	Kır Sakallı	Hasan oğlu Veli	ÇİFTÇİ		0	0		50	50	90		50	00		00	00	00	0	5
2	Kır Sakallı	İbrahim Oğlu Ahmet	TACİR		0	0		50	00	60								0	5
6	Kır Sakallı	Mustafa Oğlu Memet	ÇİFTÇİ		0	0		50	50	00		50	50				50	0	5
7	Kır Sakallı	ÖMER Oğlu MEHMET	ÇİFTÇİ		0	0		50	00	40								0	5

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Fatma TANRIVERDİ
Doğum Yeri ve Tarihi : Niğde/1987
Medeni Hali : Evli
İletişim Bilgileri : m.tan51@hotmail.com
0533 5507110 GSM

EĞİTİM

2001-2004 : Ulukışla Çok Programlı Lisesi
2005-2009 : SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

İŞ DENEYİMİ

YABANCI DİL

YAYINLARI
